

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Deimantė Petraitė

Karjeros edukologijos magistrantūros studentė

ANKSTYVASIS VAIKŲ (5-6 METŲ) UGDYMAS KARJERAI ŠEIMOJE

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:

Prof. dr. D. Malinauskienė

Šiauliai, 2015

Darbas originalus..... Deimantė Petraitė

(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
PAGRINDINĖS SĄVOKOS.....	5
ĮVADAS	6
1. VAIKŲ UGDYMO KARJERAI TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1. Karjeros samprata ir reikšmingumas žmogaus gyvenime	9
1.2. Vaikų pažinimas – veiksnys, užtikrinantis ankstyvąjį vaikų ugdymą karjerai.....	12
1.3. Vaikų bendrųjų kompetencijų svarba ugdant juos karjerai	18
1.4. Šeimos vaidmuo ugdant vaikų ankstyvosios karjeros gebėjimus.....	24
1.5. Bendradarbiavimo su kitais vaiko ugdytojais poveikis visapusiškam vaiko ugdymui(-si).....	28
2. ANKSTYVOJO VAIKŲ UGDYMO KARJERAI ŠEIMOJE EMPIRINIS TYRIMAS	34
2.1. Tyrimo metodologija ir imties charakteristika	34
2.2. Tėvų apklausos apie ankstyvojo vaikų ugdymo karjerai šeimoje rezultatų analizė.....	35
IŠVADOS.....	58
REKOMENDACIJOS	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
PRIEDAI	68

SANTRAUKA

ANKSTYVASIS VAIKŲ (5-6 METŲ) UGDYMAS KARJERAI ŠEIMOJE

Magistro darbas

Tyrimo aktualumas. Profesijos pasirinkimas, karjera – vienas svarbiausių žmogaus etapų gyvenime. Nuo jos priklauso asmens sėkmė, pasitenkinimas darbu. Todėl kalbėti apie profesijos pasirinkimą jau būtina ankstyvoje vaikystėje. Mokslininkai pabrėžia, kad ankstyvoji vaikystė, ikimokyklinis amžius – vienas svarbiausių laikotarpių, turinčių didelės įtakos tolimesnei asmens raidai. Tai, kuo šiuo amžiaus tarpsniu mažyliai užsiima, kaip jie yra ugdomi lemia ir jų karjeros siekius ateityje bei karjeros kokybę vėlesniais raidos etapais. Ne veltui sakoma, kad vaiko asmenybė formuojama iki penkerių-šešerių metų, o vėliau tik tobulinama. Vadinasi, pagrindai padėti vaikystėje, išlieka visą asmens gyvenimą ir atsiliepią būsima karjerai.

Šiame darbe pristatoma karjeros samprata ir jos reikšmė žmogaus gyvenime. Kalbama apie vaikų pažinimą, kaip vieną svarbiausių veiksnių, užtikrinančių anksstyvąjį vaikų ugdymą karjerai. Analizuojamos kompetencijos, svarbios ugdant vaikus karjerai, taip pat kokį vaidmenį ugdant vaikų ankstyvosios karjeros gebėjimus turi tėvai. Magistro darbe apžvelgiama bendradarbiavimo su kitais vaiko ugdytojais svarba visapusiškam vaiko ugdymui(-si).

Magistro darbo tema pasirinkta siekiant išsiaiškinti, kaip vyksta ikimokyklinis vaikų ugdymas karjerai, kokie yra tėvų bei kitų institucijų lūkesčiai vaiko profesijos pasirinkimui.

Tyrimo objektas – vaikų ankstyvasis ugdymas karjerai šeimoje.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, kad mieste gyvenantys asmenys skiria daugiau dėmesio ankstyvajam vaikų ugdymui karjerai nei kaime gyvenantys asmenys.

Tyrimo tikslas – ištirti tėvų požiūrį į vaikų ankstyvojo ugdymo karjerai galimybes šeimoje.

Tyrimo metodai: *teoriniai:* mokslinės, metodinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė. *Empiriniai:* anketinė apklausa. *Statistiniai:* skaičiuoti absoliuteji ir santykiniai dažniai (duomenys apdoroti Microsoft Office Excel 2007 kompiuterine programa).

Tyrimas atliktas 2014 m. spalio mėn. Jame dalyvavo 150 Panevėžio miesto ir rajonų ikimokyklinės ugdymo įstaigos vaikų tėvai.

Atliktas tyrimas patvirtino hipotezę: miestiečiai akcentuoja, kad ugdyti karjerai vaikus reikia pradėti nuo 3-7 metų, jie daugiau laiko leidžia su vaikais žaisdami, kalbėdami apie profesijos pasirinkimą, nei kaime gyvenantys. Išryškėjo respondentų nuomonė, kokias pagrindines kompetencijas reikia ugdyti ruošiant vaikus karjerai. Pastebėta, kad nors sveikatos ugdymo kompetencija ankstyvajame ugdyme labai svarbi, tačiau respondentai mažai ją plėtoja.

SUMMARY

EARLY CHILDHOOD CAREER EDUCATION (5-6 YEARS) IN THE FAMILY

Master's thesis

The relevance of the research. The choice of a profession and a career is one of the most important stages in a person's life. A person's success and job satisfaction depend on it. Therefore, it is necessary to talk about the choice of the profession already in early childhood. Scientists emphasize that early childhood and the pre-school age is one of the most important periods, which has a significant impact on the further development of a person. What babies are engaged in during this period and how they are educated at this time determine their future career aspirations and the quality of the career in the subsequent stages. It is not for nothing said that a child's personality is formed up to five to six years of age, and later it is only being developed. Therefore, the bases laid in childhood remain throughout a person's entire life, thus in order for a child to become a full-fledged personality who will not face problems in the future when choosing a profession, it is required to talk about it as early as possible.

The paper presents the concept of a career and its significance for human life. The paper also discusses the knowing of children as one of the most important factors ensuring early childhood career education. Competences important in educating of children for a career are analysed, as well as the role of parents in the development of children's early career skills. The Master's thesis provides an overview of the importance of cooperation with other educators of children for the versatile education of a child.

The theme of the Master's thesis has been chosen seeking to find out how pre-school career education of children is proceeded, what are the expectations of parents and other authorities in respect to the children's choice of professions, what encourages children's approach towards the choice of professions.

The object of research: early childhood career education in the family.

The research hypothesis: it is likely that people living in towns pay more attention to early childhood career education than rural residents do.

The objective of the research: to investigate the attitudes of parents to early childhood career education opportunities in the family.

The research methods: *theoretical*: an analysis of scientific and methodical literature and education documents. *Empirical*: a questionnaire survey. *Statistical*: calculated absolute and relative frequencies (the data was processed by the computer program Microsoft Office Excel 2007).

The study was conducted in October of 2014. The parents of 150 pupils of Panevėžys town and district pre-school educational institutions participated in the research.

The conducted research has in part confirmed the hypothesis as the parents residing in the town state that children's preparation for a career should be started since 3-7 years of age; these parents spend more time playing with the children, talking about the choice of a profession than the parents in rural areas. During the course of the research, the respondents' opinion emerged about the core competencies that must be developed in the preparation of children for a career. It was observed that although the health education competence is very important in early education, however, the respondents, while nurturing the children, pay little attention to its development.

SAVOKOS PAGRINDINĖS

Asmenybė – (angl. personality) individo savitumas, reikšmingų pastovių jo savybių sistema, nusakanti jo vietą kurioje nors bendrijoje. Individas asmenybe tampa tada, kada jis aktyviai veikia ir reiškiasi kaip visybė, jungianti aplinkos pažinimą su išgyvenimais (Psichologijos žodynas, 1993, p. 368).

Šeima – pirmoji ir pagrindinė instancija vaiko gyvenime (Bajoriūnas, 1997).

Ugdymas – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis (Psichologijos žodynas, 1993, p. 368).

Socializacija – visuomenės kultūros perteikimas vaikams ir kitiems asmenims, siekiant, kad jie sėkmingai isiliėtų į visuomenę. Lėtas ir nuolatinis individualus įprasto visuomenės mąstymo, vertybių, elgsenos perėmimas (Kvieskienė, 2003, p. 249)

Socialiniai įgūdžiai – automatizuoti gebėjimai adaptyviai ir adekvačiai elgtis, efektyviai bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti problemas (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 2001, p. 221).

Socialinė kompetencija – tai gebėjimas suvokti save ir kitus, savo vietą šeimoje, vaikų grupėje, ryšius su bendruomene, kažkuriuos socialinius ir kultūrinius reiškinius, gimtinę, Tėvynę; tai gebėjimas būti kartu su kitais, bendrauti, bendradarbiauti, draugauti, spręsti kasdienes problemas, įveikti gyvenimo sunkumus, padėti sau bei kitiems, gerai jaustis ir gerbti save, ugdytis tautinio identiteto jausmą (Monkevičienė, 2003, p. 215).

Socialinės kompetencijos ugdymas – visuomenei priimtino elgesio ir tinkamo bendravimo su kitais žmonėmis mokymas, lavinimas, įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimas (Juodaitytė, 2002, p. 298).

Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011).

Karjera – tai kokybiškai atliekamų, socialiai reikšmingų profesinių ir kitų vaidmenų kaita žmogaus gyvenime (Kučinskienė, 2003).

Profesija – 1) veikla, kuri yra pastovus asmens pragyvenimo šaltinis; 2) veikla, kuriai atlikti reikia ženklaus profesinio pasirengimo, darbo patirties ir specializuotų tam tikros trukmės studijų. Galimybės užsiimti šia veikla gali būti tam tikru būdu reglamentuojamos; 3) darbas/tarnyba, profesija ar užsiėmimas, pašaukimas. (Pukelis. 2005, p.172).

IVADAS

Tyrimo aktualumas.

Ankstyvoji vaikystė, ikimokyklinis amžius – vienas svarbiausių laikotarpių, turinčių didelės įtakos tolimesnei asmens raidai. Tai, kuo šiuo amžiaus tarpsniu mažyliai užsiima, kaip jie yra ugdomi lemia ir jų karjeros siekius ateityje bei karjeros kokybę vėlesniais raidos etapais. Ne veltui sakoma, kad vaiko asmenybė formuojama iki penkerių-šešerių metų, o vėliau tik tobulinama. Vadinasi, pagrindai padėti vaikystėje, išlieka visą asmens gyvenimą, todėl, norint, kad vaikas taptų pilnaverte asmenybe ir ateityje neturėtų problemų renkantis profesiją, apie tai reikia kalbėti kuo anksčiau. Vadinasi, pamatai karjerai jau dedami šeimoje. Psichologai nuolatos kartoja, kad nuoširdus tėvų domėjimasis vaiku, jo mokymusi, pasiekimais, rūpesčiais skatina mažuosius tobulėti, ieškoti, išmokti. Vaikai, kuriems tėvai skiria daugiau dėmesio, auga ne tik laimingesni, sveikesni, tačiau ir pasiekia geresnių mokymosi rezultatų.

Neretai manoma, kad karjera – tai suaugusio asmens reikalas. Tačiau pastarųjų metų tyrimų duomenys rodo, kad vaikystėje padėti pagrindai vėliau atsiliepia karjeros kelyje. Ikimokyklinio amžiaus vaikai be galo smalsūs. Taip jie pažįsta save ir pasaulį, lavina mąstymą, išbando įvairių elgesį, sužino, kas jiems patinka, o kas – ne. Todėl vaikystėje įgyta patirtis svarbi tolimesnei karjerai. Besiformuojant vaikų interesams, vertybėms, atsiskleidžiant gebėjimams, polinkiams, vaikus svarbu supažindinti su profesijų pasauliu. Tam geriausia taikyti tai, ką jie geriausiai tokiu amžiaus tarpsniu supranta ir nori – žaidimus.

Svarbūs asmenys, galintys vaikus supažindinti su įvairiomis profesijomis yra tėvai, mokytojai, seneliai, darželio darbuotojai bei kiti asmenys, kuriais vaikai pasitiki ir noriai su jais bendrauja. Žinoma, kad vaikai daugiausiai suvokia tas profesijas, kurių atstovai juos supa. Stebėdami vyresnius vaikus su bendraamžiais žaidžia vaidmenų žaidimus, imituoja tėvus, pažįstamus. Stebėdami jie gauna informacijos apie tam tikras profesijas, perima suaugusiųjų elgseną, suvokimą, susipažįsta su kuo platesniu profesijų ratu, o tai svarbu ateityje, renkantis karjeros kryptį.

Žmonės mokosi nuo gyvenimo pradžios iki gyvenimo pabaigos: tik skirtingais amžiaus tarpsniais tai vadinama skirtingai. Kūdikiai mokosi elementarių gyvenimo įgūdžių, vėliau mokomasi mokyklose, kaupiamos žinios, suaugusieji panaudodami žinias, kaupia gyvenimo patirtį. Visa tai ne kas kita, o nuolatinis mokymasis.

Pasaulyje vykstant ekonominiams, socialiniams ir politiniams pokyčiams vis aktualesne tema tampa karjeros planavimas, organizavimas ir valdymas. Karjera žmogui – vienas svarbiausių veiksnių, nuo kurio tiesiogiai priklauso gyvenimo kokybė: asmenybės savimonė, savivertė, savigarba, savirealizacija. Tinkama profesinė veikla turi patenkinti beveik visus

žmogaus poreikius: fiziologinius, saugumo, socialinius, pasiekimų, savirealizacijos, savarankiškumo, autonomijos (Maslow, 2006).

Temos iširtumas. Ankstyvuojų vaikų ugdymu domėtasi jau seniai. Karjeros sampratą analizavo tokie užsienio šalių tyrėjai kaip F. Parsons (1909), D. E. Super (1990), J. Holland (1973) bei kt. Lietuvoje įvairius ugdymo karjerai aspektus tyrinėjo K. J. Laužikas (2005), H. Galkytė (1977), L. Jovaiša (1981, 2001), R. Kučinskienė (2003) ir daugelis kt. mokslininkų.

Karjera – tobulėjimas pasirinktoje veikloje bei tos veiklos teigiamas įvertinimas aplinkinių rate, visuomenėje. Pirmieji karjeros ruošimo žingsniai turėtų būti dedami nuo mažų dienų (Chlevickienė, 2008). Tačiau tiek šeima, tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigos kol kas vaiko karjeros ugdymui skiria mažai dėmesio, manydami, kad tai reikėtų atlikti kur kas vėliau: bent jau kai vaikas pradės lankyti bendrojo ugdymo įstaigą. Autorė remiasi tyrimais, kurie rodo, kad viena iš pagrindinių jaunimo nedarbo priežasčių – jauno žmogus nenoras dirbti. J. Chlevickienė (2008) daro išvadą, kad taip atsitinka todėl, kad vaikai ikimokykliniame amžiuje nėra ruošiami būsimai karjerai, jiems nesudaromos pakankamos sąlygos asmeninių, socialinių, edukacinių savybių ugdymui. Juo labiau, kad skatinant labiau pasireikšti edukacinėms savybėms būtų labiau akcentuojamas mokslas, poreikis mokytis. Žinoma, kad jaunesniame amžiuje vaikai yra labai imlūs ir smalsūs, todėl būtina ugdyti jų gebėjimą ir motyvaciją nuolat mokytis. Nebūtina vaikų apkrauti knygomis, mokyti juos skaityti ir rašyti, jei jie tam nerodo poreikio, tačiau visas žinias vaikui galima perduoti su juo žaidžiant, įtraukiant jį į įvairius žaidimus šeimoje, ikimokyklinėse įstaigose, užklausinėse veiklose.

Tyrimo problema. Pasirinktos temos aktualumas detalizuojamas šiais probleminiais klausimais: kaip vyksta ikimokyklinis vaikų ugdymas karjerai, kokie yra tėvų bei kitų institucijų lūkesčiai vaiko profesijos pasirinkimui, kas skatina vaikų požiūrį į jų profesijos pasirinkimą.

Tyrimo objektas – vaikų ankstyvasis ugdymas karjerai šeimoje.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, kad mieste gyvenantys asmenys skiria daugiau dėmesio ankstyvajam vaikų ugdymui karjerai nei kaime gyvenantys asmenys.

Tyrimo tikslas – ištirti tėvų požiūrį į vaikų ankstyvojo ugdymo karjerai galimybes šeimoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą ir švietimo dokumentus nagrinėjama tema.
2. Išanalizuoti tėvų auginančių 5-6 metų vaikus lūkesčius ugdant juos profesiniai veiklai.
3. Apibendrinti teorinio ir empirinio tyrimo rezultatus. Parengti išvadas ir

rekomendacijas.

Tyrimo metodologija – D. Super (1990) vystymosi teorija gilinosi į profesijos pasirinkimo veiksnius skirtinguose karjeros etapuose, Akcentavo, kad pirmajame etape

svarbiausi veiksniai yra smalsumas, polinkis tyrinėti, interesų vystymasis, pažintinių gebėjimų vystymasis, svarbūs asmenys. D. Super (1980) karjerą aprašo įvairiuose gyvenimo etapuose, pradedant nuo gimimo ir baigiant pasitraukimu. Autorius karjerą apibrėžia kaip žmogaus gyvenime atliekamų įvairių vaidmenų, darbovietėse užimamų pareigų, pakopų, lygmenų visumą. E. H. Erikson (1975) gilinasi į žmogaus psichosocialinės raidos stadijas, kurioms būdingos tam tikros krizės. Jas įveikus asmuo pereina į kitą stadiją įgydamas tam tikras asmenines savybes, kurios padeda ateityje, tame tarpe ir projektuojant karjerą.

Tyrimo metodai:

- *Teoriniai*: mokslinės, pedagoginės, psichologinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė.
- *Empiriniai*: anketinė apklausa.
- *Statistiniai*: statistinė duomenų analizė: skaičiuoti absoliuteji ir santykiniai dažniai (duomenys apdoroti Microsoft Office Excel 2007 kompiuterine programa).

Tyrimo organizavimo etapai:

1. Mokslinės, metodinės literatūros ir švietimo dokumentų analizavimas (2013 m. nuo rugsėjo iki 2014 m. rugsėjo mėn.).
2. Tyrimo instrumento konstravimas (2014 m. spalio – lapkričio mėn.).
3. Empirinio tyrimo vykdymas (2014 m. lapkričio mėn.).
4. Tyrimo rezultatų analizė, išvadų, rekomendacijų parengimas (2014 m. gruodžio – sausio mėn.).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2014 m. spalio mėn. Jame dalyvavo Panevėžio miesto ir rajonų ikimokyklinės ugdymo įstaigos vaikų tėvai. Grupės vadovai tėvams išdalino 200 anketų. Tyrimui atrinkta tinkamų 150 anketų.

Tyrimo naujumas/reikšmingumas.

Tyrimų apie ankstyvąjį vaikų ugdymą karjerai šeimoje atlikta gana mažai, o vis labiau akcentuojama, kad ugdyti vaikus reikia pradėti kuo anksčiau. Todėl atliktas ankstyvasis vaikų ugdymas karjerai šeimoje tyrimas papildo negausius ikimokyklinio vaikų ugdymo karjerai tyrimus Lietuvoje. Magistro darbe pateikta medžiaga gali būti naudinga rengiant karjeros konsultantus. Ikimokyklinis vaikų ugdymas karjerai yra svarbus ne tik vaikų tėvams, bet ir kitų institucijų ugdytojams. Ši tema yra išnagrinėta nepakankamai, todėl šiuolaikinėje visuomenėje yra labai aktuali. Tyrimo metu parengtos rekomendacijos, kurios bus pristatytos ikimokyklinėse įstaigose, kuriose vyko tyrimas ir taip vyks rezultatų sklaida.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas iš 68 šaltinių, 2 priedai. Pateikiama 22 paveikslai ir 6 lentelės. Bendra darbo apimtis 67 puslapiai.

1. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ UGDYMO KARJERAI

TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Karjeros samprata ir reikšmingumas žmogaus gyvenime

Karjera – kiekvieno asmens suprantama kitaip. Vieniems tai individualus tobulėjimas, kitiems – kopimas karjeros laiptais, tretiems – nuolat augantis atlyginimas. A. Gumuliauskienė et al. (2002) karjerą apibūdina kaip individualų asmens tobulėjimą sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi. Anot autorių, karjera – tai pozityvus karjeros vertinimas tiek asmeniniu, tiek visuomeniniu požiūriu.

Karjeros kelias ilgas, todėl karjeros kompetenciją reikia ugdyti visą gyvenimą. V. Stanišauskienė ir A. Naseckaitė (2012) teigia, kad karjeros kelias prasideda nuo vaikystės, kai vaikas pažįsta save, aplinkinius iki išstobulintų profesinių gebėjimų ir karjeros kelio savirefleksijos brandžiame amžiuje. Todėl reikia atkreipti dėmesį į vaiko karjeros ugdymą dar vaikystėje, kai jis pradeda svajoti apie tai, kuo bus užaugęs. Tuo metu geriausia vaikui pasakoti apie profesijas, ypatumus, per daug neišsiplečiant.

Šiais laikais žmonės gyvena nuolatinėje darbo kaitoje. Įvairūs mokslininkai, tokie kaip Fullan (1998); Hargreaves (1999); Drucker (1993) ir kt. tai vadina postmoderniuoju amžiumi. Anot mokslininkų, vienas esminių postmoderniosios visuomenės bruožų – kaita (Albrektaitė, 2007). Šiame kontekste, provaloma gerai išmanyti, kokie nauji reikalavimai žmogui kyla dėl pasaulyje vykstančių socialinių transformacijų, svarbu išmanyti kaip keičiasi karjeros kontekstas – aplinka, kurioje žmogus veikia ir realizuoja save.

Karjeros projektavimas – visą gyvenimą trunkantis procesas, kuris pastaruoju metu visuomenėje tampa ypač aktualus dėl tam tikrų priežasčių:

- Spartėja darbo rinkos poreikių kaitos dinamika: ji tampa sunkiai prognozuojama, keičiasi reikalavimai, atsiranda naujų technologijų, kuriasi naujos specialybės. Tai lemia ypač greitai besikeičiantys ekonomikos modernizavimo, augimo, darbo jėgos migracijos procesai. Vadinasi, renkantis profesiją asmuo turi gebėti atsižvelgti ir prognozuoti minėtus faktorius.

- Žinoma, kad per gyvenimą žmonės pakeičia kelis darbus, neretai keičiama ir darbo sritis, todėl labai svarbu atsakingai pasirinkti profesiją, kuri labiausiai atitiktų prigimtinį pašaukimą ir numatytų veiklos alternatyvas plačiaja karjeros vizija.

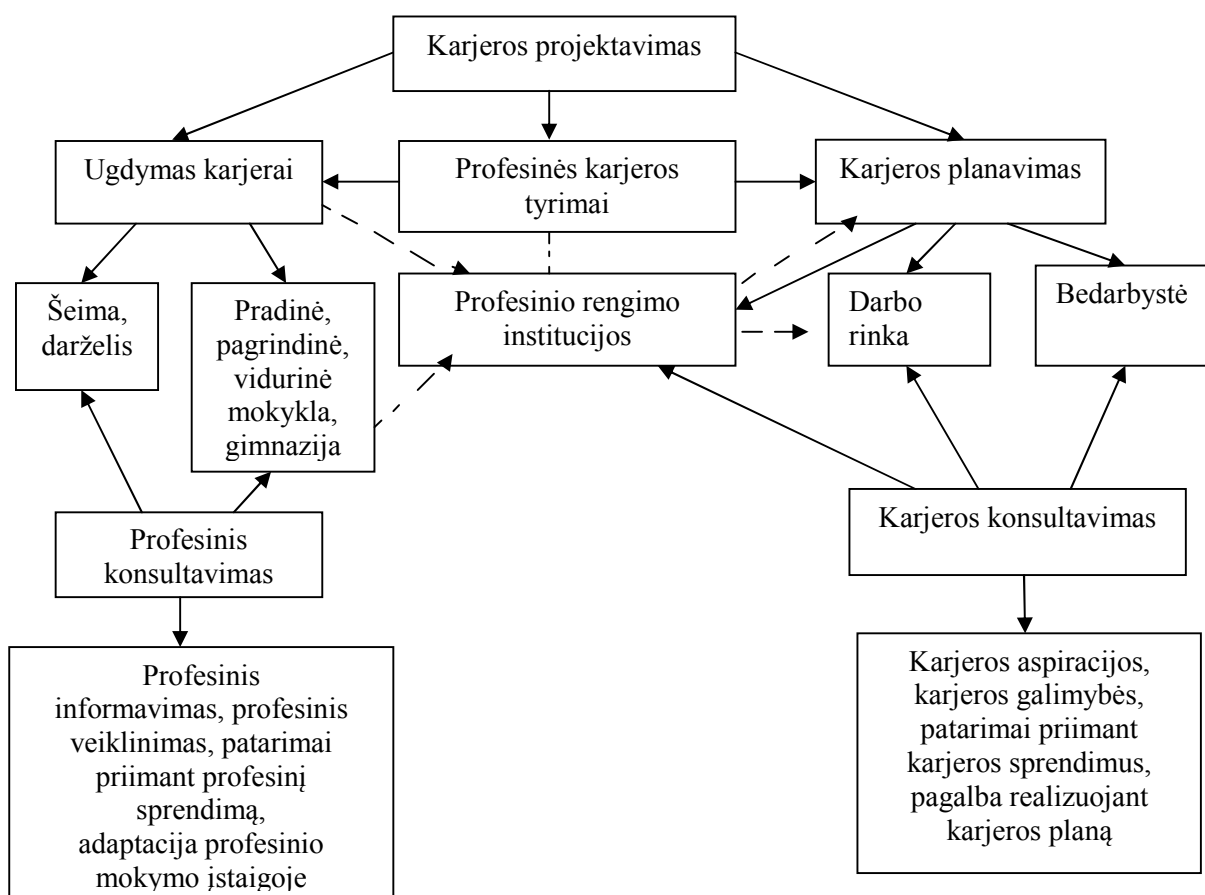
- Nuo sėkmingos karjeros priklauso asmenybės socialinė adaptacija, pasitikėjimas savo jėgomis, gyvenimo stabilumas, galimybė planuoti savo ir šeimos ateitį. Todėl žmogui būtina ugdyti karjeros planavimo įgūdžius, t.y. išmokti priimti ir įgyvendinti realius sprendimus dėl

savo karjeros. Svarbu prisitaikyti prie nuolat vykstančių pokyčių ir savarankiškai priimti sprendimus.

- Kalbant apie sėkmingą karjerą būtina paminėti nuolatinio mokymosi būtinybę. Tai itin stimuliuoja tiek pačios visuomenės dinamiškumą, tiek norą gyventi ir dirbti naujoviškai, nuolatos atnaujinant žinių bagažą. Mokyti visą gyvenimą tampa neišvengiama dėl globalizacijos, darbo pasaulio, mokslo žinių ir informacinių technologijų plėtros.

- Žmogaus karjera labai svarbi ir žiūrint iš visuomenės pusės. Optimalus jos narių pasiskirstymas įvairiose veiklos srityse sudaro sąlygas racionaliam žmogiškųjų išteklių panaudojimui, kas tiesiogiai daro įtaką socialinei pažangai (Pukelis, 2003).

Karjeros projektavimo struktūra susideda iš ugdymo karjerai ir karjeros planavimo (žr. 1 pav.).



1 pav. Karjeros projektavimas (Pukelis, 2003).

Kaip matyti iš K. Pukelio (2003) karjeros projektavimo struktūros, rengimasis karjerai apima daugelį etapų. Kaip jau buvo minėta, karjeros vystymas trunka visą gyvenimą. Skirtingais amžiaus tarpsniais keliami skirtingi tikslai ir skirtingi uždaviniai. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ruošimas profesijai šeimoje, darželyje sutampa su ugdymu karjerai.

D. E. Super yra vienas žinomiausių profesijos rinkimosi teorijos propaguotojų, nuodugniai analizavęs karjeros vystymosi etapus. Pasak D. E. Superio (1980), karjeros raida vyksta visą laiką ir tęsiasi visą žmogaus gyvenimą. Šią raidą autorius skaido į penkis etapus, o etapai – į chronologinius periodus.

Nagrinėjant mokslinę literatūrą pastebima, kad daugelio tyrėjų dėmesio centre yra būtent D. E. Super karjeros vystymo teorija ir gyvenimo etapų modelis. Jis atitinka tokius periodus: vaikystė, jaunystė, ankstyvasis subrendimas, vidutinis amžius ir senatvė. D. E. Super karjeros etapai matyti 1 lentelėje.

1 lentelė. **D. E. Super karjeros etapai** (Salomone, 1996).

Etapas	Amžius	Periodai	Charakteristikos
Augimo	Nuo gimimo iki 14 m.	Fantazijų Interesų Gebėjimų	<i>Šiame augimo etape vaikas fiziškai ir psichiškai aktyviai vystosi, formuojasi savojo "Aš" vaizdas, polinkiai, nuostatos, interesai ir norai, kurie ateityje lems profesijos pasirinkimą. Profesijų sampratą šiame etape vaikas gauna įtakotas savo patirties, jį supančios aplinkos, t.y. šeimos, draugų... Savęs tapatinimo su profesija ir požiūris į profesijas augimo etape gali ateityje įtakoti asmens profesijos pasirinkimą, tolesnį karjeros vystymą.</i>
Tyrinėjimo	15 – 24	Išmėginimų Pereinamasis Bandymų	<i>Šiame etape susipažįstama su profesijomis. Patinkančios profesijos sudeliojamos pagal prioritetus, vėliau dar labiau siaurinama profesijų klasifikacija.</i>
Įsitvirtinimo	25–44	Bandymų Stabilizacijos Progreso	<i>Įsitvirtinimo etape asmuo atsiduria realiose darbinėse situacijose ir išbando kas jam tinka, kas ne. Pasirenkama ta profesija, kurioje jam maloniausia dirbti, kur jis jaučia pasitenkinimą darbu. Individas prisitaiko pasirinktoje profesinėje veikloje, stengiasi įsitvirtinti ir parodyti, ką geriausiai jie geba atlikti.</i>
Palaikymo	45–64	Savirealizacijos arba frustracijos	<i>Tai įsitvirtinimo etapo tęstinis procesas, kai maksimaliai išnaudojami turimi gebėjimai, pasiekimai. Tai etapas, kuriame arba išlaikoma jau turima pozicija arba prarandama.</i>
Pasitraukimo	65 ir daugiau metų	Išėjimas į pensiją	<i>Pasitraukimas iš darbinės veiklos, išėjimas į pensiją etapas. Siekiama profesinę veiklą pakeisti kitomis, prisitaikyti prie fizinių ir socialinių pokyčių.</i>

Europos Komisijos parengtas Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001, p. 17-18) tarp šešių svarbiausių mini klausimų, susijusių su pagalba žmonėms, didinant jų galimybes mokytis visą gyvenimą ir aktyviai veikti darbo rinkoje. Jame pabrėžiama, kad žmonės – didžiausias Europos turtas, todėl politikų dėmesys turėtų būti nukreiptas būtent į žmonių poreikius, mokymą, jų tobulėjimą. Taigi galima daryti išvadą, kad švietimo ir mokymo sistemos turi prisitaikyti prie XXI a. realijų, o mokymasis visą gyvenimą turi tapti pagrindiniu dalyku siekiant didinti užimtumą (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001). Vadinas, gebėjimas projektuoti savo karjerą tampa itin aktualūs, nes profesinė veikla – svarbi žmogaus savirealizacijos dalis, jo sėkmės garantas. Todėl karjeros projektavimo problemos itin svarbios tiek švietimo sistemai, tiek darbo rinkai, jų tarpusavio sąveikai.

V. Stanišauskienė ir V. Veličkienė (1999) analizavo esmines žmogaus rengimosi karjerai

socialinių transformacijų laikotarpiu problemas. Anot autorių, integralią šiuolaikinės karjeros kompetenciją sudaro keturių kompetencijų – asmeninės, socialinės, edukacinės bei profesinės sistemos:

- Asmeninė kompetencija reiškiasi asmens savęs pažinimo ir savęs pristatymo gebėjimų kriterijais.
- Socialinės kompetencijos sričiai priskiriami žmogaus santykių su kitais žmonėmis ir socialine aplinka harmonizuojantys gebėjimai ir savybės.
- Edukacinės kompetencijos sričiai priklauso gebėjimai, skatinantys žmogų saviugdai.
- Profesinė kompetencija susideda iš specifinių profesinių gebėjimų ir savybių, susijusių su žmogaus darbine veikla (Stanišauskienė, Veličkienė, 1999).

Kompetencija – pagrindinis reikalavimas žmogui siekiant įgyvendinti ar pasiekti vienų ar kitų tikslų. Kaip teigia P. Jusevičienė ir D. Lepaitė (2000), kompetencija – tai “žmogaus kvalifikacijos raiška arba gebėjimas veikti, sąlygotas žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių” (2000, p. 49).

Planuojant karjerą reikalingas ypatingas lankstumas: negalima daryti vieno galutinio sprendimo, laikyti kraštutinumu. Nenuspėjamos aplinkybės, gyvenimiškos situacijos neretai verčia keisti ar koreguoti sprendimus, todėl sprendimų priėmimas turi būti tęstinis, nenutrūkstamas reiškinys. Todėl, kaip teigia V. Stanišauskienė ir N. Veličkienė (1999), pasirengimas karjerai turi būti tęstinis, visą gyvenimą trunkantis procesas, reikalaujantis naujų žinių, atsinaujinimo, gebėjimo keistis ir prisitaikyti.

Apibendrinant galima teigti, kad karjera – tai asmens profesijos pasirinkimas ir karjeros planavimas, trunkantis visą žmogaus gyvenimą: nuo gimimo iki išėjimo į pensiją. Sėkminga karjera tiesiogiai sąlygoja asmenybės socialinę adaptaciją, pasitikėjimą savimi, turi didelės įtakos gyvenimo gerovei, todėl ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas šeimoje yra ypatingas uždavinys, nes pagrindai, padėti vaikystėje turi didelės įtakos jaunuolio ateities profesijos pasirinkimui ir karjeros plėtočiai.

1.2. Vaikų pažinimas – veiksnys, užtikrinantis ansktyvąjį vaikų ugdymą karjerai

Vaikystė – dažnai vadinama gražiausiu ir geriausiu žmogaus gyvenimo laikotarpiu, kupinu emocijų, ieškojimų ir atradimų. Psichologiniu požiūriu – tai asmenybės psichinių, dvasinių ir fizinių galių formavimosi laikotarpis. Vaikystė yra svarbiausias, tačiau ir labiausiai pažeidžiamas laikotarpis žmogaus gyvenime.

Vaikystėje dedami pagrindai gyvenimui ir mokymuisi. Suaugusieji turi pasirūpinti, kad vaikystės laikas nebūtų iššvaistytas taip ir nespėjus pasirengti ateičiai. Vaikystės laikas brandus,

nes būtent šiuo periodu formuojasi asmens pagrindas ir nuostatos, ateityje turintys ypatingą reikšmę.

Viena iš svarbiausių ir reikšmingiausių vaikų ugdymo sąlygų yra vaikams geriausiai suprantama veiklos rūšis – žaidimas. Būtent per žaidimus jau gana anksti skleidžiasi vaikų individualūs bruožai: kaip vaikai naudojami tam tikrais daiktais, kam ir kaip juos pritaiko, kaip planuoja veiksmus. Žaidimo metu galima pastebėti vaikų sumanumą: kaip jis kuriamas, realizuojamas, kaip vaikai geba prisitaikyti prie suaugusiųjų pasiūlytų veiklos ar elgesio pavyzdžių. Neretai suaugusieji, matydami, kad vaikas ko nors negeba, nori primesti vaikui tą savybę, kurią turi jų draugų vaikai ir panašiai. tačiau šis siekis sudaryti tinkamas prielaidas naujoms savybėms ir gebėjimams atsirasti vaikystėje jokiais būdais negali užgošti ir trukdyti reikštis ir plėtotis toms savybėms, kurias turi vaikas (Pikūnas, 2000).

Žaidimas lydi žmogų nuo gimimo iki mirties, tik keičiasi jo forma, veikimo būdas. J. Grygutis (2013) sako, kad tai elementarus poreikis, suteikiantis psichinį stabilumą, atsipalaidavimą, tam tikrą malonumą. Anot autorės, žaidimu ugdomos savybės ir gebėjimai, naudingi mokymuisi ir darbui.

J. Grygutis (2013) pabrėžia, kad didžiausi nuopelnai atrandant žaidimo pranašumus vaiko asmenybei priskiriami vokiečių pedagogui, ikimokyklinio ugdymo sistemos kūrėjui Frydrichui Vilhelmui Frėbeliui. Jis teigė, kad žaidimas – dvasinis žmogaus sukurtas produktas, skatinantis džiaugsmą, laisvę ir pasitenkinimą. F. V. Frėberis teigė, kad žaidimas – savotiškas gėrio šaltinis.

Bet koks ugdymas turi vykti atsakingai ir atsargiai: pavojingas bet koks vaiko "spaudimas", tėvams nepatinkančių vaikiškų bruožų ignoravimas, bandymas juos kardinaliai koreguoti. Suaugusiųjų pastangos dirbtinai pagreitinti vaiko raidą gali iššaukti tik laikinus vaiko pasiekimus, tačiau ilginiui tai išnyks. Specialių mokslinių tyrimų duomenys (M. Boldvvin, 1996; R. Berhmann, 1995; Ch. Cooley, 1989) ir geriausių vaikų ugdymo įstaigų patirtis pasaulyje liudija, kad "vaikiškos" veiklos ir "vaikiškų" pasaulio pažinimo formų raidos logika (jeigu ji yra suaugusiųjų išmintingai toleruojama) veda prie savaiminio vaikų psichosocialinių savybių atsiradimo, ypač tokių kaip mokėjimas bendrauti ir bendradarbiauti (Gills, 1995, p. 20).

E. H. Erikson (1968) išskiria aštuonias žmogaus psichosocialinės raidos stadijas, kurioms būdingos tam tikros krizės. Jas įveikus asmuo pereina į kitą stadiją įgydamas tam tikras asmenines savybes, kurios padeda ateityje, tame tarpe ir projektuojant karjerą. Anot E.H. Erikson, kūdikystėje vyksta svyravimo tarp pasitikėjimo ir nepasitikėjimo krizė. Kūdikui svarbiausia meilė, dėmesys, prisilietimai ir santykiai maitinimo metu. Visi išvardyti jausmai, išgyvenimai, pojūčiai atsiliepia tolesniame gyvenime. Kita vertus, gali kilti klausimas: kur gi čia

yra sąsajos su tolesne žmogaus karjera, tačiau pastarieji bruožai, kurie susiformuoja sėkmingai įveikus kūdikystės etape iškylančią krizę, rodo, kad ryšys egzistuoja. Optimizmas, vilties turėjimas, pasitikėjimas vienaip ar kitaip yra svarbūs projektuojant karjerą.

E. H. Erikson (1968) teigia, kad ankstyvojoje vaikystėje atsiranda priešprieša tarp savarankiškumo ir gėdos krizė: vaikas tikrina savo tėvus ir aplinką, aiškinasi, ką jis gali valdyti, o ko – ne. Šioje stadijoje ir po ilgų bandymų atsiranda laisvos valios jausmas, išsiugdoma savikontrolė, savigarbos jausmas. Todėl svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad per didelę tėvų kontrolę gali sukelti ilgalaikės pasekmės, tokias kaip abejones dėl savo sugebėjimų, gėdos dėl kurių nors savo poreikių ar kūno trūkumų. Vadinasi, sėkmingai įveikta ankstyvosios vaikystės krizė yra prielaida pasitikėjimui savimi bei savarankiškumui. Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad visi bruožai, sėkmingai įgyti krizių metu labai svarbūs karjeros projektavimo požiūriu. Kadangi darbinėje veikloje kiekvienas asmuo atsakingas už savo karjerą, todėl jis turi būti pasitikintis savimi, turi sugebėti savarankiškai veikti, planuoti ir spręsti susidurus su problemomis.

E. H. Eriksonas (1993) teigė, kad tik sveikas žmogus geba patenkinti savo poreikius per ego ("aš" norus), o kartu atsakyti į visuomenės reikalavimus. Autorius skiria šiuos asmenybės psichosocialinės raidos etapus:

- 1. Pasitikėjimas ir nepasitikėjimas** (kai kūdikis maitinimas krūtimi).
- 2. Autonomija, gėda ir abejonės** (pasitikėjimas ir nepasitikėjimas, maždaug 1-2 m.).
- 3. Iniciatyvos ir kaltės jausmas** (Ši stadija pasireiškia 3-5 m.).
- 4. Darbštumas ir nevisavertiškumas** (Jaunesnis mokyklinis amžius).
- 5. Individualybės tapsmas** (Identifikacija - vaidmenų difuzija - jaunystė).
- 6. Intymumas ir vienišumas** (Suaugusio žmogaus periodo pradžia).
- 7. Kūrybinis aktyvumas ir ramybė** (Vidurinis amžius).
- 8. Susitaikymas ir nusivylimas** (Senatvė) (Eriksonas, 1993).

Pirmajame vaiko raidos etape jo vystymasis priklauso nuo jo bendravimo su suaugusiais žmonėmis, pirmiausia su motina. Čia atsiranda prielaidos norui bendrauti su kitais žmonėmis arba jų vengti, atsiriboti nuo jų.

Antrajame vaiko vystymosi raidos etape formuojasi savarankiškumas ir pasitikėjimas savimi. Jų atsirandimas priklauso nuo bendravimo pobūdžio ir suaugusiųjų santykio su vaiku.

E. H. Eriksono nurodyti trečiasis ir ketvirtasis asmenybės raidos etapai – tai mokyklinės veiklos reikšmingumo vaiko psichinei raidai atspindys. E. H. Eriksonas (1993) akcentuoja ne kognityvinius vaiko mokėjimus bei įgūdžius, bet asmenybės savybes ir jų raišką tam tikrose veiklos srityse. Autorius išskiria asmenybės raidos akcentą vaikystėje – iniciatyvą, tačiau nauji socialiniai vaidmenys įvaldomi tik jaunystėje, o tai suteikia žmogui galimybių naujai vertinti

daugelį dalykų.

Kaip jau minėta, kiekviename iš šių aštuonių raidos etapų žmogus išgyvena tam tikrą krizę, kurios esmę sudaro konfliktas tarp prieštaringų socialinių sąlygų ir galimybių. Todėl kiekvienas etapas yra lydimas tam tikrų konfliktų:

1. tarp **pasitikėjimo** ir **nepasitikėjimo** supančiu pasauliu (nuo gimimo iki 1 m.);
2. tarp **nepriklausomybės** jausmo, **gėdos** ir **abejonių** atsiradimo (1-3 m.);
3. tarp **iniciatyvumo** ir **kaltės** jausmo (4-5 m.);
4. tarp **darbštumo** ir **nevisavertiškumo** pojūčių (6-11 m.).
5. tarp **priklausomybės** tam tikrai lyčiai **supratimo** ir **nesupratimas** elgesio formų, kurios atspindi priklausomybę šiai lyčiai;
6. tarp **siekių** intymumo ir **izoliavimosi** nuo aplinkinių (ankstyvoji branda);
7. tarp gyvenimiško **aktyvumo** ir **susikoncentravimo** į save, bei savo amžiaus problemas (vidurinioji branda);
8. tarp gyvenimo **pilnatvės pajautimo** ir **nusivylimo gyvenimu** (vėlyvoji branda) (Erikson, 1993).

Pasak E. H. Eriksono, visi šie konfliktai sėkmingai išsprendžiami, jei krizė neįgyja aštrių formų ir neveikia tam tikrų asmenybės savybių. Jei kuriame nors iš etapų krizė išsprendžiama nesėkmingai, tuomet asmenybės struktūroje neįvyksta tam tikras lūžis ir asmuo sunkiai tvarkosi su gyvenimiškomis situacijomis. Pereidamas į naują etapą, žmogus sunkiai įgyja gebėjimą spręsti prieštaravimus, kurie yra būdingi ne tik šiam etapui, bet ir prieš tai buvusiems. E. Eriksonas pabrėžia asmenybės raidos anomaliją kryptį. Ši E. H. Eriksono koncepcija yra svarbi, nes atskleidžia vaikystės periodo reikšmingumą žmogaus asmenybės raidos procesuose.

Intensyviausiai socializacija vyksta ankstyvosiose žmogaus gyvenimo perioduose, kai vaikai yra tikslingai rengiami gyvenimui ir darbinei veiklai suaugusiųjų pasaulyje. Čia ypač svarbus tėvų ir kitų šeimos narių – pirmųjų socializacijos asmenų, vaidmuo. Anot E. H. Eriksono (1993), ankstyvojo etapo reikšmingumą lemia ne tik jo pirmumas žmogaus raidoje, bet ir vaikystės periodo ypatybės: emocionalumas, nuoširdumas vaikui bendraujant su tėvais, kitais šeimos nariais. Būtent tada vaikai įgyja pirmąsias elementarias žinias, pradinius mąstymo įgūdžius, palaipsniui perima vis sudėtingesnes elgesio taisykles ir pradeda susipažinti su kultūrinėmis vertybėmis.

Vaikystės periodo svarbesni etapai ir bruožai pagal L. Broomą ir kt. (1992, p. 85):

- **Ankstyvoji vaikystė (1-3 m.).** Šiuo laikotarpiu vaikas noriai bendrauja su jį supančia aplinka, suaugusiaisiais. Padedamas vyresnių, jis mokosi naujos veiklos, susipažįsta su įvairiais daiktais, išmoksta bendravimo su žmonėmis subtilybių. Anot L. Broomo ir kt., pagrindinė šio periodo veikla – daiktinė, manipuliatyvinė. Šiame periode atsiranda pirmieji vaikų žaidimai.

Trečiaisiais metais vaikas nori individualumo ir svarbiausias šio periodo etapas, kai vaikas vis kartoja "aš pats", taip pranešdamas visiems, kad jis yra individualybė. Trečiaisiais gyvenimo metais vaiko elgesį ypač motyvuoja santykiai su kitais žmonėmis, nes taip jis gali parodyti save, akcentuoja, ką jis gali ir nori būti įvertintas. Kita vertus, vaiko elgesys šiuo periodu dar išlieka impulsyvus, nors jis labai pakitęs. Vaikas vis dažniau elgiasi apgalvotai, ne tik savo norų įtakotas (Broomas, 1992).

- **Ikimokyklinė vaikystė (3-7 m.)** tęsiasi gana ilgai. Jei iki tol vaikui svarbiausia buvo šeima, dabar atsiranda kitų žmonių, bendraamžių poreikis. Vaiko interesai "persikelia" į gatvę, miestą. Ypatingai šiame periode reiškiasi vaiko smalsumas naujiems dalykams, potyriams. Jį domina žmogiškųjų santykių veiklos įvairovė, socialinių funkcijų pasaulis. Vaikas nori įsitraukti į suaugusiųjų gyvenimą, jame aktyviai dalyvauja bei nori būti pastebėtas. Jis tiki, kad gali daugiau, nei tėvai jam leidžia. Nors vaikui visa tai dar nepasiekama, tačiau jo noras būti savarankiškam yra labai stiprus. Būtent todėl kyla priešprieša. Mažylis tai, ko nepasiekia ar kas jam neleidžiama bando įgyvendinti per kitas veiklos formas – žaisdamas vaidmenimis. Jis imituoja ir modeliuoja suaugusiųjų socialinį gyvenimą. Žaisdami vaikai mokosi bendrauti su bendraamžiais. Dar kitaip ikimokyklinę vaikystę būtų galima vadinti žmonių tarpusavio santykių pažinimo periodu (Broomas ir kt. 1992).

- **Jaunesnioji mokyklinė vaikystė (7-12 m.)** vadinama vaikų mokyklinio gyvenimo pradžia, kur jie įgija vidinę mokymosi motyvaciją. Šiame periode vaikas įgyja naują statusą - jis tampa moksleiviu. Jaunesniosios mokyklinės vaikystės laikotarpiu formuojasi abstraktus, teorinis mąstymas, vaikas sužino naujų dalykų, įgauna naujų gebėjimų, ir taip sukuria reikiamą mokymo(si) bazę (Broomas ir kt. 1992). Vis dėlto, kognityvinės jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiko veiklos galimybės tuo neapsiriboja: nuo vaiko veiklos rezultatų priklauso tolesnė vaiko psichinė raida ir branda. Šiuo atveju, galima teigti, kad kuo geriau vaikas adaptuojasi naujoje vietoje, tuo geriau jam sekasi ateityje, jo laukia geresni rezultatai. L. Broomas ir kt. (1992) teigia, kad suaugusieji ir bendraamžiai vaiko kognityvinius pasiekimus mokykloje ypač vertina, todėl ir pačiam vaikui jie tampa aktualūs, jis juos laiko savo asmenybės vertinimo kriterijais.

L. Broomas ir kt. pabrėžia socializacijos svarbą vaikystėje. „Visuomenės nariai turi išlaikyti socialinę konkurenciją, todėl socializacija vaikystėje yra svarbus sociologinių ir psichologinių tyrimų objektas. Pagrindiniai socializacijos uždaviniai vaikystėje yra kalbos įgūdžių formavimas, esminis asmenybės susiformavimas ir pagrindinių normų bei vertybių išmokimas, t. y. busimojo socialinio gyvenimo pamatai, tad nenuostabu, jog suaugusieji taip rūpinasi tuo, kur ir kaip jų vaikai yra socializuojami (Broomas ir kt., 1992, p. 84).

Mokslininkai pateikia du vaikų socializacijos tipus visuomenėje – "slopinant" ir "dalyvaujant", kurių atsiradimą sąlygoja skirtingas tėvų ar kitų suaugusių žmonių pažiūris į

vaiką, jo auklėjimą ir apskritai supratimą, kas yra individualybė ir asmenybė. Remiantis tokia nuomone, mokslininkai sudarė lentelę, kur tiksliau paaiškina šiuos du socializacijos tipus: ar tėvai laiko vaiką individualybe ir leidžia laisvai reikštis jo savarankiškumui ar priešingai, slopina tai (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Socializacijos tipai (Broomas ir kt, 1992, p. 85)

Slopinant	Dalyvaujant
Bausmės už blogą elgesį	Atsidėjimas už gerą elgesį
Materialiniai apdovanojimai ir bausmės	Simboliniai apdovanojimai ir bausmės
Vaiko paklusnumas	Vaiko savarankiškumas
Bendravimas be žodžių	Žodinis bendravimas
Komandinis bendravimas	Bendravimas kaip sąveika
Socializacija, pagrindinį vaidmenį skirianti suaugusiajam	Socializacija, pagrindinį vaidmenį skirianti vaikui
Vaiko pastebėjimas, ko nori suaugęs žmogus	Suaugusiojo pastebėjimas, ko nori vaikas

Anot L. Broomo (1992), socializacija "dalyvaujant" atsidėja už gerą elgesį, socializacija "slopinant" pabrėžia paklusnumą, pagarbą autoritetui ir išorinę kontrolę, taip neleidžiant pasireikšti vaiko savarankiškumui, atsiskleisti jo požiūriui ir kūrybiškumui. Vyraujant socializacijos tipui "slopinant" bendraujant į vaiką žiūrima kiek iš aukšto, neretai komanduoja arba renkamasi tokius teiginius, į kuriuos vaikas neturi galimybės atsakyti. Vyraujant socializacijos tipui "dalyvaujant" vaikas turi laisvę išbandyti įvairiausias dalykus ir iširti pasaulį, patenkinti savo smalsumą. Čia vaikui nedraudžiama susipažinti ir suklypti, už tai jam neskiriamos nuobaudos. Suaugusieji šiame kontekste labiau yra kaip prižiūrėtojai, kurie įveda vaiką į saugią, vaiko žingeidumą žadinančią aplinką. Tėvas ar mama dalyvauja atsižvelgdami į vaiko poreikį, o ne kontroliuoja jo elgesį (Broom, 1992 p. 85). Autoriai labiau pabrėžia antrojo pobūdžio socializacijos tipo naudą ir pranašumą. Socializacijos tipe "dalyvaujant" vaikas aktyvus socializacijos proceso dalyvis: jam ne tik sudaromos sąlygos savarankiškai sąveikauti su gyvenimo tikrove, bet jis gali klysti, už tai nėra baudžiamas, o iš savo nesėkmių mokosi, su vaiku bendraujama kaip su suaugusiuoju ir paaiškinama, kur jis ką negerai darė, kad ateityje išvengtų klaidų. Vyraujant šiam socializacijos tipui suaugęs žmogus yra vaiko sėkmės ir saugumo garantas, palaikantis vaiko ieškojimus ir bandymus.

Autoriai (D. E. Super, 1980, E. Erikson, 1975) išskiria šiuos brandumą karjerai skatinančius veiksnius:

- „Aš vaizdo“ susiformavimas. Vaikas supranta save, savo poreikius ir galimybes. Sugeba apibūdinti save, pvz. gali pasakyti: aš esu aktyvus, moku bendrauti, man nesunku susikaupti, esu gabus matematikai, man įdomūs gamtos mokslai ir pan.

- Gana aukštas savivertės lygis. Vaikas įsitikinęs, kad yra gabus, pasitiki savimi ir mano, kad turi pakankamai gerų charakterio savybių.

- Tapatumo pasiekimas. Vaikas pažįsta realias savo savybes, kurios apima charakterio ypatumus, gebėjimus, interesus, vertybes ir nuostatas, polinkius, įsitikinimus, tarpasmeninius santykius ir t.t.

- Geras profesijų pasaulio pažinimas. Tai geras profesijų visumos matymas, darbo turinio supratimas ir žinojimas, kokių savybių reikia vienai ar kitai profesijai. Aiškiai susiformavus šiems dalykams, žmogus be vargo gali susirasti vietą profesinėje veikloje.

G. Kvieskienė, V. Indrašienė (2008) vaiko įvertinimui siūlo taikyti įvairius būdus ir metodus – gausiausias jų – empiriniai tyrimo metodai, t. y. stebėjimas ir savistaba, pokalbis, veiklos procesų ir rezultatų analizė bei kita. Anot autorių, vienas iš plačiausiai taikomų ir universaliausių vaiko pažinimo būdų yra stebėjimas, kuris leidžia stebėti vaiką jo kasdieninėje įprastinėje veikloje.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad siekiant užtikrinti ankstyvąjį vaikų ugdymą karjerai reikia gerai pažinti vaiką. Tiek tėvai, tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbantys specialistai pirmiausia turėtų išmanyti vaikų vystymosi etapus, skirtingų amžiaus tarpsnių ypatumus. Mokslininkai pabrėžia įvairių vystymosi etapų svarbą, vaikų išgyvenimų ir emocijų reikalingumą tolesniam jų vystymuisi, todėl suaugusiųjų siekis sudaryti tinkamas prielaidas naujoms savybėms ir gebėjimams atsirasti vaikystėje neturi trukdyti reikštis ir plėtotis toms savybėms, kurios jau yra susiformavusios ir aktualios vaikui jo dabartiniame gyvenime.

Bet koks ugdymas turi vykti atsakingai ir atsargiai: pavojingas bet koks vaiko "spaudimas", tėvams nepatinkančių vaikiškų bruožų ignoravimas, bandymas juos kardinaliai koreguoti.

1.3. Vaikų bendrųjų kompetencijų svarba ugdant juos karjerai

Keičiantis visuomenės egzistavimo formoms, pasauliui, keičiasi ir pats mokymas, požiūris į profesiją, karjerą, todėl atitinkamai kinta ir švietimo sistemos reikalavimai. Auklėjimas ir mokymas įgauna naują atspalvį. Mokymo tikslai, mokymo turinys jau priešmokyklinio ugdymo grupėse kardinaliai keičiasi artiniant vaikus prie bendruomenės išgyvenamų socialinių ir ekonominių pokyčių (Šiaučiukėnienė et al., 2006).

Šiuolaikinė ugdymo teorija ir praktika, atsižvelgia į nuolat besikeičiančius gyvenimo reikalavimus. To pasekoje keliami uždaviniai švietimui ir mokyklai perorientuoti savo veiklos prioritetus nuo elementaraus žinių perteikimo, „išmokimo“ iki vaikų kritinio mąstymo žadinimo, kūrybiškumo skatinimo. Vienas svarbiausių tikslų tampa padėti kiekvienam vaikui, asmeniui išsiugdyti esminius, grįstus įsisąmonintomis žiniomis ir įgūdžiais bei vertybinėmis nuostatomis, gebėjimus, kurie padės vaikui ateityje susirasti savo vietą nuolat besikeičiančiame pasaulyje, sėkmingai jame veikti ir dirbti, gerai jaustis ir būti laimingam. Kitaip sakant, pabrėžiama

„asmens kompetencijos atsakingai ir produktyviai veikti konkrečiame socialiniame kontekste, realiame gyvenime“, reikšmė ir svarba. Asmens kompetencija suprantama kaip „žinių, gebėjimų bei nuostatų visuma, įgalinanti kelti prasmingus tikslus bei jų siekti, mokytis visą gyvenimą, būti aktyviu piliečiu ir aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime (į kompetenciją orientuotas ugdymas).

Ikimokykliniame amžiuje vaiko gebėjimai formuojasi intensyviausiai. Tai, ką jis pažins, išmoks šiame amžiuje lems kaip jam toliau seksis mokykloje, renkantis profesiją, tarpasmeniniuose santykiuose. Todėl būtina užtikrinti vaikui tinkamą ugdymą pirmaisiais septyneriais jo gyvenimo metais (Gerčienė-Leonienė et. all., 2011). Šiuo laikotarpiu vaikai dažniausiai ugdomi namuose ar ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Kur vaikai bus ugdomi, priklauso nuo tėvų ir jų galimybių, tačiau abiem atvejais būtina atsižvelgti į būtinybę ugdyti tam tikras mažylio kompetencijas, be kurių gali kilti didelių problemų vaikui pradėjus lankyti mokyklą. E. Gerčienė-Leonienė ir kitos ekspertės (2011) teigia, kad vienas iš pagrindinių galimų nesklaidumų ugdant namuose – socialinės kompetencijos ugdymo problemos. Tiksliau tariant, vaikas – pilnateisis visuomenės narys, kurio pasaulis nuo mažų dienų neturėtų būti apribotas vien šeimos aplinka. Už ikimokyklinio ugdymo įstaigų lankymą pasisakantys asmenys teigia, kad mažyliai ugdymo įstaigose gali pilnavertiškai įgyti socialumo įgūdžių, t.y. jie mokosi bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais, perpranta darželio gyvenime matomą visuomenės modelį, geba greičiau priimti įvairias taisykles, reikalavimus. Kita vertus, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirba pedagogai, išmanantys, kokias pagrindines kompetencijas turi ugdytis vaikas (Gerčienė-Leonienė et. all., 2011).

Remiantis bendrąja priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa (2002) vertėtų plačiau apvelgti penkias pagrindines kompetencijas, pagal kurias Lietuvoje ikimokyklinio (įskaitant priešmokyklinio) ugdymo pedagogai organizuoja savo darbą.

- **Socialinė kompetencija – gyventi ir būti greta, kartu.** Įgijus šią kompetenciją, įvaldomas elgesys, leidžiantis vaikui dalyvauti socialiniame gyvenime. Kitaip tariant, tai vaiko gebėjimas suvokti save ir kitus, savo vieta šeimoje, bendraamžių tarpe. Turint socialinę kompetenciją, atsiranda pasitikėjimo savimi ir savo gebėjimais jausmas, savigarba, sėkmės pajauta; vaikai pasitiki artimaisiais, pedagogais, draugais. Analizuojant šią kompetenciją, svarbu pabrėžti, kad vaikai geba svarbiausius poreikius, ketinimus išreikšti kitiems suprantamais bei priimtinais būdais. Vaikai suvokia, kas trukdo jiems jaustis gerai. Pabrėžtinai vaiko savarankiškumas, kai jis supranta, kas yra gerai, o kas blogai, derinami ketinimai su veiksmu.

Kaip matyti, socialinis ugdymas darželyje – svarbi ikimokyklinukų ugdymo dalis, apimanti ne vien ugdymo turinį, tačiau ir visą darželio grupės gyvenimą. Socialinė kompetencija

formuojasi aplinkoje, kurioje vaikai veikia drauge, aiškindamiesi ir pratindamiesi bendrai ko nors siekti (Gerčienė-Leonienė et. all., 2011). Anot autorių, tokioje aplinkoje pedagogas ne vadovauja, o padeda mažyliams suvokti tai, kas juos domina, kas skatina savarankišką pažinimą. Tinkamą vaikų elgesį labiausiai skatina vertybių įsisąmoninimas – kai jie veikia iš vidinių paskatų, nebijodami priekaištų, tikėdamiesi tam tikro atlygio (Gerčienė-Leonienė et. all., 2011., Neifach, 2003).

Pasak A. Juodaitytės (2003) vaiko socialinė kompetencija – gebėjimas perimti taisykles, kurios yra tam tikra sąlyga joms realizuoti. Kitaip tariant, vienas iš svarbiausių socialinės kompetencijos bruožų – vaiko gebėjimas interpretuoti ir suvokti taisykles, jomis akylai nesekant. Autorė pabrėžia, kad gana sunku atskirti savo veiklą ir individualius atradimus, nuo tos veiklos, kurią jam siūlo suaugusieji.

Vienas iš svarbių socialinės kompetencijos bruožų – gebėjimas nujausti, kada kitam reikia pagalbos, noras ir mėginimas padėti, kitkių asmenų nei jis pats toleravimas (Monkevičienė et. all., 2002). Autoriai pabrėžia, kad vaikui svarbu ugdyti gebėjimą orientuotis, prisitaikyti ir lanksčiai elgtis įvairioje socialinėje aplinkoje ar situacijose.

• **Sveikatos saugojimo kompetencija – sveikai gyventi, saugiai judėti ir veikti.** Čia galima būtų prisiminti A. Maslow poreikių hierarchiją, kad vaikystėje labai svarbu patenkinti biologinį vaiko judėjimo poreikį. Būtina skatinti fizinį vaiko aktyvumą, ugdyti fizinio aktyvumo nuostatas. Ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikus pirmiausia reikėtų atsižvelgti į sveikatos saugojimą ir fizinį lavinimą. Nes visa tai tiesiogiai užtikrina lengvesnį prisitaikymą prie mokymosi mokykloje sąlygų, padeda greičiau adaptuotis naujoje aplinkoje

Aktyviai fiziškai lavinamas vaikas susiformuoja nuostatą, kad būtina daug judėti, būti aktyviam, kad augtų sveikas. Ne veltui sakoma, kad sveikame kūne, sveika siela. Tai ne tik garantuoja vaikui lengvesnį prisitaikymą prie mokymosi mokykloje sąlygų, bet ir padeda greičiau adaptuotis naujoje aplinkoje, moko atsipalaiduoti, darbą derinti su poilsiu, stiprinti sveikatą (Monkevičienė et. all., 2002).

Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2002) pabrėžiamas gebėjimas savarankiškai laikytis asmens higienos, aktyvios veiklos, poilsio ir maitinimosi ritmo. vaikai turi išmokti justti ir valdyti savo kūną einant, bėgant, šliaužiant, ropojant, lipant, šokinėjant, vartantis. Ugdomas gebėjimas mesti, pagauti, spirti, atmušti kamuolį ar šokinėjantį daiktą. Labai svarbu ikimokykliniame amžiuje tampa gebėti judant keisti kryptį, tempą, greitį, jėgą, išlaikyti pusiausvyrą.

• **Pažinimo kompetencija – tyrinėti ir atrasti pasaulį.** Pažinimo kompetencija labiausiai atspindi vaiko domėjimosi sritį, aplinką, gebėjimą sutelkti dėmesį, suvokti, įsiminti tam tikrus dalykus, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti. O. Monkevičienė ir kiti ekspertai

(2002) teigia, kad pažinimo kompetencija ugdoma ugdant vaikų gebėjimą taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus: stebėti, klausinėti, eksperimentuoti, prognozuoti, ieškoti informacijos ir pan. Anot autorių, vaikas žinių įgija žaisdamas, judėdamas, tyrinėdamas aplinką. Čia pasitarnauja vaikų natūralus tyrinėti, nes vaikai iš prigimties yra smalsūs. Vaikai stebėdami aplinką, ją tyrinėja: čiupinėja, uosto, ragauja, girdi, mato. Taip vaikai įgija supratimą apie žmones, gamtinę ir kultūrinę aplinką, tėvynę ir kt. Todėl psichologai pabrėžia, kad ikimokyklinės grupės aplinka turi būti turininga, kuri skatintų mažylius domėtis, pažinti, tyrinėti.

Dideles galimybes tyrinėti vaikai turi gamtoje. Pabrėžiama, kad priešmokyklinio amžiaus vaikai turėdami vienokią ar kitokią patirtį turi ją dalytis su kitais. Taip keisdamiesi informacija vaikai pažįsta vieni kitus, sužino naujų dalykų.

Priešmokyklinio ugdymo (-si) programoje (2013) išskirti šie esminiai priešmokyklinukų pažinimo kompetencijos gebėjimai:

1. Domėtis savimi, suaugusiais žmonėmis, gamtine ir kultūrine aplinka, pasauliu atrandant naują ir išgyvenant pažinimo džiaugsmą, išbandant vis kitus pažinimo būdus;

2. Pagal išorinius požymius daiktus ar reiškinius priskirti tam tikrai grupei, sudaryti daiktų sekas, gebėti daiktus lyginti, rūšiuoti, grupuoti, skaičiuoti, matuoti; suvokti aiškų loginį nuoseklumą tarp kelių skirtingų daiktų, dalykų, taip pat dėsningumą, priežasties ir pasekmės ryšį; elementariai apibendrinti;

3. Taip pat ugdant pažinimo kompetenciją svarbu vaikus mokyti kritinio-probleminio mąstymo. Būtina skatinti vaikus ieškoti naujos informacijos, pastebėti akivaizdžius pasikeitimus, prieštaravimus, išvelgti praktinę problemą, pagal vaiko galimybes rasti keletą jos sprendimo būdų.

4. Aptariant pažinimo kompetenciją reikia paminėti vaikų vaizduotės svarbą ir gebėjimą ją atskirti nuo tikrovės.

• **Komunikavimo kompetencija – klausytis, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti, išreikšiant save ir bendraujant su kitais.** Komunikavimo kompetenciją galima apibūdinti kaip gebėjimą suvokti kalbos prasmes ir ją taisyklingai vartoti. Ji pareiškia visose vaiko gyvenimo srityse: atrandant ir pažįstant save ir pasaulį, bendraujant ir būnant greta su kitais, išreikšiant save ir kuriant, suvokiant žmogaus ir gamtos sukurtą grožį, perimant bendrąsias žmogaus vertybes ir pačiam jas kuriant (Monkevičienė et. all., 2002). Autorės pabrėžia, kad mažylio gyvenimo metai iki mokyklos – kritiškas kalbos perpratimo periodas: jo metu paklojami visų kalbos procesų – klausymo, kalbėjimo, skaitymo, rašymo – psichologiniai pagrindai, lemsiantys būsimos asmenybės kalbines galias.

V. Gudžinskienė (2001) kalbėdama apie komunikavimo kompetenciją sako, kad ji leidžia vaikui bendrauti, keistis išgyvenimais, patyrimu. Anot autorės, kalbos specialiai nemokoma, vaikai ją mokosi girdėdami. Kalba – tai vaiko mastymo, gero mokymosi, sėkmės pagrindas. Komunikavimo gebėjimų ugdymas ir ugdymasis – procesas, integruotas į kasdieninę vaiko eiglą. Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2013) komunikavimo kompetencija prašoma kaip gebėjimas kalbėtis su suaugusiaisiais ir vaikais, gebėjimas kalbėti, mėginant atsižvelgti į situaciją (vietą, laiką, kontekstą, pašnekovą). Taip pat tai gebėjimas kurti naujus žodžius, kšperimentuoti, "žaisti" kalba, reikšti kūrybinę iniciatyvą.

- **Meninė kompetencija – įsivaizduoti, pajausti, kurti, grožėtis.** Menas – tam tikra kalba ir komunikacijos priemonė, kuriai suprasti bei vartoti reikia meninės ir estetiškos kompetencijos (Monkevičienė et. all., 2002). Autorės akcentuoja, kad visos meno sritys (šokis, vaidyba, muzika, dailė) – svarbios mažylio intelekto raidai: jo meninių, pažintinių, sveikatos saugojimo ir socialinių gebėjimų sklaidai.

Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2013) meninė kompetencija akcentuojama kaip jautrumas grožiui - gamtos, žmogaus sukurtų daiktų, meno kūrinių, žmonių tarpusavio santykių. Ugdant meninę vaikų kompetenciją reikia skatinti vaikus išreikšti save meno kalba, skatinti kurti. Programoje pabrėžiamas spontaniškumas reikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis bei santykį su pasauliu įvairiomis meninės raiškos priemonėmis.

Vaikai geriausiai mokosi meninės kompetencijos atrasdami ir išmėgindami atsipalaidavimui, savijautos gerinimui, bendravimui tinkančius meno kūrinius ir meninę raišką: mimiką, muzikinį dialogą, raiškų judesį, persikūnijimą, įsijautimą į kito išgyvenimus.

Kaip ir pažinimo kompetenciją taip pat ir meninę ugdyti vaikus galima gamtoje, nes vaikai ypač jautrūs gamtos garsams, muzikos intonacijoms ir ritmui.

Kaip matyti, visos kompetencijos reikalingos ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus karjerai. Vaiko ugdytojų – pedagogų svarbiausias uždavinys – ugdyti mažylių gebėjimą mąstyti, reflektuoti, ugdyti savarankiškumą ir pasitikėjimą savimi. V. Monkevičienė ir kiti autoriai (2002) remiasi norvegų pedagogu G. Keller, kuris įvardija ir **bendrą gyvenimo kompetenciją**. Pastarąją sudaro:

- **Savivertė – tai tikėjimas savimi, suvokimas, kad „aš esu savo gyvenimo šeimininkas“.** Savivertę kelia įveiktos kliūtys, išspręstos sunkios situacijos ar problemos. Vaikai bręsta ne tada, kai už juos sprendimus priima tėvai ir neleidžia klysti, bet tuomet, kai įveikia natūraliai iškylančius sunkumus.

- **Pasitikėjimas pasauliu ir žmonėmis, suvokimas, kad „gyventi yra saugu ir gera“.** Nors pastaruoju metu kur kas daugiau pykčio, nerimo ir nesaugumo, tačiau pirmaisiais septyneriais vaiko gyvenimo metais jis neturi išgyventi itin didelių stresinių situacijų, jam reikia

sukurti kuo geresnį, saugesnį ir gražesnį pasaulėlį. Mažylis turi žiūrėti į pasaulį taip, kad užaugęs pats norėtų daryti kažką gero.

- **Drąsa gyventi, džiaugtis, spinduliuoti optimizmą ir energiją** – visa tai reikšminga vaikui sėkmingai keliaujant per gyvenimą. Neprastai svarbu perteikti vaikui tokį pasaulio supratimą, kad vaikas tuo stebėtusi gerąją prasme ir tuo džiaugtusi. Napatariame vykdyti vaiko užgaidų ir viską paduoti iš karto, ko tik jis užsinori. Patartina jam leisti svajoti, tikėtis, įsivaizduoti. V. Monkevičienė ir kiti autoriai (2002) teigia, kad tokiu būdu ikimokyklinukui „užauginsime sparnus“ – gebėjimą laukti svajonės, kantriai siekti rezultato. Anot jų, tuomet rytojais vaikui išauš nuostabus ir nepakartojamas. Jei vaikas įpranta gauti viską iš karto, ko tik užsimano, jam nebėra ko laukti, todėl gyvenimas nusidažo pilkomis spalvomis ir tampa ir nuobodus.

- **Smalsumas, nuostabos jausmas, lydintis visą gyvenimą.** Jau ankstesniame skyriuje aptarta, kad smalsumas – vienas iš pagrindinių postūmių ieškoti, tyrinėti. Todėl suprantama, kad greiti ir šabloniški atsakymai neskatina vaikų smalsumo. Turėtume suteikime mažyliui laiko ir galimybę pažinti, tyrinėti, klausinėti, stebėti, mąstyti, samprotauti, leisti dalyvauti priimančiam sprendimui.

- **Atvirumas naujovėms, pasikeitimams, iššūkiams.** Keičiantis gyvenimiškoms situacijoms privalu leisti vaikui laisvai priimti naujoves.

- **Valia – gebėjimas įveikti gyvenimo krizes, noras mokytis, tobulėti, nepasiduoti sunkumams.** Neretai tenka išgirsti apie talentingų, gabių vaikų sužlugimą, perdegimą. Mokslininkai tai aiškina valios stoka. Pastarąją ugdo dienos, savaitės, mėnesio, metų ritmas, tam tikrų taisyklių nustatymas, ritualų laikymasis.

- **Socializacija – „tiltas“ tarp savęs ir pasaulio.** V. Monkevičienė ir kiti autoriai (2002) teigia, kad žmogaus supratimas – tai gebėjimas savo širdyje surasti vietos jo jausmams ir mintims. autorės akcentuoja, kad tai – vertybė ir stiprybė, kuri moko rasti ryšį su aplinkiniais ir saugo patį asmenį nuo vidinės tuštumos, kurią dažnai mūsų dienomis užpildo įvairios priklausomybės. Vadinasi, reikia ugdyti vaiko socialumą, kad jis gebėtų bendrauti ir bendradarbiauti su aplinka taip, kad išliktų pasitikėjimas, smalsumas, atvirumas, valia, drąsa, veržlumas.

Taigi, ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas jokiais būdais neturi būti orientuotas į formalias žinias. Ugdant vaiką būtinas lankstumas, atsakingumas ir kantrybė. Tiek tėvai, tiek kiti ugdytojai turėtų skatinti vaikų kūrybiškumą, žaidimus, per kuriuos jie mokosi. Visa tai sėkmingai įgyvendinus plėtojamos ir jau anksčiau išvardintos kompetencijos.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad siekiant rengti ikimokyklinio amžiaus vaikus karjerai, reikia ugdyti jų kompetencijas. Tik jas plėtojant, vaikams klojamas pamatas po kojomis

jų ateičiai. Kadangi ikimokykliniame amžiuje vaiko gebėjimai formuojasi intensyviausiai, todėl būtina užtikrinti vaikui tinkamą ugdymą pirmaisiais septyneriais jo gyvenimo metais. Tai, ką jis pažins, išmoks šiame amžiuje lems kaip jam toliau seksis mokykloje, renkantis profesiją, tarpasmeniniuose santykiuose.

1.4. Šeimos vaidmuo ugdant vaikų ankstyvosios karjeros gebėjimus

Dažniausiai manoma, kad ugdymas karjerai vyksta baigiamosiose mokyklos klasėse, kai moksleiviai renkasi mokymosi dalykų lygius. Tačiau profesijos rinkimasis – nėra paprastas sprendimas, į kokią specialybę stoti paskutinėse klasėse. Tai ilgai trunkantis ir daug vaiko amžiaus tarpsnių apimantis bei sąlygotas procesas. Viskas prasideda nuo fantazijų ir žaidimų ikimokykliniame amžiuje, santykių su tėvais ar kitais ugdytojais mokykloje ir baigiant darbo vietos pasirinkimu įgijus profesiją mokymo įstaigoje (Kriščiūnaitė, Smailys, 2011). Autoriai pabrėžia, kad kiek tėvai padeda savo vaikams subręsti ir tapti savarankiškais ir atsakingais asmenybėmis, tiek padeda jiems atsakingai ir pagrįstai pasirinkti profesiją.

Vadinasi, ruošimasis profesijos pasirinkimui prasideda nuo pat gimimo ir trunka iki vėlyvos paauglystės ir jaunystės pradžios. Tačiau visą šį sudėtingą laikotarpį tėvų palaikymas ir parama vaikui be galo reikalingi.

Z. Bajoriūnas (1997) teigia, kad šeima – pirmoji ir pagrindinė institucija vaiko gyvenime, kuri suteikia jam saugumą, globą ir auklėjimą. Būtent šeimoje vaikui išsivysto ilgalaikiai ryšiai su tėvais, broliais ir seserimis, kitais šeimos nariais. Šeima pirmoji perduoda vaikui šeimos normas bei vertybes, kultūrą. Todėl jos pagrindas ir pagrindinė funkcija turėtų būti vaikų rengimas sėkmingai prisitaikyti ir realizuoti save gyvenant savarankišką ir visavertį gyvenimą. Anot K. Miškinio (2003), vaikui augant plečiasi jo akiratis. Šeimoje perteiktos vertybės, tėvų meilė, parama, pamokymai, patarimai neišblėsta, o visada išlieka ir plėtojasi toliau.

Gydytoja G. Špėlytė (2008) pastebi, kad paskutiniu metu vis labiau atkreipiamas dėmesys į šeimos aplinką, kurioje susiformuoja tam tikras asmenybės elgesys. Anot jos, šeima – daug daugiau nei grupė asmenų, turinčių bendrą fizinę ir psichologinę erdvę. Gydytojos teigimu, tai natūrali socialinė sistema, su išstobulintomis taisyklėmis, paskirstytais šeimos nariams vaidmenimis, galinga valdymo struktūra, painiomis slapto ir atviro tarpusavio bendravimo formomis, išstobulintais derybų ir problemų sprendimo būdais, leidžiančiais veiksmingai spręsti įvairias užduotis. R. Dreikurs, V. Soltz. (2008) sako, kad gerai funkcionuojančios šeimos skatina savo narius save realizuoti, nevaržant jų laisvės ir saugumo bei globos jausmo ieškant savojo kelio.

Z. Bajoriūnas (1997) akcentuoja, kad pirminė vaiko socializacija prasideda šeimoje. Čia pirmiausia formuojasi asmenybės pagrindai: charakterio bruožai, dorovinės ir kultūrinės vertybės, tam tikras gyvenimo modelis, požiūris į darbą. Todėl šiuo atveju pabrėžtinai tėvų, ugdytojų elgesys su vaiku. R. Dreikurs, V. Soltz (2008) sako, kad nuo to kaip vaikas jaučiasi namuose, kokie jo santykiai su tėvais, priklauso ir jo elgesys kitoje aplinkoje: darželyje, mokykloje, bendraujant su bendraamžiais ir suaugusiais. Autorius pabrėžia, kad norint skatinti vaiko socialinę ir emocinę raidą, būtina patenkinti mažylio poreikį būti mylimam ir reikšmingam, užtikrinti saugumo pojūtį.

R. Langis (2012) pastebi, kad tėvai neretai auklėdami vaikus padaro jiems meškos paslaugą, bandydami iš jų išauginti paslaugų ir nuolankų vaiką ar atvirksčiai – toleruodami bet kokį mažylių elgesį. Tėvų meilę jaučiantis vaikas auga sveikas, saugus, mylintis. Toks vaikas pasižymi aukšta saviverte, jis pasitiki aplinkiniais. Psichologai pripažįsta, kad vaikus reikia lavinti iki penkerių metų, nes tuomet jie išmoksta esminių, jų ateitį lemsiančių dalykų. Šiame amžiaus tarpsnyje įsitvirtina pagrindiniai mąstymo modeliai. Jų savarankiškumo ir intelekto raida priklausys beveik vien nuo to, ko jie išmoks šiame amžiuje (Langis, 2012, p. 77). Autorius sako, kad su vaikais reikia daug kalbėti. Dažnai vaikams tiesiog bandoma perteikti suaugusiųjų gyvenimo modelį ir būdą, vadovautis tais pačiais principais, kaip ir jie, tačiau reikia atsižvelgti ir į vaiką kaip asmenybę, jo charakterį, ko jis nori, kas jam patinka.

G. Kvieskienės (2005) teigimu, sėkmingam vaikų socializacijos procesui įgyvendinti ir socialinei kompetencijai plėtoti svarbu pirmaisiais vaikystės metais formuoti pirminius gebėjimus ir įgūdžius. Anot autorės, vaikui reikšmingas bendravimas su kitais šeimos nariais ir artimaisiais, nes tai padeda vaikui įvaldyti sudėtingus socialinius veiksmus ir taisykles. Tėvai, taikydami savo atžaloms socialinius apribojimus, tokius kaip draudimą, nurodymą, reikalavimą, skatina vaikus naujiems, savarankiškiems sprendimams.

R. Dreikurs, V. Soltz (2008) sako, kad vaiko stipriausia motyvacija yra troškimas priklausyti, nes jis yra socialinis kūrinys. Vaikai yra stebėtojai, ką pamato, jie interpretuoja ir gali klysti, tačiau negalima vaikams uždrausti, tiesiog reikia nukreipti tinkamu keliu.

R.J. W. Sternbergas (2000) akcentuoja tėvų svarbą vaikų gyvenime, ypač pastebinti jų įgimtus vaiko gabumus. Autorius pabrėžia, kad tėvaipirmiausia turėtų suteikti vaikams galimybę susidurti su iššūkiais ir leisti patiems vaikams juos išspręsti. R. Dreikurs, V. Soltz (2008) tai vadina padrąsinimu, nes kai vaikas pats išsprendžia kažkokius konfliktus, įveikia baimes, įgauna daugiau drąsos ir pasitikėjimo savimi. R.J. W. Sternbergas (2000) pažymi, kad vaiką reikia skatinti kuo dažniau klausinėti ir ieškoti, kadangi taip vaikas ugdo pažintinius gebėjimus, labai svarbius ateityje, renkantis karjerą. Autorius mąsto, kad tėvai turi atrasti vaikui labiausiai tinkančią aplinką ir jo asmenybę atitinkančius užsiėmimus. Tačiau tėvai turėtų suprasti, kad ta

aplinka gali visiškai nepatinka jiems patiems, tačiau vaikas joje gali jaustis savimi. Visa tai padeda vaikui bręsti kaip asmenybei, kurti savuosius ateities planus, svajoti.

M. Winterhoff (2012) kalbėdamas apie tėvų ir vaikų santykius pabrėžia, kad negalima vadovautis kokia nors viena auklėjimo metodika, nes vaiko vystymasis iki šešerių metų yra daugialypis. Todėl autorius siekia atkreipti tėvų dėmesį į tai, kad siekiant išugdyti stiprią, savimi pasitikinčią, gebančią daryti tinkamus sprendimus asmenybę, o tai labai aktualu kalbant apie vaiko karjerą ateityje, kad pirmiausia reikia tiksliai žinoti, ko jie patys nori iš vaikų. Anot autoriaus, tėvams privalu suprasti, ar jie elgiasi su vaiku kaip su vaiku, ar lygiaverčiu partneriu, ar tiesiog nori vaiko meilės, o galbūt mano, kad vaikas yra jų dalis. Atkreipiant dėmesį į pastarąsias sąvokas, tėvai atitinkamai ir elgiasi auklėdami savo atžalas. Šiuo atveju tėvams svarbu nustatyti aiškią tvarką, kuri vaikams būtų atspara.

Autoriaus V. Jakavičiaus (1998) teigimu, ugdymo šeimoje pagrindas – tėvų autoritetas, kuris susiformuoja nejučia, todėl yra svarbu viskas: gebėjimas mylėti, mokėjimas derinti darbą su vaikais, pačių tėvų išprusimas bei išsiauklėjimas, kitų žmonių atsiliepiamas apie tėvus. Neretai vaikai pasirenka savo tėvus autoritetais renkantis profesiją.

Vieniems vaikams polinkiai ir interesai būna išryškėję nuo mažens ir juos geriausiai gali pastebėti tėvai (Kriščiūnaitė, Smailys, 2011):

- Vaikai, nuo mažens linkę dirbti su daiktais, įrankiais, ardantys žaislus, gaminantys naujus, konstruojantys ir t. t., gali rodyti polinkį į praktines technines profesijas.
- Vaikai, besidominantys augalais (juos sodina, laisto, stebi) arba gyvūnais (juos globoja, prižiūri, jais rūpinasi), turi ryškų polinkį į su gamta susijusias profesijas.
- Dar kiti žaidžia vaidmenų žaidimus: eina vieni pas kitus į svečius, gydo, perka, parduoda, organizuoja ir pan. Per šią veiklą atsiskleisdžia mažųjų polinkis į bendravimą, organizuotumą, todėl jiems arčiau širdies veikiausiai būtų socialinės profesijos.
- Vaikai, kurie greitai išmoka skaityti, dėlioja smulkius žaisliukus iš vienos krūvelės į kitą, juos skaičiuoja, lygina tarpusavyje, braižo schemas, veikiausiai turi polinkį į su ženklų sistemomis ir informacija susijusias profesijas.
- Šokantys, vaidinantys, mėgdžiojantys suaugusiuosius, piešiantys ar su malonumu dainuojantys vaikai demonstruoja polinkį į su menu susijusias profesijas. Jau iš šių vaikui mėgstamų žaidimų galima spėti, kurių dalykų polinkiai vaikystėje pasireiškia gana aiškiai.

Tėvai turi atsiminti, kad karjeros planavimas – visą gyvenimą trunkantis procesas, todėl natūralu, kad praėjus kuriam laikui ir įgavus daugiau patirties žmogus save teisingiau vertina, keičiasi profesijos ir situacija darbo rinkoje, todėl reikia ieškoti ir priimti sprendimus. teisingai ugdant karjerai ankstyvajame vaiko amžiuje verta skatinti mažuosius kuo nors užsiimti. Tai svarbu ir norint išlaikyti vaiko pasitikėjimą savimi ir įgyti naujos patirties.

Geriausiai tėvai vaikus pažinti ir jiems bręsti gali padėti per žaidimus. O. Monkevičienė et. al. (2002) pažymi, kad priešmokykliniame amžiuje kinta vaiko žaidimo motyvas ir eiga: jei anksčiau jis atsitiktinai susidomėdavo koku nors žaislu, tai šiame amžiaus tarpsnyje pereinama prie išankstinio tikslo ir veiksmų numatymo, pasirengimo žaidimui, jo organizavimo ir sumanymo įgyvendinimo. Anot autorių, suaugusiųjų pamokomas vaikas žaidžia tradicinius žaidimus, taip perimdamas iš kartos į kartą perduodamus įvairius elgesio modelius. Per žaidimą ne tik atsiskleidžia vaiko asmenybė, jo emocijos, tačiau žaidimas vaikui yra ir svarbiausia vidinės drausmės, savireguliacijos, susivaldymo priemonė.

Žaisdami įvairius žaidimus vaikai įsisavina begalę naujų daiktų, pradedant taisykle, gyvenimiškas pasikartojančias situacijas, mokosi dirbti grupėse, privalo tvardyti, valdyti ir pan. Žaisdamas vaikas veiksmais, laikysena, mimika, gestais, kalba atskleidžia, kaip jis suvokia suaugusiuosius, jų veiklą, elgseną, lengviau perpranta naujas bendravimo situacijas, mokosi pritapti prie kitų, pelnyti pripažinimą (Monkevičienė et. al., 2002). Visa tai, vienaip ar kitaip atsiliepia vaiko ateičiai. Stebėti savo vaikų žaidimus tėvai gali matyti, kaip vaikas elgiasi, ar jis dominuoja, ar jam labiau patinka klausyti ir vykdyti nurodymus, ar nepavykus kam nors, jis nuleidžia rankas ar priešingai – bando, kol pavyksta. Per žaidimus atsiskleidžia ir vaiko temperamentas, ar jis imasi iniciatyvos ar nuolatos delsia. Todėl pažįstant savo vaiką galima jį pakreipti viena ar kita linkme, pastūmėti išbandyti ką nors naują, padrašinti ar pan.

Autoriai akcentuoja, kad laisvė veikti žaidžiant skatina vaikus daug kartų mėginti, keisti, interpretuoti, modeliuoti, atrinkti, apsispręsti, – visa tai stiprina ryžtą ir realiame gyvenime reikšti norus, rodyti iniciatyvą ir pastangas, priimti sprendimus, kūrybiškai keisti aplinkybes arba prisitaikyti prie to, ko negalima pakeisti (Monkevičienė et. al., 2002). Pastebima, kad vaikai mielai susitapatina su suaugusiais, juos mėgdžioja, todėl tėvų įtaka ugdant savo atžalas karjerai ankstyvame amžiuje labai gerai matoma. Jei tėvai nuolatos kartoja, kad vaikas turi būti gydytojas ir daugiau nieko, vaikas, žaisdamas šeimą gali savo personažams nurodinėti tą patį ir pan. Todėl tėvams reikėtų būti atidesniems savo atžaloms ir iš vaikų elgesio pamatyti, kokią įtaką jie daro. S. Lesinskienė, V. Karalienė (2008) teigia, kad vaikai mėgsta tapatintis ir su įvairiais knygų herojais, taip jie lengviau įvardija savo jausmus. Autorės pabrėžia, kad kalbėdami su vaikais tėvai gali padėti jam susigaudyti savo jausmuose ir netiesiogiai rasti įvairių problemų sprendimo būdų.

Nors rengimasis karjerai dažniausiai vyksta vyresnėse klasėse, tačiau tėvai tą turėtų pradėti jau ankstyvajame amžiuje. Galima būtų paminėti keletą tėvų veiksmų, skatinančių vaikus pasirinkti profesiją:

- **Dėmesys:** stebėti vaikus, kuo jie užsiima, kaip jiems sekasi, kas jiems patinka. Domėjimasis neturi priminti kamantinėjimo, jis turi atrodyti, kaip smalsumas.

- **Vaikui girdint kalbėti apie jo gabumus** ir pasiekimus tarpusavyje, su savo draugais ir giminaičiais.

- **Profesijų privalumų ir trūkumų aiškinimas.** Kodėl svarbu įgyti išsilavinimą, kuo jis reikšmingas žmogui. Patartina vaiko paties klausti, ką jis apie tai galvoja.

- **Dalytis** savo patirtimi, savo klaidomis su vaikais. Svarbu, kad dalijimasis nebūtų vien didaktinis savo pranašumų parodymas, o kartu ir išgyvenimų, patirtų klaidų pabrėžimas, nuolatinis akcentavimas, netiesiogiai perkeliant ant vaiko. Tai gali padidinti savitarpio supratimą ir bendrumo jausmą (Kriščiūnaitė, Smailys, 2011). Nors pastarieji veiksmai labiau akcentuoti, kai vaikas bent jau lanko mokyklą, tačiau ir ankstyvajame vaiko amiuje tai nepakenks.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad šeimos įtaka ugdant vaikus karjerai ankstyvajame amžiuje yra kone reikšmingiausia. Nes tik tėvai griežtai pažįsta savo atžalas, gali suteikti jam visko, kas svarbiausia ir reikalingiausia. Tėvai vaikui ir autoritetas ir saugotojai ir maitintojai, todėl pirmiausia jis stengiasi perimti šeimos modelį, kokį mato. Siekiantys užtikrinti savo vaikams puikią ateitį, kad pastarieji ateityje renkantis profesiją nedarytų klaidų, tėvams pirmiausia reikėtų galvoti apie jų tarpusavio bendravimą, supratimą. Tik suprasdami savo vaiką, ko jis nori, ką gali ir kaip jaučiasi vienokiose ar kitokiose situacijose, tėvai gali nukreipti savo vaikus svajonės link.

1.5. Bendradarbiavimo su kitais vaiko ugdytojais svarba visapusiškam vaiko ugdymui(-si)

Visapusiškam vaiko ugdymui(-si) nepakanka vien šeimos ir artimųjų. Normaliam jo vystymuisi reikia ir bendravimo su bendraamžiais, su šeima nesusijusių asmenų. Todėl vaiko gyvenime ir ugdyme atsiranda lopšelis darželis – įstaiga, kurioje padedama vaikams pasiruošti mokyklai, plėtoti jų kūrybines galias ir polinkius. Patekę į bendraamžių grupę, vaikai dalyvauja įvairiose veiklose, išmoksta bendrauti ir bendradarbiauti su draugais, pedagogais, kitais šalia esančiais žmonėmis.

Užtikrinti kokybišką vaikų ugdymo aplinką šeima ne visuomet gali dėl įvairių priežasčių: netinkamo auklėjimo, nesugebėjimo bendrauti ar tiesiog laiko stokos. Įrodyta, kad ikimokyklinio ugdymo institucijose vaikai, ugdydamiesi pagrindines socialines ir emocines savimones, socialinės atsakomybės, savitvados, bendravimo įgūdžių ir atsakingų sprendimų priėmimo kompetencijas, dažniau pasiekia aukštesnių akademinų rodiklių, susilaukia didesnės sėkmės jų gyvenime (Monkevičienė et al., 2009, Pre-School Education in European Union: Current thinking and Provision, 1995). Anot autorių, vaikas, kuris lankė ikimokyklinio ugdymo įstaigą,

geba ateityje pademonstruoti geresnius įgūdžius nei vaikas, kuris vaikystėje buvo namuose su mama.

Darželio aplinka turi didelę įtaką socialinei ir emocinei vaiko raidai. Darželio auklėtoja numato ugdymo uždavinius. Vaikui pradėjus lankyti ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo grupę, jo gyvenime atsiranda pedagogas, sudarantis sąlygas įgauti ir skleisti vaiko patyrimui.

Vaikas – individualybė, todėl svarbiausių pedagogų tikslų – paruošti ir nuteikti vaiką kūrybingam darbui. Priešmokyklinio amžiaus vaikai išbando įvairius pažinimo būdus visais pojūčiais, todėl būtina formuoti vaiko vertybinį santykį su aplinka, siekti, kad naujai įgytas patyrimas sietųsi su jau turimu ir papildytų jį. Šioje vietoje svarbus pedagogo bendravimas, netiesiogiai įtraukiantis vaiką į veiklą (Leilionienė, 2008).

Šiuolaikiniu požiūriu siekiama, kad grupėje vaikai būtų mokomi būti draugiškais, rūpintis vienas kitu, viskuo dalintis. Siekiama, kad vaikai gerbtų vienas kitą ir ugdytojus, kurtų grupės, darželio tradicijas ir jų laikytųsi, žinotų ir pratintųsi, kaip elgtis, susidarius įvairioms.

Priešmokyklinio ugdymo pedagogams metodiniame leidinyje (Monkevičienė, Glebuviene 2011, p. 5) teigiama:

- pedagogas garantuoja gerą vaiko savijautą, gerus jo santykius su grupės draugais ir ugdytojais, turiną vaiko poreikius atitinkančią veiklą;
- pedagogas gerbia vaiko nuomonę, įsiklauso į ją, sudaro galimybę vaikui dalyvauti priimant su juo ir jo ugdymusi susijusius sprendimus;
- pedagogas sudaro sąlygas prigimtinio vaiko poreikio žaisti realizavimui;
- pedagogas kuria vaiko ugdymąsi skatinančią aplinką;
- pedagogas parenka ir taiko ugdymo būdus, atitinkančius individualų vaiko mokymosi stilių bei mažo vaiko mokymosi logiką;
- pedagogas palaiko ir skatina vaiko patirtinį mokymąsi, garantuodamas jo sėkmę;
- pedagogas padeda vaikui matyti savo pasiekimus, skatindamas įsivertinti tobulėjančius gebėjimus bei įtraukdamas vaiką į vertinimo procesą;
- pedagogas kartu su tėvais laiduoja vaiko ugdymo(si) įstaigoje ir šeimoje darną.

Kaip matyti, darželis – švietimo sistemos pakopa, jungianti ugdymą šeimoje ir darželyje. Darželius lankantys vaikai įgyja socialinės, pažintinės patirties, moka bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais, pedagogais, lengviau priima naujoves ir prisitaiko prie pasikeitusių sąlygų. Neretai darželius lankantys vaikai savarankiškesni, smalsesni nei ugdomi namuose, kadangi tėvai dirba ir neturi tiek laisvo laiko.

Perėjimo iš namų į darželį laikotarpis vaikų gyvenime ypatingas. Pats svarbiausias amžiaus tarpsnis - 5-6 metai. Tuo metu baigia formotis gimtos kalbos bei tarties įgūdžiai. Iki to laiko susiformavę įgūdžiai toliau vėliau plėtojami ir pasireiškia per įvairias popamokines veiklas,

kitus užsiėmimus. Vaikai patys ima ieškoti vis kitokių būdų, kaip save išreikšti. Tačiau, kad vaikas vėliau norėtų kūrybiškai save išreikšti, tam reikia suaugusiojo pagalbos, kad jis sudomintų, paskatintų, suintriguotų. N. Kiškūnienė (2004) teigia, kad suaugusysis turi vertinti, gerbti vaiko kūrybinę saviraišką, džiaugtis jo atradimais, skatinti išgyventi kūrybinį pasitenkinimą, kūrybinį malonumą, skatinti naujas, originalias vaiko idėjas, kūrybinį aktyvumą. Autorė pabrėžia, kad vaikų ugdymui labai svarbi vaikiška aplinka – ji turi inicijuoti vaiko kūrybiškumą, galių plėtojimą. Tai įvairūs ryškiaspalviai žaislai: lėlės, pasakų personažų rūbai, įvairiausia medžiaga rūbams ar dekoracijoms gaminti, reikalingos dailės priemonės, daug pasakų, tautosakos knygelėlių (Kiškūnienė, 2004).

Ugdymas ir ugdymo procesas yra gana sudėtingi reiškiniai – teisingai suprasti šiuos reiškinius ypač svarbu ugdytojams, kurie anot S. Šalkauskio (1991), „vykdo ugdomąjį veikimą su noru, sąmoningai ir iš pašaukimo.

J. A. Komenskis (1986), kalbėdamas apie vaikų ugdymą, šios sąvokos reikšmę lygina su sąvokomis "kelti į ūgį", "auginti". Jis teigia, kad šis žodis paimtas iš sodininkų kalbos, tiksliau tariant, sodininkas augalą tręšia, maitina, saugo nuo pavojingų aplinkos įtakų ir visa tai panašu ir į žmogaus ugdymą. J. A. Komenskis teigia, kad ko mes norime išmokyti žmogų visam gyvenimui, viską turime pradėti mokyti pirmoje mokykloje (šeimoje).

Profesorius V. Rajeckas (1999), apibūdėdamas ugdymo sampratą, akcentuoja visuomeninės patirties reikšmę ir teigia, kad ugdymas – visuomeninės – istorinės patirties jaunajai kartai perdavimas, siekiant parengti ją gyvenimui ir darbui.

A. Gučas (1981) ugdymą apibūdina kaip „vienų žmonių į kitus veikimą, pasireiškiantį jų bendradarbiavimu“.

Matyti, kad didžioji dalis pedagogikos mokslininkų sutaria, kad ugdymas – augančios kartos rengimas prasmingam gyvenimui.

Lietuvos mokslininkų teigimu, ugdymo kokybė didžiąja dalimi priklauso nuo pedagogų ir ugdytinių konstruktyvaus bendravimo ir bendradarbiavimo. Vadinasi, nuo pedagogo gebėjimo išsiaiškinti vaiko galimybes, poreikius ir juo grįsti ugdymo procesą, priklauso, ar vaikas noriai perims tai, ką jam sako (Balsevičienė, Kvieskienė, 2003; Leliūgienė, 2003).

Ikimokyklinėse įstaigose taikoma į vaiką orientuoto ugdymo paradigma remiasi nuostatomis, kad:

- ikimokykliniai ir priešmokykliniai metai – labai reikšmingas, savitas vaiko gyvenimo periodas. Jis pasižymi unikalia socialine, kognityvine, menine bei emocine vaiko raiška ir yra svarbus pats savaime kaip toks;

- ugdant vaiką, svarbus jo autonomiškumo ir saviraiškos saugojimas, jo savarankiškumo skatinimas, ieškojimų ir atrandimų skatinimas, vaiko kaip kūrybingos asmenybės vertės saugojimas;
- pasitikėjimas vaiku. Bendraujant su vaikais būtina jiems sudaryti tokias galimybes, kad jie pažintų suaugusiųjų pasaulio etines vertybes, kultūrą, per savo asmeninį patyrimą ugdytųsi ir socializuotųsi;
- pedagogai ir tėvai nuolat gilina žinias apie kiekvieno vaiko būseną, savitą intelektualinę ir kūrybinę veiklą, jo sprendinių unikalumą, draugystės vaikų grupėje ypatumus. Kitaip tariant, su vaiku reikia bendrauti kaip su turinčiu neįkainojamą vertę, jį mokant, mokytis iš jo, nuolat reflektuoti ir vertinti savo elgesį (Monkevičienė, Glebuviene 2011, p. 6).

Tėvų dalyvavimas vaikų ugdyme teigiamai veikia vaikų savivertę, skatina pasitikėjimą savimi, todėl labai svarbu, kad tėvai glaudžiai bendradarbiautų su įvairiomis institucijomis, kuriose laiką leidžia jų atžalos.

Pasak psichologės R. Želionienės (2013), Vokietijos, Austrijos, Šveicarijos ir kitų šalių darželių auklėtojai bei psichologai tikina, kad tėvų dalyvavimas vaikų ugdymo įstaigoje be galo svarbus. Kai tėvai domisi savo atžalų veikla jie savotiškai skatina vaikų motyvaciją labiau įsitraukti į ugdymo procesą, labiau stengtis ir parodyti, ką jie sugeba. Tokiu būdu vaikai tampa veiklesni, smalsesni, kas neabejotinai yra geresnių pasiekimų rezultatas. Anksčiau išvardytų šalių ikimokyklinio ugdymo įstaigose darbas su tėvais – įprasta tų įstaigų pedagogų veikla, kuomet tėvai į darželį kviečiami sužinoti vaikų vystymosi raidos, jos ypatumų, tinkamo auklėjimo ir ugdymo(si) principus.

Tėvų dalyvavimas renginiuose, darželio veiklose, ugdymo(si) procese, kartu su savo vaikais, anot psichologės R. Želionienės (2013), padeda vaikams lengviau prisitaikyti prie naujų situacijų. Autorė pabrėžia, kad tėvams buvimas kartu su savo vaikais jiems svarbioje aplinkoje, dalyvavimas įvairiose vaikų veiklose padeda geriau pažinti savo vaikus, pamatyti, kaip jie elgiasi skirtingose aplinkose. Taigi, tėvams užtenka vien būti su vaikais, kad būtų užtikrinta darni vaikų grupės atmosfera.

Bendradarbiaujant auklėtojams ir tėvams labiau užtikrinamas teigiamas vaiko lavinimas. Kadangi darželyje auklėtojos pastebi įvairius vaikų pomėgius, gebėjimus, kurių gali nepastebėti užimti tėvai, tai akcentavus tėvams, pastarieji toliau gali vaikus lavinti namuose. Kita vertus, tėvai gali papasakoti apie savitus ir individualius vaiko interesus, į kuriuos atsižvelgiama ugdant vaiką darželyje.

A. Balsevičienė pritaria psichologės R. Želionienės nuomonei, kad ugdymo įstaigoje yra situacijų, kurių vieni ugdytojai neretai negali išspręsti. Sprendžiant jas turi dalyvauti visi ugdymo proceso dalyviai: vaikas, tėvai, pedagogai, specialistai, kartais ir administracija. **Efektyvus**

bendradarbiavimas pasiekiamas tuomet, kai kiekvienas ugdymo proceso dalyvis žino, kokia teigiama įtaka laukiama bendradarbiaujant visiems ugdymo(si) proceso dalyviams. *Vaikui svarbu kaip padidinti galimybę patirti sėkmę ugdymo įstaigoje, pagerinti socialinius pasiekimus.* A. Balsevičienė teigia, kad *tėvams* gerėja savivertė, atsiranda pasitenkinimas savimi kaip tėvu, kyla didesnis noras padėti vaikui namuose, kurti palankesnę ugdymui(si) aplinką, suartina su vaiku, tėvai domisi vaiko elgesio valdymo būdais, sužino daugiau bendravimo būdų ir formų, kurios teigiamai veikia jų atžalas. *Pedagogai bei specialistai* bendradarbiaudami su tėvais geriau pažįsta vaiko aplinką, kurioje jis praleidžia didžiąsą laiko dalį, sužino apie vaiko interesus, polinkius, poreikius, tiksliau įvertina vaiko psichologines ir pedagogines problemas, nustato poreikius bei reikalingą pagalbą jam, suteikia galimybę geriau planuoti darbą, nuolat gauti grįžtamąjį ryšį (Balsevičienė, Špokienė, 2011).

Užtikrinant bendradarbiavimo kokybę pedagogai ir specialistai turi atsižvelgti į tam tikrus veiksnius, kurie apsunkina šį procesą, neigiamai veikia partnerystę. Čia būtų galima išskirti nepakankamą tėvų pasitikėjimą vaiko ugdytojais, specialistais, taip pat tėvų baimę išgirsti iš ugdytojų ką nors negatyvaus apie savo vaikus. Kaip žinoma, tai viena iš didžiausių tėvų baimių, nes kiekvienas tėvas linkęs idealizuoti savo vaikus ir girdint, kaip jų atžalos yra peikiamos, dažniausiai atsiranda kofrontacija. Bendradarbiavimo kokybę apsunkina ir neadekvatūs vaikui keliami reikalavimai, informacijos stoka, tėvų nenoras ar nesugebėjimas auklėti vaiką. Bendradarbiaujant labai svarbi ir tolerantiška tėvų bendruomenė.

Pedagogams, kurių pagrindinis tikslas – kokybiškas ir nuoširdus bendradarbiavimas, reikėtų laikytis nuostatos, kad *tėvai – lygiaverčiai partneriai, turintys pakankamai žinių bei įgūdžių ugdyti savo vaiką*, nuolat drąsinti tėvus, palaikyti juos, nepalikti vienu su jų problemomis (Balsevičienė). Autorės teigimu, siekiant palankių bendravimą ir bendradarbiavimą skatinančių santykių tarp visų vaiko ugdyme dalyvaujančių ugdytojų, akcentuotinas *individualių šeimos skirtumų ir bendrumų pažinimas*: mokytojams ir specialistams būtina *pažinti* šeimos ypatumus, įvertinti veiksnius, apsunkinančius šeimos įtraukimą į bendradarbiavimo procesą; *suprasti* bendravimo su vaiku ypatumus, auklėjimo stilių, atsižvelgti į šeimos išteklius; nepamiršti, kad skirtingas suvokimas ugdymo vaidmenų, įsitikinimai, nuostatos sunkina specialistų ir šeimų bendradarbiavimą (Balsevičienė). Siekiant kokybiško ir efektyvaus bendradarbiavimo tiek ikimokyklinio įstaigų ugdytojais, tiek tėvai turi kurti bendradarbiavimo santykius: svarbūs komunikaciniai įgūdžiai, tokie kaip dėmesingumas, konkretumas. Kalbantis negali būti joki išvedžiojimų, viskas turi būti aiškinama paprastai ir suprantamai, vengti išankstinių nuostatų. Neretai tėvai nedrįsta įsitraukti į ugdymo procesą, todėl juos būtina pakviesti tapti komandos nariais ir tai daryti ne kartą.

Darbo su šeima individualizavimas – tai atsižvelgimas į šeimos individualius poreikius, suteikiant pasirinkimo laisvę – visiškai įsitraukti, iš dalies ar visiškai nedalyvauti ugdymo procese (Balsevičienė). Autorės teigimu, svarbu bendradarbiavimo įvertinimas: mokytojams ir specialistams įvertinti savo pastangas bendradarbiavimo su tėvais srityje; sužinoti ar patenkinti tėvų poreikiai ir ar pasinaudota visomis tėvų galimybėmis ir stipriosiomis pusėmis.

J. Ruškus, D. Žvirdauskas, S. Zybartas et al. (2012) sako, kad tėvų įtraukimas į vaiko ugdymo procesą nereiškia, jog tėvai turi kiekvieną dieną būti mokykloje. Tėvų įsitraukimas įmanomas ir tuomet, kai jie su vaiku namuose bendrauja namuose: skaito, vertina žiūrėtas televizijos programas, giria savo vaikus. Anot autorių, tėvai, praleisdami šiek tiek laiko ugdymo institucijoje, užmezga efektyvius ryšius, o jų kontaktas su kitomis šeimomis suteikia ugdymo institucijai papildomą būdą perduoti svarbią informaciją. Kitaip sakant, tėvai vieni kitiems gali vesti diskusijas ir seminarus įvairiomis temomis, pavyzdžiui, užduoti, įpareigoti atlikti tam tikrus namų darbus, ar į ugdymo procesą įtraukti vyresnius brolius ir seseris.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad visapusiškam vaiko ugdymui nepakanka vien šeimos ir artimųjų, kadangi vaikas yra socialinė asmenybė, kuriam reikia platesnio visuomenės rato. Vaikui reikia bendravimo su bendraamžiais, todėl vaiko gyvenime ir ugdyme atsiranda lopšelis darželis – įstaiga, kurioje padedama vaikams pasiruošti mokyklai, plėtoti jų kūrybines galias ir polinkius. Patekę į bendraamžių grupę, vaikai dalyvauja įvairiose veiklose, išmoksta bendrauti ir bendradarbiauti su draugais, pedagogais, kitais šalia esančiais žmonėmis.

Darželio aplinka turi didelę įtaką socialinei ir emocinei vaiko raidai. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad geriausia vaiko ugdymui, kai bendradarbiauja ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir tėvai. Pastarųjų dalyvavimas vaikų ugdyme teigiamai veikia vaikų savivertę, skatina pasitikėjimą savimi, todėl labai svarbu, kad tėvai glaudžiai bendradarbiautų su įvairiomis institucijomis, kuriose laiką leidžia jų atžalos.

2. ANKSTYVOJO VAIKŲ UGDYMO KARJERAI ŠEIMOJE EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija ir imties charakteristika

Ankstyvasis vaikų ugdymas karjerai šeimoje – mažai tyrinėta sritis. Vis dar manoma, kad tai turi vykti kur vėliau nei ikimokykliniame amžiuje ir tuo turi užsiimti kompetetingi asmenys. Tačiau ankstyvoji vaikystė, ikimokyklinis amžius – vienas svarbiausių laikotarpių, turinčių didelės įtakos tolimesnei asmens raidai. Tai, kuo šiuo amžiaus tarpsniu mažyliai užsiima, kaip jie yra ugdomi lemia ir jų karjeros siekius ateityje bei karjeros kokybę vėlesniais raidos etapais. Ne veltui sakoma, kad vaiko asmenybė formuojama iki penkerių-šešerių metų, o vėliau tik tobulinama. Vadinasi, pagrindai padėti vaikystėje, išlieka visą asmens gyvenimą, todėl, norint, kad vaikas taptų pilnaverte asmenybe ir ateityje neturėtų problemų renkantis profesiją, apie tai reikia kalbėti kuo anksčiau.

Tyrimo objektas - ankstyvasis vaikų ugdymas karjerai šeimoje.

Tyrimo tikslas - ištirti tėvų požiūrį į vaikų ankstyvojo ugdymo karjerai galimybes šeimoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą ir švietimo dokumentus nagrinėjama tema.
2. Išanalizuoti tėvų auginančių 5-6 metų vaikus lūkesčius ugdant juos profesiniai veiklai.
3. Apibendrinti teorinio ir empirinio tyrimo rezultatus. Parengti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo Panevėžio miesto ir Panevėžio rajono ikimokyklinės ugdymo įstaigos priešmokyklinio amžiaus vaikų grupės, 5-6 metų vaikų tėvai. Respondentų imtis – atsitiktinė.

Tyrimo pristatymas. Tyrimas vyko – 2014 metų spalio mėnesį. Duomenų surinkimui panaudotas – anoniminės anketinės apklausos metodas, kuris buvo vykdomas raštu (žr. 1 priedą). Priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvams buvo išdalinta 200 anketų. Anketas išdalino grupių auklėtojai. Iš išdalintų anketų grįžo 166 anketos, iš kurių tinkamomis pripažintos 150 anketų.

Atliekant tyrimą buvo gautas tiriamųjų sutikimas dalyvauti tyrime, laikomasi etinių, pagarbos asmens orumui principų. Tyrimo tikslas buvo aiškiai ir suprantamai pateiktas. Tiriamiesiems buvo garantuotas anonimiškumas, suteikta galimybė pildyti anketą jiems patogiu laiku.

Anketą sudarė 20 atvirų ir uždarų klausimų. Anketa sudaryta iš 4 informacinių blokų :

1. Demografinis blokas (Informacija apie jus).

2. Vaiko pažinimas (1-4).
3. Vaiko rengimas darbiniam pasauliui (5-13).
4. Ankstyvasis ugdymas karjerai ikimokyklinėje įstaigoje (14-20).

Surinktų duomenų analizė. Atlikta statistinė duomenų analizė: skaičiuoti absoliuteji ir santykiniai dažniai (duomenys apdoroti Microsoft Office Excel 2007 kompiuterine programa).

2.2. Tėvų apklausos apie ankstyvojo vaikų ugdymo karjerai šeimoje rezultatų analizė

Tyrime dalyvavo 150 respondentų iš Panevėžio miesto ir Panevėžio rajono. Respondentų skaičius pasidalino po 75 respondentus. Tyrime dalyvavusių respondentų demografiniai duomenys pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė

Respondentų demografinė charakteristika (N=150)

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį				
Vietovė	Moteris		vyras	
	N	%	N	%
Miestas	67	89,3	8	10,7
Kaimas	66	88,0	9	12,0
Viso:	133	88,7	17	11,3
Respondentų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį				
Šeimyninė padėtis	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
Ištekėjusi/vedęs	62	82,7	63	84,0
Netekėjusi/nevedęs	7	9,3	5	6,7
Išsiskyrusi/išsiskyręs	5	6,7	7	9,3
Kita	1	1,3	0	0,0
Respondentų socialinis statusas				
Socialinis statusas	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
Tarnautojas valstybiniame sektoriuje	34	45,3	37	49,3
Darbuotojas privačiame sektoriuje	15	20,0	12	16,0
Verslininkas	4	5,3	4	5,3
Individualios veiklos vykdytojas	8	10,7	3	4,0
Namų šeimininkė (-as)	8	10,7	18	24,0
Pensininkė (-as)	0	0,0	0	0,0
Kita	6	8,0	1	1,3
Respondentų gyvenamoji vieta				
Gyvenamoji vieta	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
Nuosavas namas	20	26,7	37	49,3
Daugiabučio nuosavas butas	50	66,7	27	36,0
Nuomajamas butas	3	4,0	7	9,3
Nuomuojamasis namas	1	1,3	2	2,7
Kita	1	1,3	2	2,7
Respondentų vaikų lytis				

Vaikų lytis	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
Mergaitė	36	48,0	40	53,3
Berniukas	39	52,0	35	46,7
Priešmokyklinės grupės tipas				
Tipas	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
Priešmokyklinė grupė darželyje	68	90,7	57	76,0
Priešmokyklinė grupė mokykloje	7	9,3	18	24,0
Respondentų šeimose augančių vaikų skaičius				
Vaikų skaičius	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
Vienas	29	38,7	31	41,3
Du	35	46,7	32	42,7
Trys	10	13,3	11	14,7
Keturi	1	1,3	1	1,3
Vaikų amžius				
Amžius	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
5 metai	32	42,7	32	42,7
6 metai	43	57,3	43	57,3

Iš pateiktų duomenų matyti, kad Panevėžio mieste anketas pildė 89,3 % moterų ir 10,7 % vyrų, kaime moterų 88,0 % ir 12,0 % vyrų. Lyginant šiuos duomenis galima teigti, kad tiek mieste tiek rajonuose anketas pildė vienodas skaičius respondentų. Tėvų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį Panevėžio miesto ir rajonų mažai skiriasi viena nuo kitos. Tiek mieste tiek kaime vyrai ir moterys turi vienodą statusą šeimose. Tik 1,3 % mieste gyvenančių nurodė sugyventino statusą šeimoje.

Respondentų paprašyta nurodyti socialinį statusą. Apžvelgus gautus duomenis galima teigti, kad ir mieste ir kaime didžiausias respondentų socialinis statusas yra asmenys, dirbantys valstybiniame sektoriuje. Tai siekia beveik pusę respondentų skaičiaus ir atitinkamai sudaro 45,3 % ir 49,3 %. Taip pat nemažai tiriamųjų dirba privačiame sektoriuje, tai sudaro penktadalį respondentų, gyvenančių mieste ir 16,0 % gyventojų kaime. 24,0 % kaimo gyventojų nurodę esą namų šeimininkai.

Aptarus duomenis apie socialinį statusą, pažvelgsime į respondentų gyvenamąją vietą. Pateikti duomenys rodo, kad pusę kaimo gyventojų gyvena nuosavame name, o miesto gyventojai daugiau kaip pusė respondentų gyvena daugiabučio namo nuosavame bute. Kita tiriamųjų respondentų dalis gyvenama nuomuodami ar kartu su tėvais jų namuose.

Lentelėje taip pat pateikiamas vaikų pasiskirstymas pagal lytį. Iš šių gautų duomenų matome, kad ir miesto ir kaimo berniukų ir mergaičių skaičius panašus. Panevėžio rajono mergaitės užima truputį daugiau nei pusę tiriamųjų (53,3 proc.), o miesto mergaičių skaičius siekia 48,0 % respondentų. Berniukų Panevėžio mieste yra truputį daugiau nei pusę tiriamųjų, o kaimuose šiek tiek mažiau nei mieste (46,7 proc.).

Nenuostabu, kad tiek mieste, tiek kaimuose vaikai didžiąją dalį priešmokyklinę grupę lanko darželiuose. Mieste vaikų lankymo skaičius siekia (90,7 proc.), o kaimuose (76,0 proc.). Iš tyrimo duomenų paaiškėjo, kad daugiausia šeimoje auga po vieną ir du vaikus. Panevėžio mieste ir kaime šeimos auginančios po vieną vaiką skaičiai skiriasi visai neženkliai, vos 2 proc. mieste (38,7 proc.), kaimuose (41,3 proc.). Šeimos, auginančios po du vaikus, tiek kaimuose tiek mieste skaičius siekia beveik pusę respondentų atsakymų, tai yra mieste (46,7 proc.) ir kaimuose (42,7 proc.). Ženkliai mažiau šeimų, kurios augina po 3 vaikus. Panevėžio mieste tai sudaro (13,3 proc.), o kaimuose vos (14,7 proc.). Buvo šeimų kurios augina ir po 4 vaikus, tačiau tai užima labai mažą dalį, kuri siekia tiek mieste, tiek kaimuose vos po 1,3 proc.

Aptarus vaikų skaičių šeimose, toliau buvo siekiama išsiaiškinti respondentų vaikų amžių dominuojantį priešmokyklinėse grupėse. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, tiek mieste, tiek kaimuose vaikų amžius priešmokyklinėse grupėse pasidalino po lygiai. Panevėžio mieste ir kaimuose apklaustųjų tėvų šešiamečiai vaikai lankantys priešmokyklines grupes yra daugiau kaip pusę (57,3 proc.), o kaimuose penkiamečių vaikų yra 42,7 proc.

Vaikų veiklos stebėjimo analizė

Vaiko pažinimo blokas

Išanalizavus respondentų demografinius duomenis, analizuosime tėvų atsakymus į anketos klausimus apie tiriamųjų vaiko pažinimą. Vaiko pažinimas, jo norų, poreikių, galimybių žinojimas – pirmais žingsnis bet kurios veiklos sėkmės link. Todėl labai svarbu išsiaiškinti, ar tėvai pažįsta savo vaikus, ar su jais užsiima, žaidžia, rūpinasi kita ugdomąją veikla, bendrauja, ar žino vaikų norus, susijusius su jų rengimu darbiniam pasauliui.

Tyrimo dalyvių atviru anketos klausimu klausta apie vaiko užimtumą namuose, kokia veikla jis dažniausia užsiima. Gauti duomenys apibendrinti ir išskirti į tam tikras grupes (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Panevėžio miesto ir rajonų tiriamųjų vaikų užimtumas namuose (N=150)

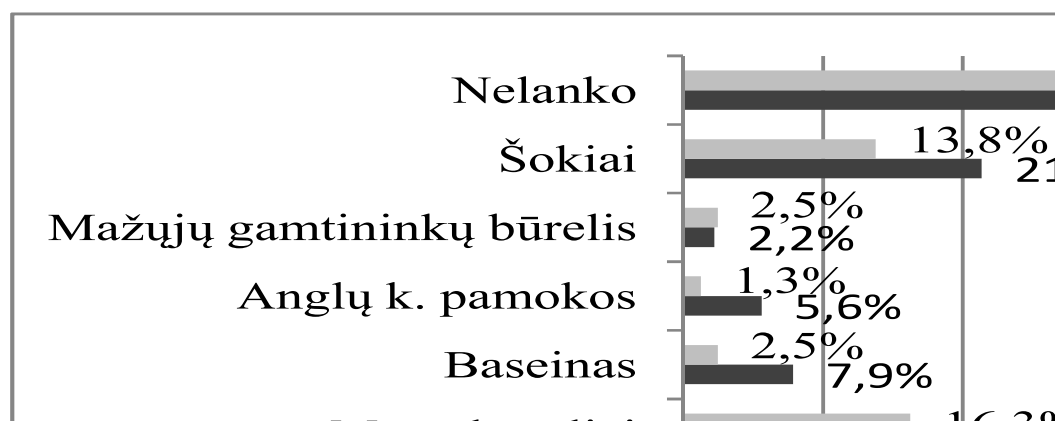
Veikla	Miestas	Kaimas	Viso:
Žaidimai kompiuteriniais žaidimais	18	14	32
Dailės užsiėmimai	31	25	56
Sportinė veikla	1	2	3
Žaidimai, žaidimai žaislais	45	43	88
Tv žiūrėjimas	8	2	10
Valgio gaminimas	1	0	1
Pagalba mamai	3	1	4
Muzikavimas, dainavimas	6	5	11
Knygų skaitymas	9	5	14
Rašymas	4	0	4
Įvairių užduočių atlikimas	2	1	3

Vaidyba	2	0	2
Šokiai	3	10	13
Važinėjimas dviračiu	1	0	1
Aktyvus laisvalaikis kieme	2	2	4
Nieko neveikia	0	3	3

Kaip matome, namuose vaikai turi labai daug veiklos: tai įvairūs žaidimai, dailės užsiėmimai, sportinė veikla, skaitymas, dainavimas, įvairios užduotys, šokiai, pagalba mamai butyje ir t.t. Todėl trumpai aptarsime apie aktyviausius vaikų užsiėmimus. Kaip matome, didžiausią dalį vaikų užimtume užima įvairūs žaidimai ir žaidimai su žaislais. Tai nurodė 45 miesto ir 43 kaimo respondentai. Antroje vietoje tėvai išskiria dailinę raišką. Kad vaikai namuose piešia akvarele, flamasteriais, spalvina knygeles teigia 31 miesto ir 25 kaimo gyventojai. Nors vaikai namuose yra užimti įvairia veikla, tačiau kompiuteris, kompiuteriniai žaidimai jiems yra aktualu, tai sudaro kiek daugiau kaip dešimtadalis apklaustųjų.

Psichologai nuolatos pabėžia, kad augančiam vaikui būtinas sportas, aktyvi veikla kieme, važinėjimas dviračiu. Judėdami vaikai gerina ne tik motoriką, sveikai vystosi, tačiau iš respondentų matyti, kad vaikai minėta veikla beveik neužsiima. Kad vaikai namuose užsiima sportine veikla nurodė tik trys miesto ir kaimo gyventojai, aktyviai laisvalaikį kieme išnaudoja tik keturi vaikai, dviračiu važinėja vos vienas vaikas. R. Zumeras, V. Gurskas (2012) teigia, kad pastaraisiais dešimtmečiais vaikų bei paauglių pramogų ir laisvalaikio pobūdis kardinaliai pasikeitė – jis tapo žymiai pasyvesnis. Autoriai pabrėžia, kad vaikai, praleidžiantys daug laiko prie televizoriaus, skaitydami, mokydamiesi ar žaisdami kompiuterinius žaidimus, patenka į padidėjusios rizikos grupę: jų laukia nutukimas, padidėjęs arterinis kraujo spaudimas bei kiti negalavimai ir pan., palyginti su tais, kurie laiką leidžia lauke, sportuodami, aktyviai žaisdami.

Išsiaiškinus vaikų užimtumą namuose, domėtasi, kokius būrelius jie lanko (žr. 2 pav.).



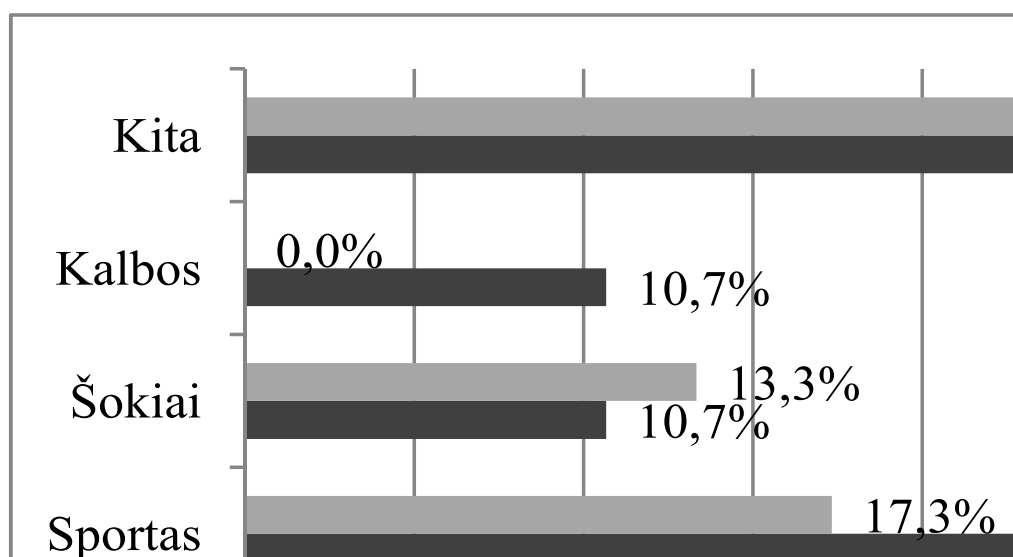
2 pav. Panevėžio miesto ir rajono tiriamųjų vaikų lankoma papildoma veikla (N= 150)

Kaip pastebime, didžiausia dalis vaikų mieste ir kaime nelanko jokių būrelių. Kaimuose tai sudaro net pusę tyrime dalyvavusių respondentų. Mieste jokių būrelių nelanko 34,8 % respondentų vaikų. Gali būti, kad tai susiję su finansų trūkumu. Kita vertus, galbūt kaimuose

nėra jokių papildomų būrelių. Tačiau mieste būrelių pasirinkimas yra gan platus, nors daug tyrimė dalyvavusių respondentų vaikų taip pat nelanko jokių būrelių. Vadinas, priežastis gali būti didelis tėvų užimtumas, tėvai nebeturi laiko patys pasirūpinti vaikų papildomu lavinimu arba nemato reikalo, jei vaikai lanko ikimokyklinę ar priešmokyklinę grupę darželiuose. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, daugiausiai vaikų tiek mieste, tiek kaime lanko šokių, meno ir sporto būrelius. Šokių būrelis mieste ir kaimuose yra reikšmingas ir jį lanko kaimuose (13,8 proc.) ir mieste 21,3 %. Taip pat vaikai yra susidomėję sporto būreliais: kaimuose (10,0 proc.) mieste (16,9 proc.). Meno būrelius lanko beveik perpus mažiau miesto vaikų (9,0 proc.) nei kaimo (16,3 proc.). Likusiųjų būrelių lankymas mieste ir kaimuose beveik nesiskiria ir yra nedidelis procentas.

J. Vaitkevičiaus (1995) teigimu, neformalus vaikų ugdymas – organizuota ir kryptinga veikla, nukreipianti vaiku į turiningą laisvalaikio praleidimą, todėl užsiimdami neformaliu ugdymu, vaikai įgyja įvairiapusių gebėjimus, kas gali būti ateityje naudinga vaikui planuojant savo profesinę karjerą.

Aptarę kokius vaikai lanko būrelius, toliau analizuosime veiklą, kurioje tėvų nuomone, jų vaikai geriausiai atsiskleidžia (žr. 3 pav.).

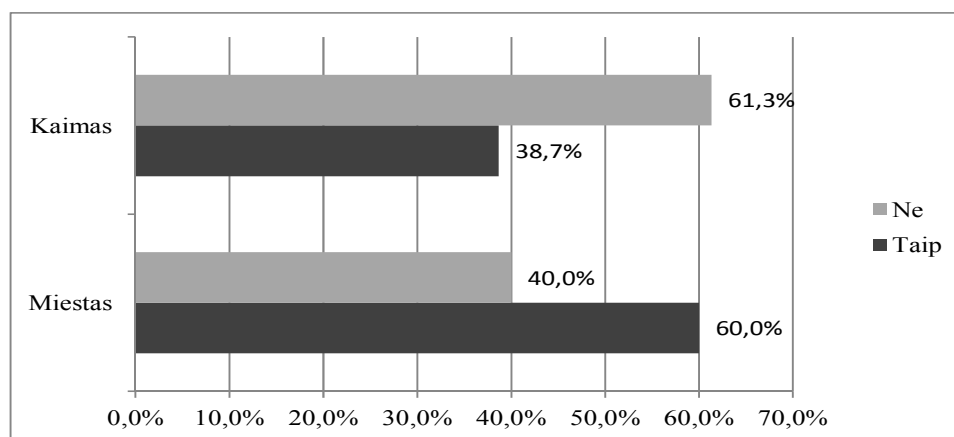


3 pav. Panevėžio miesto ir rajono tiriamųjų vaikų labiausiai mėgstama veikla (N= 150)

Kaip matome, vaikų pomėgiai skiriasi. Respondentai, gyvenantys kaime teigia, kad jų vaikai geriausiai atsiskleidžia dailės srityje, tai sudaro 30,7 %, tuo tarpu miesto vaikai daile domisi kiek mažiau nei penktadalis, t. y. 18,7 %. Šokiais tiek miesto, tike kaimo vaikai domisi panašiai, virš dešimtadalio, tuo tarpu sporto veikloje miesto vaikai pasižymi aktyviau – beveik ketvirtadalis, tuo tarpu rajono tik 17,3 proc. Taip pat mieste gyvenantys vaikai domisi užsienio

kalbomis (10,7 proc.), tačiau kaip bebūtų gaila, rajono vaikams ši veikla visiškai nesvarbi. Tuo tarpu muzikinėje veikloje rajono vaikai aktyvesni (10,7 proc.), jie domisi dvigubai daugiau nei miesto vaikai (5,3 proc.). Kita likusi respondentų grupė pažymėjo kelias vaikų mėgstamas veiklas, kuriose jie atsiskleidžia. Miesto tiriamųjų sudaro truputį daugiau nei trečdalis, o rajonuose beveik trečdalis. Apibendrinus galima teigti, kad miesto ir rajono vaikai yra aktyvūs įvairiose veiklose, kuriose gali atskleisti save, parodyti, ką sugeba, o tai labai svarbu tiek saviraiškai, gerai fizinei ir emocinei būsenai. Įvairūs užsiėmimai gali būti naudingi vaikui ateityje planuojant savo profesinę karjerą. Žinome, kad ne vienas talentingas muzikantas ar dailininkas, sportininkas sago gebėjimus atskleidė vaikystėje, o vėliau juos tik tobulino.

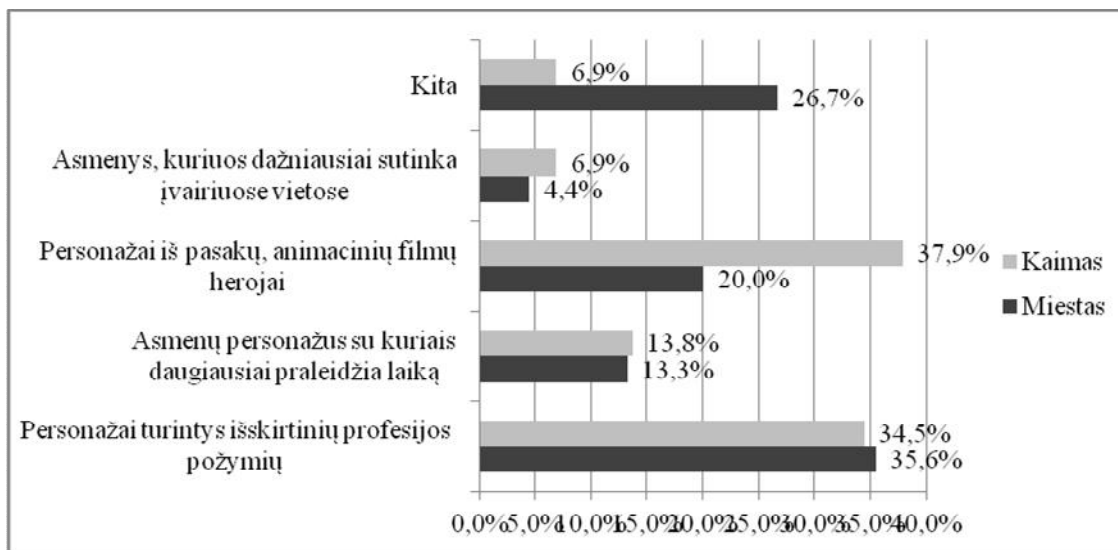
Siekiant atskleisti, ar tėvai namuose ugdo vaikus karjerai, respondentams buvo pateiktas klausimas, ar jie žaidžia kartu su vaikais įvairiausių žaidimus, kuriuose atsispindi profesijos personažai. Žinoma, kad būtent per žaidimą skleidžiasi ne tik vaiko sugebėjimai, bet jis taip ir lavinasi, ugdo įvairius sugebėjimus, kompetencijas (žr. 4 pav.).



4 pav. Panevėžio miesto ir kaimo tiriamųjų žaidimai kartu su vaikais (N= 150)

Kaip matome, miestiečiai kur kas daugiau žaidžia su savo atžalomis nei kaime gyvenantys tėvai. Tai sudaro daugiau nei pusę apklaustųjų (60,0 proc.), tuo tarpu rajono tiriamieji (38,7 proc.). Tikėtina, kad kaime gyvenantys tėvai turi ir mažiau laiko, nes be įprastinių darbų, ne vienas kaime gyvenantis asmuo turi apžiūrėti ir ūkius, tačiau ir yra mažiau apsiskaitę, nei miestiečiai.

Vaikams labai svarbus tėvų dalyvavimas įvairiose jų veiklose, bendravimas ir gebėjimų pripažinimas, padrąšinimas. Tai skatina mažųjų pasitikėjimą, bendravimą, aktyvumą. Tėvai, žaisdami kartu su vaikais, gali ankstyvoje vaikystėje išvystyti kokios profesija jis domisi pagal tai, kokius personažus žaidimui renkasi, todėl apžvelgsime personažus, į kuriuos dažniausiai persikūnija respondentų vaikai (žr. 5 pav.).



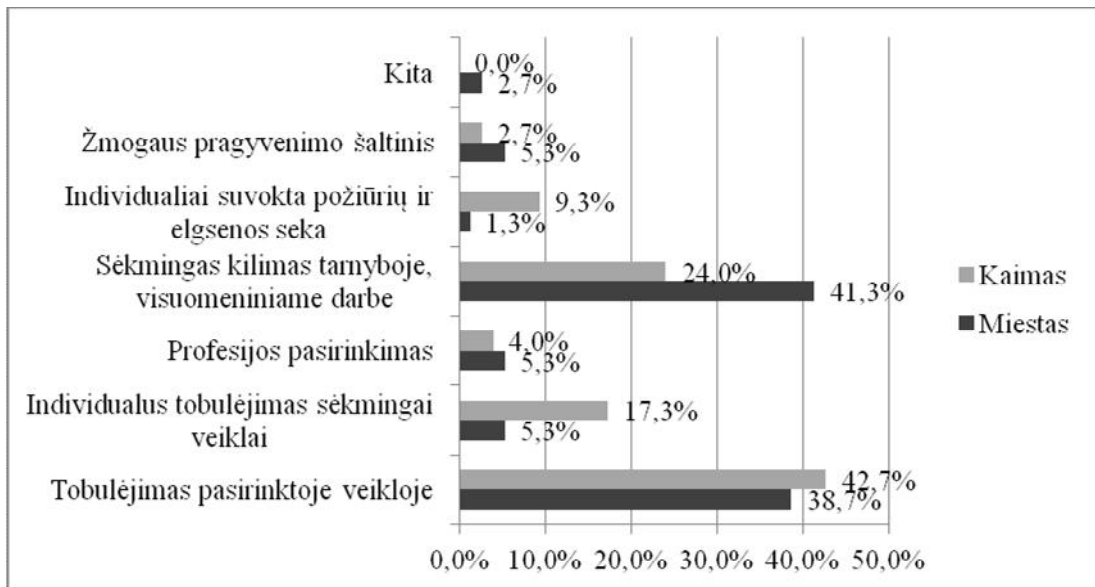
5 pav. Vaikų įkūnijami žaidimo personažai (N= 150)

Žiūrint į pateiktus duomenis, matome, kad mieste gyvenantys vaikai žaisdami dažniausiai persikūnija į personažus, turinčius išskirtinių atitinkamos profesijos požymių, pvz. gydytojus, pardavėjas, aktorius. Tai daro 35,6 % miestiečių. Tuo tarpu kaimo vaikai daugiausiai imituoja personažus iš pasakų, animacinių filmų herojus (37,9 proc.). Tikėtina, kad toks pasiskirstymas yra todėl, kad mieste gyvenantys tėvai daugiau kalba su vaikais, aiškina apie profesijų atstovus, išryškina jų privalumus. Tuo tarpu kaime gyvenančių tėvų vaikai persikūnija į personažus, matytus televizijos ekranuose, į tuos, kas jiems palieka didžiausią įspūdį, pavyzdžiui, žmogų vorą, princeses ir pan. Kita vertus, gali būti, kad vaikai personažus renkasi tuos, kurie juos žavi savo išskirtine apranga, darbo instrumentais, ryškiomis spalvomis.

Kita vaikų žaidimų personažų profesija? yra pasakų, filmukų herojai. Miesto vaikų skaičių sudaro penktadalis, tuo tarpu kaimo, daugiau kaip trečdalis. Abiejų tiriamųjų grupių vaikai personažus renkasi tų asmenų, su kuriais praleidžia daugiausiai laiko, tačiau tai nėra vaikams labai aktualu, tai sudaro kiek daugiau kaip dešimtadalis apklaustųjų. Taip pat vaikus domina ir paslaugų sektoriaus darbuotojai, vairuotojai, pardavėjai, tačiau šios profesijos nėra labai populiaros, tai dešimtadalio tiriamųjų nuomonė. Likusieji respondentai rinkosi po kelis atsakymų variantus. Miesto vaikai sudaro beveik trečdalį, tuo tarpu kaimo nesiekia dešimtadalio. Apibendrinus, galima teigti, kad vaikams žaidimo metu yra svarbūs įvairios veiklos profesijos personažai.

Klausimų bloko vaiko rengimas darbiniam pasauliui rezultatų aptarimas

Išanalizavus duomenis apie vaikų užimtumą, lankomus būrelius, įvairias papildomas veiklas, toliau analizuosime, kaip tėvai ruošia vaiką darbiniam pasauliui, kokie yra tėvų lūkesčiai ir kokiomis pastangomis tai siekiama. Pirmiausia buvo klausta respondentų nuomonės, kaip jie patys supranta, kas yra karjera. Gauti duomenys pateikti 6 paveiksle.



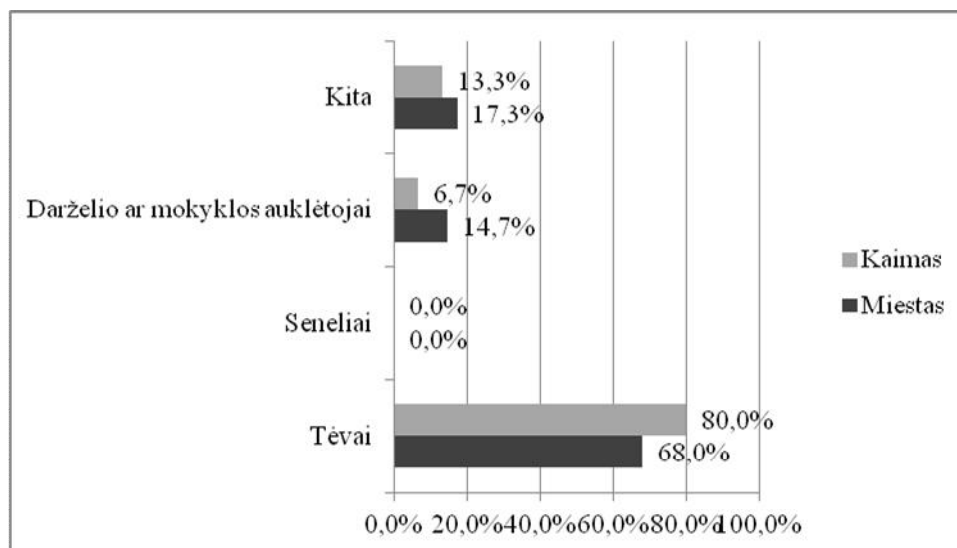
6 pav. Respondentų nuomonė, kas jiems yra karjera (N= 150)

Kaip matome, mieste ir rajone gyvenantys respondentai, vertindami teiginius, kas jiems yra karjera, mąsto gana panašiai. Ryškiausiai skiriasi teiginio "Karjera – sėkmingas kilimas tarnyboje, visuomeniniame darbe" nuomonės. Taip teigia 41,3 % mieste gyvenančių asmenų ir 24,0 % kaime gyvenančių asmenų. "Karjera – tai žmogaus tobulėjimas pasirinktoje veikloje" pasirinko 38,7 % miesto ir 42,7 % rajono gyventojų.

Beveik penktadalis rajono respondentų mano, kad „Karjera – tai individualiai suvokta požiūrių ir elgsenos seka“, tačiau mieste gyvenantys respondentai šį teiginį rinkosi vos (5,3 proc.). Kiti pasirinkimai apie karjerą respondentų nuomone, nesiekė dešimtadalio, tačiau buvo pasirinkti visi galimi variantai.

Kaip matyti analizėje, tėvai rinkosi įvairius teiginius, tačiau pagrindiniai buvo, žmogaus tobulėjimas veikloje ir sėkmingas kilimas tarnyboje, visuomeniniame darbe. Pasirinkdami sau priimtinausius teiginius, tėvai atskleidė, kas jiems yra labiausiai aktualu, t.y. ko jie siekia, kokios yra jų vertybės. Iš pasirinkusių tobulėjimą pasirinktoje veikloje, galime daryti išvadą, kad rajone gyvenantiems asmenims galbūt trūksta žinių, todėl jiems reikia tobulėti. Miestiečiai labiau akcentavę kilimą darbo vietoje, veikiausiai jaučiasi nepakankamai įvertinti ar tiesiog nori būti dar labiau pastebėti, įvertinti.

Išsiaiškinus tėvų nuomonę apie karjerą, toliau analizuosime, kas respondentų įsitikinimu yra atsakingas už vaiko ugdymą (žr. 7 pav.).

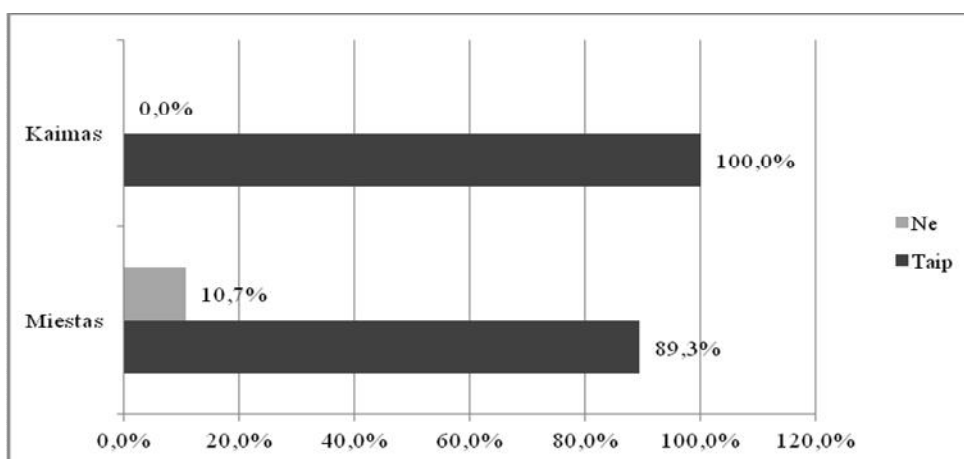


7 pav. Respondentų nuomonė apie atsakomybę už vaikų ugdymą (N= 150)

Norint išsiaiškinti tėvų nuomonę dėl atsakomybės už vaikų ugdymą, buvo pateiktas klausimas – *kas yra atsakingas už vaiko ugdymą?* Respondentams buvo siūloma pasirinkti labiausiai priimtina atsakymo variantą. 7 paveiksle matyti, kad dauguma respondentų atsakomybę už vaiko ugdymą prisiimtų patys: 68,0 % miestiečių ir 80,0 % rajono gyventojų. Miesto (14,7 proc.) ir rajonų (6,7 proc.) tėvai vaikų ugdymą patikėtų darželio auklėtojomis. Kita respondentų pusė rinkosi kelis atsakymo variantus, kuriuose atsispindėjo, kad už vaikų ugdymą yra atsakingi tiek tėvai, tiek darželio ar priešmokyklinės grupės auklėtojai. Kaip bebūtų keista, tačiau nei viena respondentų grupė vaikų ugdymo klausimo nepatikė seneliams.

Suaugusieji – pirmieji žmonės, su kuriais užsimezga vaikų santykiai, todėl galima teigti, kad ankstyvojo amžiaus vaiko vystymuisi bei ugdymui svarbiausią įtaką turi šeima. Tai atsispindi ir tyrimo rezultatuose.

Respondentų buvo klausiama, ar vaiko brandumas yra reikšmingas karjeros pasirinkimui (žr. 8 pav.).



8 pav. Respondentų nuomonė dėl vaiko brandumo reikšmės karjerai (N= 150)

Kaip matome, rajone gyvenantys respondentai vienareikšmiškai sutinka, kad vaiko brandumas yra reikšmingas karjeros pasirinkimui. Su jais sutinka 89,3 % mieste gyvenančių respondentų. Likusieji mano, kad vaiko branda nepriklauso nuo amžiaus, tai tarsi pašaukimas iš vidaus ar kitų asmenų įtaka. R. Kriščiūnaitė, A. Smailys (2011) pabrėžia kelias būsenas, kurias išgyvena jaunesniojo amžiaus vaikai. Tai *Difuzijos (padrika) būseną*. Šioje stadijoje vaikas dar rimtai nemąsto apie profesijas, apie savo sugebėjimus, nedaro jokių sprendimų ir nemėgina jų įgyvendinti. *Išankstinio sprendimo būsenoje* vaikas jau mėgina įgyvendinti tam tikrus profesinius ketinimus, rimtai domisi kokia nors sritimi, lavina būsimai profesijai reikalingus įgūdžius. Tačiau, anot autorių, jis neapmąsto šių ketinimų asmeniškai. Vaikas tik kopijuoja savo tėvus ar kitus autoritetingus asmenis, nekritiškai vadovaujasi jų nuomone. Šioje stadijoje asmuo nori būti toks, kokį jį nori matyti aplinkiniai.

Respondentų teirautasi, nuo kokio amžiaus reikėtų ugdyti vaikus karjerai. Atsakymai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

Respondentų vertinimas, nuo kokio amžiaus reikėtų ugdyti vaikus karjerai (N =150)

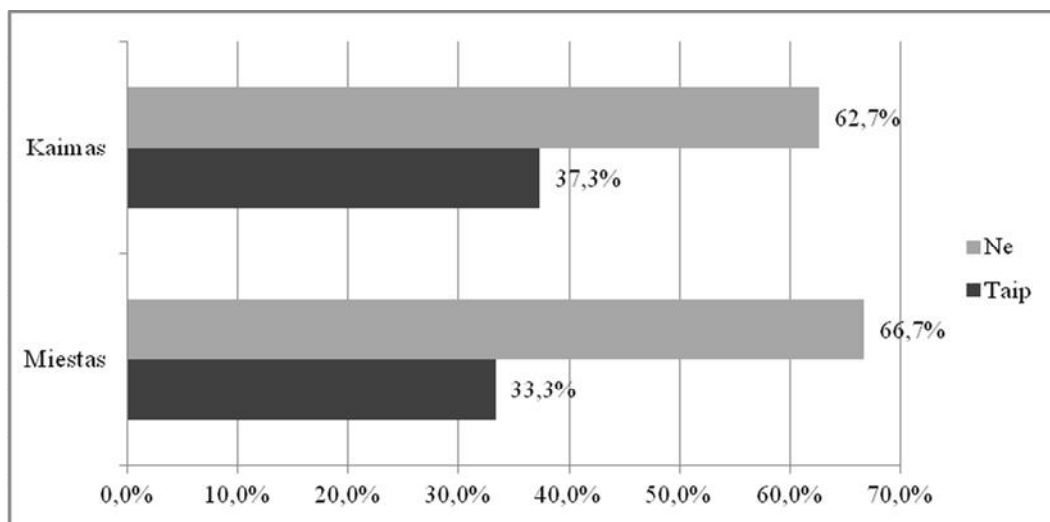
Amžius	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
1-3 metai	5	7,5	5	7,5
3-7 metai	9	13,4	5	7,5
7-12 metų	12	17,9	19	28,4
12-18 metų	41	61,2	38	56,7

Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, didžioji dalis tiek miesto, tiek kaimo gyventojų mano, kad ugdyti vaiką karjerai reikėtų nuo 12-18 metų. Taip teigia 61,2 % miesto ir 56,7 % rajono gyventojų. Tik maža dalis mano, kad vaikas karjerai turėtų būti ugdomas ankstyvajame amžiuje. Tikėtina, kad tėvai karjeros ugdymą ankstyvajame amžiuje suvokia kaip konkrečių profesijų privalumų ir trūkumų aiškinimą vaikams, todėl ir yra įsitikinę, kad tai vaikams reikėtų pradėti aiškinti kuo vėliau.

Karjeros kelias – ilgas, o siekiant jo, svarbūs tiek bendrieji, tiek specifiniai gebėjimai. Pastaruosius vaikas įgija studijuodamas pasirinktą sferą, o bendrieji ugdomi nuo mažų dienų. Straipsnyje "Kas yra karjera?" (<http://dange666.wix.com/karjera>) bendrieji gebėjimai įvardijami kaip gebėjimai, būtini visose veiklos srityse: tai gebėjimas sutelkti ir išlaikyti dėmesį, įsiminti, atgaminti, pagrįsti teiginius, motyvuoti savo veiksmus. Straipsnyje "Kas yra karjera?" (teigiama, kad tėvai, mokydami vaiką planuoti kasdieninius užsiėmimus, įpratins jį prie veiklos bei laiko planavimo, kas neabejotinai ateityje, net ir pasikeitus aplinkybėms gelbės savarankiškai priimant tam tikrus sprendimus. Pastarieji įgūdžiai, įgyti ankstyvoje vaikystėje neabejotinai pravers profesinėje veikloje, planuojant savo karjerą ir ateitį. Todėl galvodami apie karjeros ugdymą,

tėvai jokiais būdais neturėtų galvoti, kad tai kažkoks ypatingas procesas, kurio metu pasisodinę penkiamečius jie turėtų aiškinti apie profesijos ir karjeros svarbą žmogaus gyvenime. Kalba eina apie tai, kad bendraudami su vaiku elementariausiais buities klausimais, tėvai gali įvertinti jo praktinius bei intelektualinius gebėjimus, stebėti charakterio savybes, skatinti savo atžalų aktyvumą, kruopštumą, iniciatyvumą, pasitikėjimą savimi.

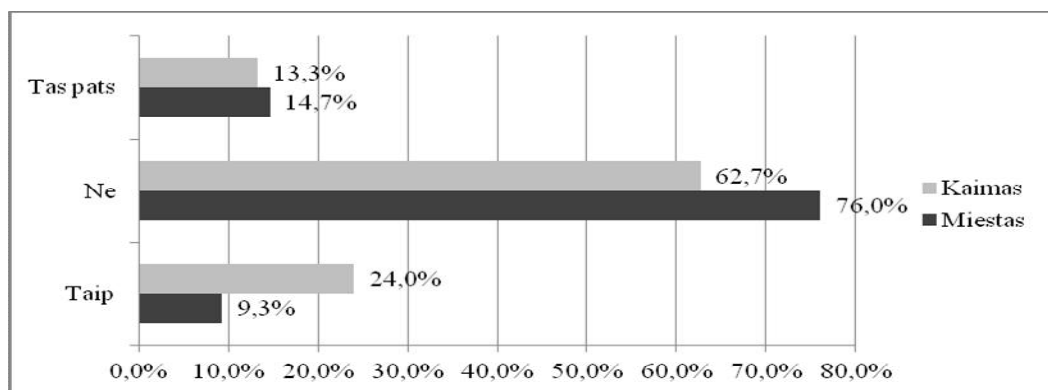
Jau kalbėjome, kad vaikai seka tėvų pėdomis, juos kopijuoja, todėl respondentams buvo užduotas klausimas: ar jų vaikai domisi tėvų turima profesija? (žr. 9 pav)



9 pav. Respondentų nuomonė dėl vaikų suinteresuotumo tėvų profesija (N=150)

Kaip matyti iš tyrimo duomenų, didesnė dalis tiek miesto, tiek kaimo gyventojų atsakė, kad jų vaikai nesidomi jų turima profesija. Taip teigia 66,7 % miesto ir 62,7 % kaimo gyventojai. Vadinasi, arba tėvai neakcentuoja vaikams savo profesijos privalumų, arba per daug pabrėžia, kodėl netinkamas jų darbas ir todėl vaikams nepatinka tai, ką dirba jų tėvai.

Natūraliai iš pastarojo klausimo išplaukė sekantis klausimas: ar norėtumėte, kad jūsų vaikas pasirinktų tokią pačią profesiją kaip ir jūs? Gauti rezultatai dar labiau paaikškino prieš tai buvusio klausimo gautus atsakymus. Tyrimo duomenys pateikti 10 paveiksle.

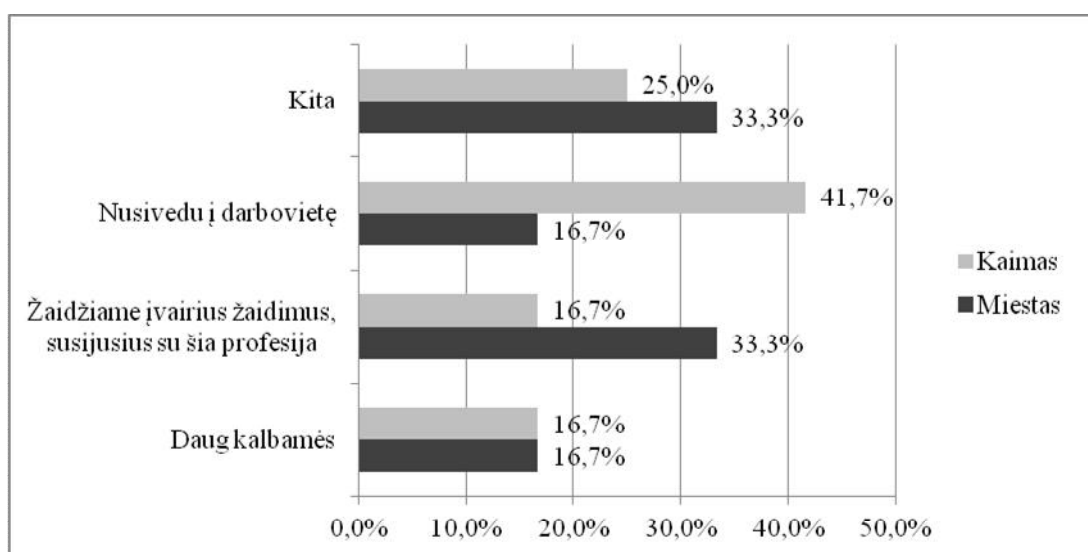


10 pav. Respondentų atsakymai, ar norėtų, kad vaikai pasirinktų jų turimą profesiją (N=150)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tėvai nenorėtų, kad jų vaikai pakartotų jų profesinį pasirinkimą. Taip teigė 76,0 % miesto ir 62,7 % kaimo gyventojų. Tik 9,3 % miesto ir 24 % kaimo gyventojų norėtų, kad vaikai eitų jų pasirinktu profesiniu keliu. Tokiu atveju galima daryti išvadą, kad tėvams svarbus jų vaikų profesinis pasirinkimas. Tikėtina, kad respondentai rūpinasi savo vaikų ateitimi ir nori išvengti klaidų, kurias galbūt patys padarė rinkdamiesi profesiją ir dabar nėra patenkinti.

Profesijos pasirinkimas apskritai yra svarbus sprendimas gyvenime, nuo kurio priklauso sėkmė gyvenime, džiaugsmas darbu ir žmogaus savivertė, saviraiškos galimybės. Todėl turėdami gyvenimišką ir profesinę patirtį tėvai nori, kad jų atžalos rinktųsi atsakingai. Tokią išvadą galima daryti ir iš to, kad tėvams be tas pats, kokią profesiją jie pasirinks.

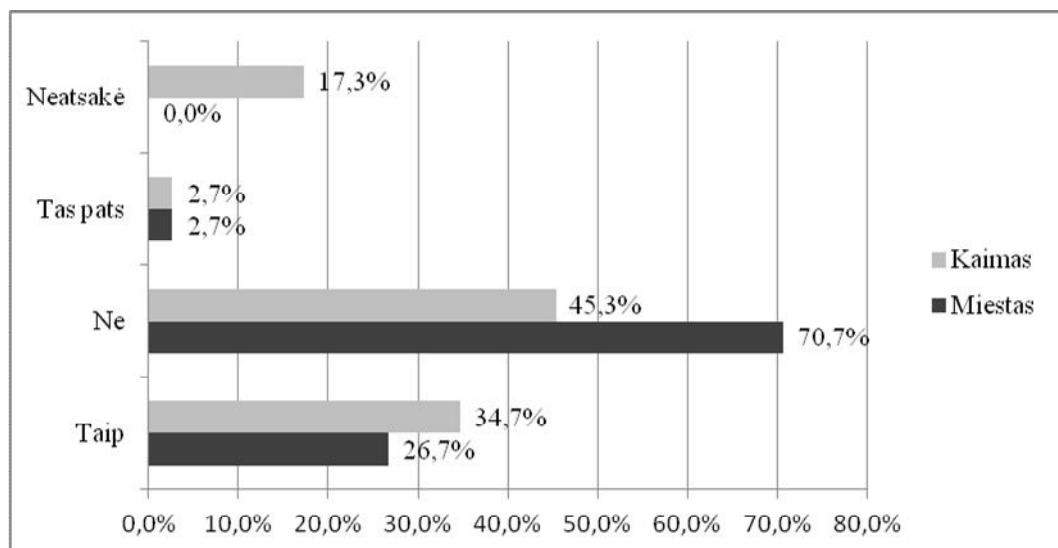
Atsakiusių, kad norėtų, jog vaikai rinktųsi tą pačią profesiją klausta, kokiais būdais tai siekia įgyvendinti. Gauti tyrimo duomenys matyti 11 paveiksle.



11 pav. Respondentų atsakymai, kaip jie siekia vaikus paveikti rinktis tą pačią profesiją kaip ir jie (N=150)

Respondentai, siekiantys, kad jų vaikai pasirinktų tą pačią specialybę kaip ir jie, nurodė tai darantys kalbėdami su vaikais (tiek miesto, tiek kaimo gyventojai 16,7 %), žaidžiantys įvairius žaidimus, susijusius su šia profesija (33,3 % miesto gyventojų, 16,7 % kaimo gyventojų). 41,7 % kaimo gyventojų vedasi vaikus kartu su savimi į darbo vietą, kad vaikai galėtų realiai pamatyti darbo privalumus ir minusus. Taip daro tik 16,7 % miestiečių. Tikėtina, kad kaime žmonės turi didesnę galimybę parodyti vaikams darbe praktinę veiklą, todėl jų kur kas daugiau nei miestiečių. Pasitvirtino tyrėjų pastebėjimai, kad vaikai geriausiai mokosi matydami pavyzdį, galėdami realiai prisiliesti prie darbo.

Tyrimo metu domėtasi, ar tėvai apskritai žino, kokią profesiją norėtų pasirinktų jų atžalos. Respondentai galėjo įvertinti atsakydami taip, ne, man tas pats. Gauti rezultatai pateikti 12 pav.



12 pav. Respondentų atsakymai, ar jie žino, apie kokią profesiją svajoja jų vaikai (N=150)

Kaip matyti, didžiausias procentas tėvų, nežinančių, apie kokią profesiją galvoja jų vaikai. Taip teigia 70,7 % miestiečių ir 45,3 % kaimo gyventojų. Tik 26,7 % miestiečių ir 34,7 % kaimo gyventojų atsakė žinantys, kokia profesija domisi jų vaikai. Galima daryti išvadą, kad tėvams kalbėti apie profesiją su vaiku atrodo dar yra per anksti ar tiesiog tėvai turi mažai laiko bendrauti su vaikais.

Atsakiusiųjų, kad žino, kokia profesija domisi jų vaikas prašyta ją įvardinti. Gauti rezultatai matyti 5 lentelėje

5 lentelė

Vaikų įsivaizduojama profesija (N=46)

Profesija	Miestas		Kaimas	
	N	%	N	%
Policininkas	4	20,0	2	7,7
Veterinarijos gydytojas	2	10,0	4	15,4
Dailininkė	1	5,0	1	3,8
Futbolininkas	1	5,0	1	3,8
Smuikininkė	1	5,0	0	0,0
Lakūnas	1	5,0	0	0,0
Gydytojas	4	20,0	2	7,7
Šokėja	3	15,0	7	26,9
Dainininkė	1	5,0	1	3,8
Inžinierius	1	5,0	2	7,7
Ūkininkas	0	0,0	1	3,8
Ugnagesys	1	5,0	2	7,7
Artistas	0	0,0	1	3,8
Auklėtoja	0	0,0	1	3,8
Veršlininkas	0	0,0	1	3,8

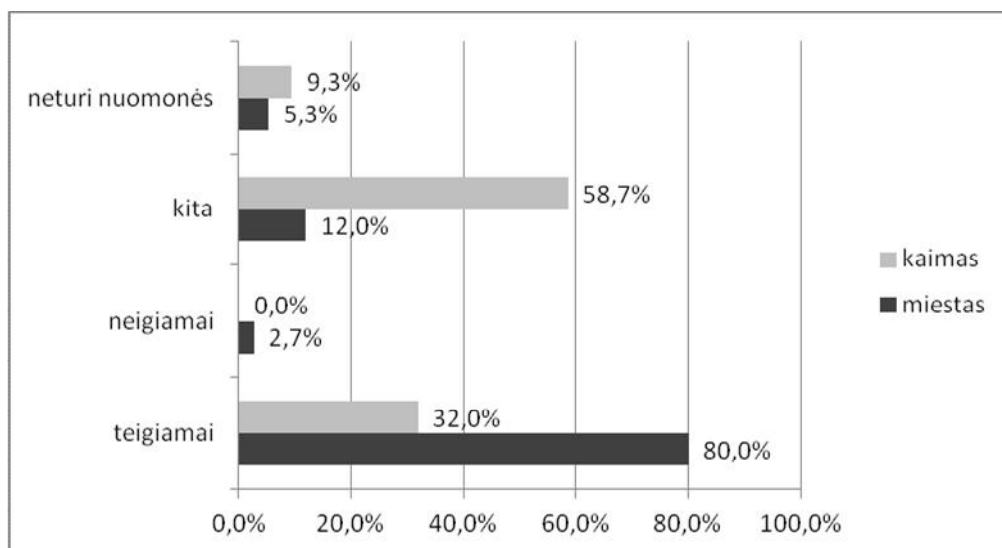
Kaip matyti iš gautų tyrimo rezultatų, miesto ir kaimo gyventojų vaikų norai apie būsimą profesiją skiriasi. Miesto vaikų didžiausias procentas svajoja užaugę būti policininkais (20 proc.), gydytojais (20,0 proc.) ir šokėjomis (15,0 proc.). Kaime gyvenančios mergaitės svajoja taip pat būti šokėjomis (26, 9 proc.), kiti vaikai – veterinarijos gydytojais (15,4 proc.). Gauti

rezultatai nestebina ir suprantama, kad mergaitės nori būti šokėjomis, nes jos lanko šokių būrelius, o kaimo gyventojai nori būti veterinarijos gydytojais, nes yra arčiau gamtos, gyvulių.

Tėvams, išvelgus vaikų polinkius, būtų galima skatinti įsivaizduojamą vaikų veiklą, skatinti puoselėti savo svajonę, mokyti klausytis širdies balso. Labai svarbus suaugusiųjų bendravimas su vaiku, kuris turi būti paremtas lygiomis teisėmis, atsižvelgiant į vaiko norus, padedant jam įvertinti savo galimybes, interesus (<http://dange666.wix.com/karjera>).

Svarbiausia kuo tėvai gali prisidėti prie vaiko ankstyvojo ugdymo karjerai – skatinimas vaiką svajoti ir nenuleisti rankų, kam nors nepavykus, kad svajonė būtų įgyvendinta.

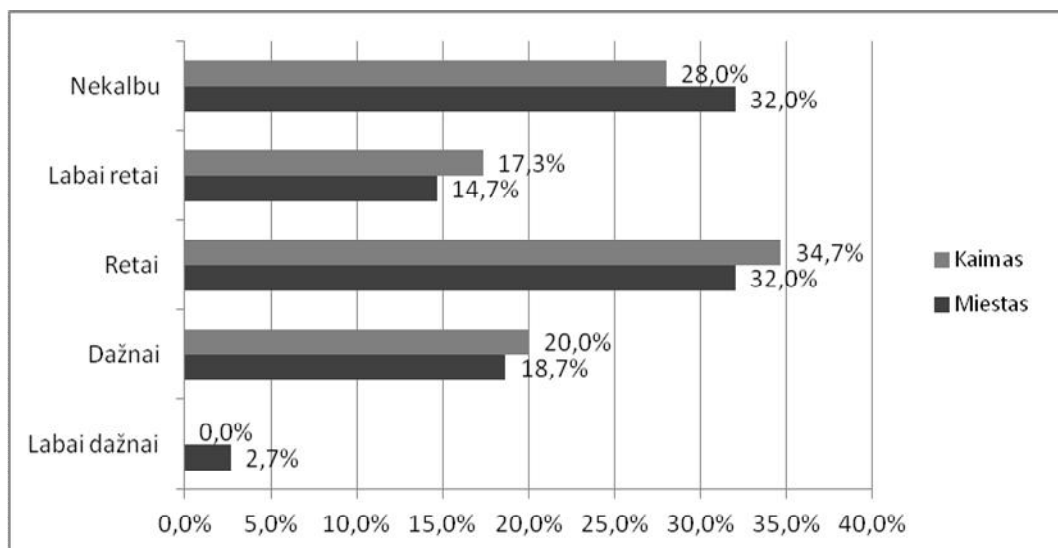
Tėvų paprašyta atsakyti į klausimą, kaip jie vertina vaikų profesinį įsivaizdavimą. Tyrimo duomenys matyti 13 pav.



13 pav. Vaiko profesijos pasirinkimo vertinimas (N=46)

Iš gautų atsakymų matyti, kad mieste gyvenantys asmenys teigiamai vertina savo vaikų ankstyvąjį profesijos pasirinkimą. Taip teigia 80,0 % tėvų. Tuo tarpu kaime gyvenantys asmenys pasirinko atsakymo variantą "kita". Tai nurodė 58,7 % respondentų. Neigiamai vaikų profesinio pasirinkimo tėvai taip pat nenorėjo įvertinti. Vadinasi, mieste gyvenantys tėvai palaiko savo mažųjų dar vaikiškus sprendimus, tuo tarpu kaime gyvenantys tėvai gana atsargiai žiūri į savo atžalų svajones.

Išanalizavus respondentų atsakymus apie vaikų profesiją ir sužinojus, kiek jie pažįsta savo vaikus, teirautasi, kaip dažnai tėvai kalbasi su savo vaikais apie būsimą karjerą jo ateityje. Gauti duomenys pateikti 14 paveiksle.



14 pav. Tėvų su vaikais pokalbių apie karjerą ateityje dažnumas (N=150)

Kaip matyti iš respondentų atsakymų, vis dėlto didžioji dalis tėvų su vaikais apie jų karjerą ateityje nekalba (miesto - 32,0 proc. ; kaimo - 28,0) arba kalba labai retai. Tai nurodo 14,7 % miesto ir 17,3 % kaimo gyventojų. Tik 2,7 % miesto gyventojų nurodė su vaikais kalbantys labai dažnai apie jų būsimą profesiją ateityje. Veikiausiai tėvai galvoja, kad ankstyvas kalbėjimas apie profesiją nieko neduos, todėl rimtus pokalbius palieka ateičiai. Nors tai suprantama, kita vertus, tėvai turėtų suprasti, kad planuoti vaiko karjerą – tai dar nereiškia, kad jį reikia apkrauti informacija, profesijų trūkumų ir privalumų akcentavimu, įvedanti griežtą režimą, ar imantis kažkokių represijų.

Aptariant klausimų bloko Vaiko rengimas darbiniam pasauliui, tėvams buvo užduotas dar vienas klausimas: kaip jie galvoja, kokios vaiko kompetencijos yra svarbios pasirenkant profesiją ir planuojant karjerą. Tėvų nuomonė atsispindi 6 lentelėje.

6 lentelė

Kompetencijų svarba planuojant karjerą (N=150)

Miesto respondentų Balai	Kompetencijos									
	Socialinė kompetencija		Sveikatos saugojimo kompetencija		Pažinimo kompetencija		Komunikavimo kompetencija		Meninė kompetencija	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
5	39	52,0	28	37,3	53	70,7	49	65,3	19	25,3
4	20	26,7	24	32,0	10	13,3	15	20,0	28	37,3
3	15	20,0	17	22,7	9	12,0	8	10,7	16	21,3
2	1	1,3	5	6,7	3	4,0	2	2,7	6	8,0
1	0	0,0	1	1,3	0	0,0	1	1,3	6	8,0
Kaimo respondentų balai	Kompetencijos									
	Socialinė kompetencija		Sveikatos saugojimo kompetencija		Pažinimo kompetencija		Komunikavimo kompetencija		Meninė kompetencija	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
5	43	57,3	30	40,0	51	68,0	49	65,3	16	21,3
4	22	29,3	26	34,7	18	24,0	15	20,0	33	44,0
3	9	12,0	14	18,7	6	8,0	10	13,3	20	26,7
2	1	1,3	2	2,7	0	0,0	1	1,3	5	6,7
1	0	0,0	3	4,0	0	0,0	0	0,0	1	1,3

Respondentai turėjo įvertinti kompetencijas taip: 5 balai – aukščiausias įvertinimas, 1 balas – žemiausias įvertinimas. Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, tiek miesto, tiek kaimo gyventojai mano, kad svarbiausios kompetencijos renkantis karjerą yra *socialinė* (vaiko elgesys, formos, kurias jis įvaldo, prisitaiko prie aplinkos bei reikalavimų ir visuomenės), *pažinimo* (vaiko domėjimasis viskuo, kas yra aplink, gebėjimas sutelkti dėmesį, suvokti, įsiminti, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti; gebėjimas taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus) ir *komunikavimo* (**klausytis, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti, išreiškiant save ir bendraujant su kitais.**).

Nenuostabu, kad tiek tiriamieji, gyvenantys mieste (50,0 proc.), tiek gyvenantys kaime (57,3 proc.) mano, kad socialinė kompetencija viena svarbiausių. Visiems žinoma, kad vaikui bręstant ir įsisavinant vis naujų dalykų, sąveikaujant su aplinkiniais, lavinami jo socialiniai įgūdžiai, plečiasi socialinė kompetencija. Vadinasi, tinkamai ugdomi socialiniai gebėjimai leidžia individui sėkmingai prisitaikyti prie aplinkos, efektyviai spręsti problemas, tinkamai bendrauti su kitais žmonėmis (Nasvytienė, 2004). Autorės teigimu, nuo to, kaip sėkmingai bus ugdomi socialiniai įgūdžiai pradiniam vaiko ugdymo etape, priklauso tolesnis jo gyvenimas

Svarbiausia respondentams pasirodė esanti pažinimo kompetencija. Tai nurodė 70,7 % miesto ir 68,0 % kaimo gyventojų, nes jos turėjimas tolygus vaiko gebėjimams taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus: stebėjimą, klausinėjimą, eksperimentavimą, prognozavimą, gebėjimą ieškoti informacijos. Komunikavimo kompetencijai aukščiausius balus skyrė 65,3 % tiek miesto, tiek kaimo gyventojų. Galima daryti išvadą, kad respondentai ją vertina, nes gerai išugdyta komunikavimo kompetencija padeda ne tik bendraujant, suprantant kitus, bet ir gebėjimas apginti savo nuomonę, siekis suprasti savo giminės, bendruomenės (mokyklos, kaimo, miesto), savo tautos ir kitų tautų bendravimo savitumus, būti tolerantiškam kitokiems bendravimo papročiams, puoselėti ir saugoti gerąsias savo krašto bendravimo tradicijas ir kultūrą (Vaivadienė, 2012).

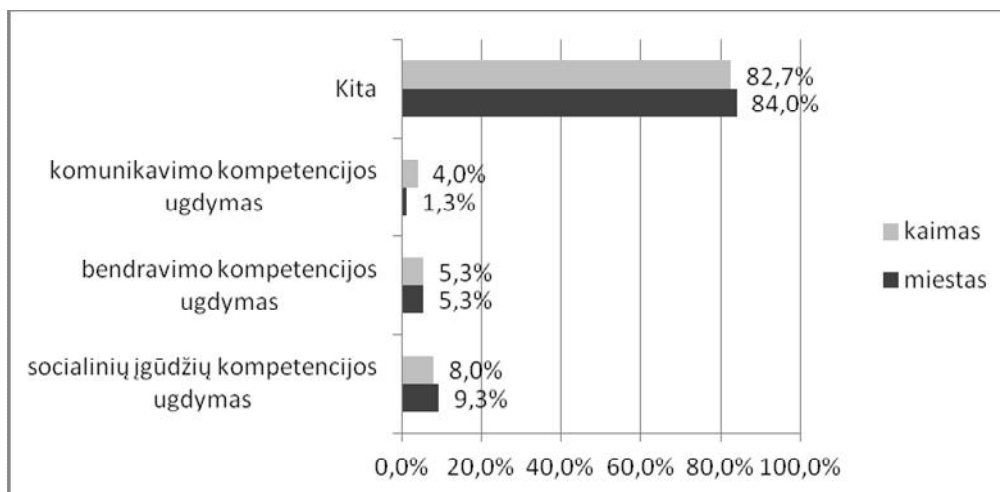
Klausimų blokas ankstyvasis ugdymas karjerai ikimokyklinėje įstaigoje

Kokybiškas ugdymas stiprina vaiko pasitikėjimą, svarankiškumą, iniciatyvumą (Parkay, Hass, 2000). Mokslininkai teigia, kad vaikus ugdant teisingai, jiems atsiranda tikėjimas savo gebėjimais, sėkme, jie jaučia pasitenkinimą savo pasiektais rezultatais ir noriai imasi naujos veiklos.

Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2013) akcentuojama, kad priešmokykliniu ugdymu siekiama sudaryti sąlygas vaiko socializacijai, fizinių, psichinių ir dvasinių galių harmoningam skleidimuisi, palengvinti jam pereiti prie sistemingo ugdymosi mokykloje. Minėtoje programoje rašoma, kad priešmokyklinę grupę lankantiems vaikams

garantuojami saugūs, turiningi, džiugūs ir kūrybiški priešmokykliniai metai. Akcentuojama pagarba palaikant vaiko žaidimą, sudarant jo sąlygų plėtotei. Šioje programoje nurodoma skatinti ir plėtoti emocinę, socialinę, kultūrinę patirtį.

Respondentų pirmiausia teirautasi, kokią įtaką vaikui daro darželio ar ikimokyklinės įstaigos lankymas karjeros atžvilgiu. Tyrimo dalyvių rezultatai pateikti 15 paveiksle.

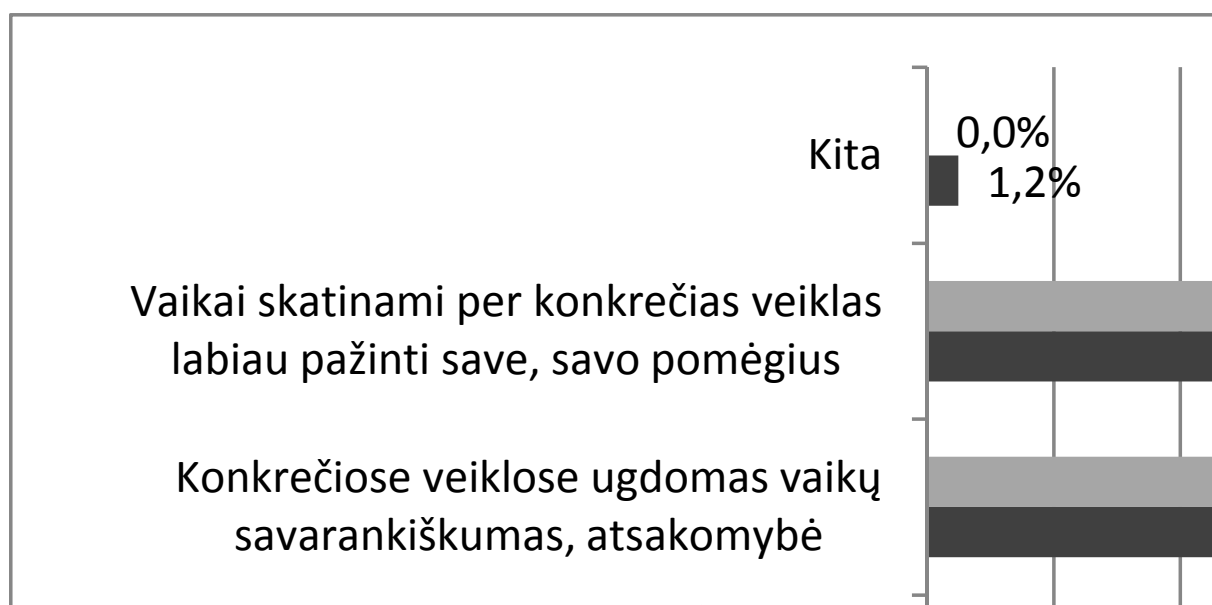


15 pav. Respondentų nuomonė apie tai, kokią įtaką vaikui daro darželio lankymas (N=150)

Atsakydami į klausimą dalis respondentų išskyrė socialinės kompetencijos, bendravimo kompetencijos bei komunikavimo kompetencijos ugdymą ir plėtojimą, kita dalis respondentų nurodė kitus veiksnius, kurie turi įtakos ikimokyklinę įstaigą lankantiems vaikams.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, 9,3 % miesto gyventojų ir 8,0 % kaimo gyventojų mano, kad ikimokyklinėje įstaigoje vaikai įgija ir toliau ugdo socialinę kompetenciją. Kad darželiuose ir ikimokyklinėse grupėse vaikai ugdo ir plėtoja bendravimo kompetenciją galvoja 5,3 % miesto bei kaimo gyventojų. Daugiausia respondentų: 84,0 % miesto ir 82,7 % kaimo gyventojų nurodė, kad vaikai minėtose įstaigose įgauna kelias išvardintas kompetencijas, kurios bus reikalingos jiems ateityje renkantis karjerą.

Jau nagrinėta, kad priešmokyklinėje įstaigoje vaikai ne tik prižiūrimi auklėtojų, tačiau ir lavinami, skatinami veikti savarankiškai ir pan. Todėl respondentų klausta, kokia yra jų nuomonė, kam labiausiai ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kurias lanko jų vaikai, yra skiriama daugiausiai dėmesio atsižvelgiant į ansktyvąjį karjeros ugdymą. Gauti duomenys pateikti 16 paveiksle.

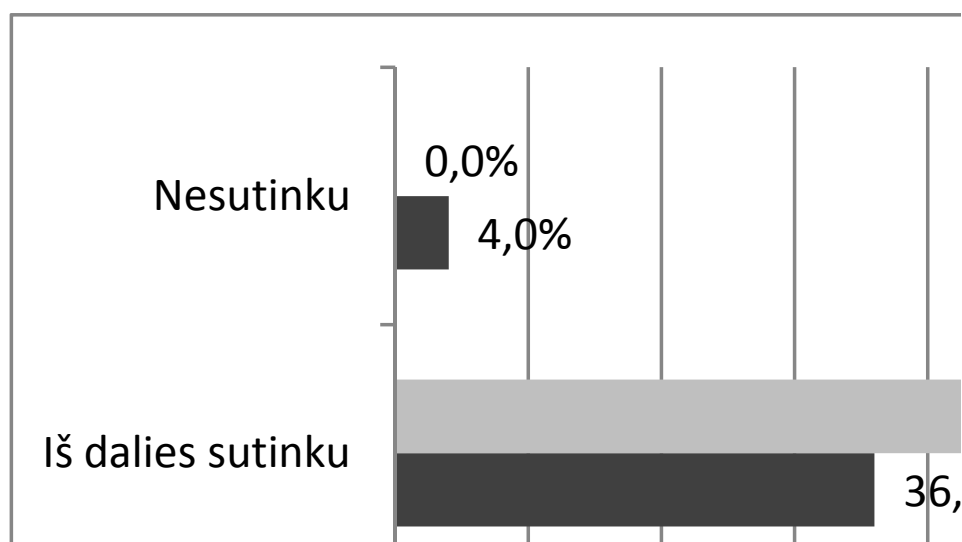


16 pav. Reiškiniai, gal Veiklos, kuriems ikimokyklinėse įstaigose skiriama daugiau dėmesio vaikus ugdant vaikus karjerai (N=150)

Kaip matyti iš gautų rezultatų, tėvai ypatingai neišskiria vienos krypties, o sako, kad ikimokyklinėse įstaigose, kurias lanko jų vaikai, dėmesys skiriamas įvairioms lavinamosioms veikloms. 33,3 % miesto ir 21,4 % kaimo gyventojų teigia, kad ikimokyklinėse įstaigose ugdomi vaiko socialiniai įgūdžiai. 33,3 % kaimo gyventojų ir 23,5 % miesto gyventojų mano, kad vaikai skatinami per konkrečias veiklas labiau save pažinti, suprasti savo pomėgius. Tiek mieste, tiek rajone gyvenantys respondentai mažiausiai mano, kad ikimokyklinėse įstaigose suteikiama daugiau informacijos, žinių apie profesijas, jų turinį bei keliamus reikalavimus asmenybės savybėms. Taip teigia 17,3 % miesto 19,8 % kaimo gyventojų. procentų pasiskirstymas gana tolygus. Kadangi kiekvienas asmuo yra individualus, su savo siekiais, vertybėmis ir potyriais, todėl tikėtina, kad kiekvieno respondentų lūkesčiai iš ikimokyklinių įstaigų yra skirtingi, todėl kiekvienas jų mato gerąsias ir blogąsias minėtos įstaigos puses savaip.

A. Juodaitytė (2002) pabrėžia dvi pagrindines ugdymo kryptis: pirmoji akcentuoja vaiko asmens formavimąsi jam pačiam natūraliai sąveikaujant su aplinka, kuri skatina savarankiškumą, saviraiškos galimybę. Antroji kryptis reiškiasi per vaiko mokymąsi matant tam tikrus pavyzdžius. Vadinasi, ugdant vaiką negalima apsiriboti viena kryptimi, būtinas visuminis požiūris į vaiko asmenybę, jo turimus gebėjimus ir norus laisvai ir nevaržomai veikti. Ugdymo tikslas turi būti – vaiko pasaulio tyrinėjimas, smalsumo patenkinimas turi tapti ugdymo centru. Tuomet vaikas gali kūrybingai save atskleisti.

Respondentų paprašyta įvertinti, kaip jie mano, ar ikimokyklinių ugdymo įstaigų, kuriose ugdomi jų vaikai, aplinka kuriama tokia, kad padėtų skleisti vaiko gebėjimus, žinioms, nuostatoms. Tyrimo rezultatai matyti 17 paveiksle.

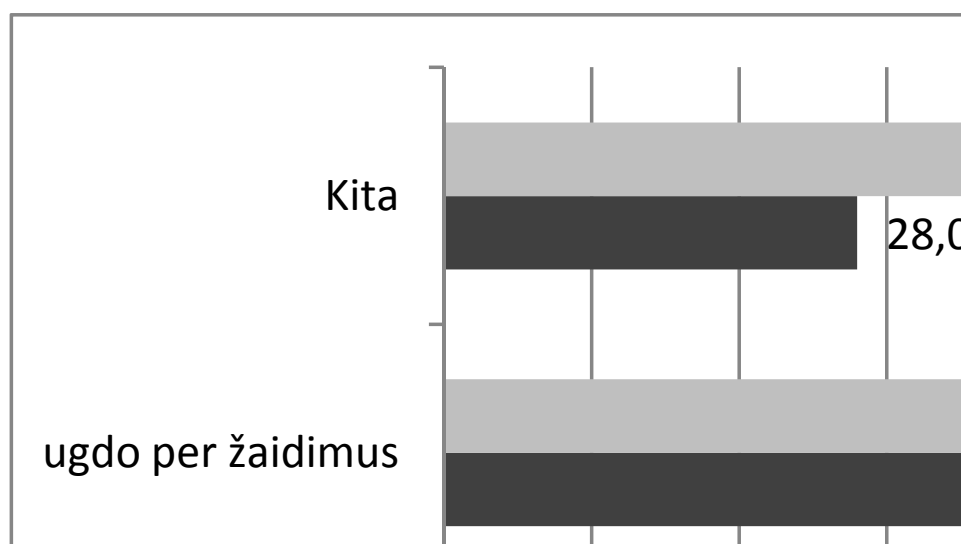


17 pav. Respondentų nuomonė, ar ikimokyklinių ugdymo įstaigų aplinka tinkama vaikams (N=150)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ikimokyklinių įstaigų ugdymo aplinka kuriama tokia, kuri padeda atsiskleisti vaiko gebėjimams, žinioms, nuostatomis. Taip mano 60,0 % miesto, 52,0 % kaimo gyventojų. Taip nemano tik 4,0 % miesto gyventojų. Žinoma, kad aplinka labai svarbi vaiko kūrybingumui reikštis, todėl tėvų nuomonė atskleidžia, kad Panevėžio miesto ir rajono ikimokyklinio ugdymo įstaigų aplinka tinkama reikštis vaikų gebėjimams, polinkiams ir pan.

Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo ir ugdymo(si) programose (2013) vienu ir svarbiausių uždavinių nurodoma vaikų kūrybiškumo, individualių galių plėtotės puoselėjimas ir galimybių asmens saviraiškai bei savirealizacijai sudarymas, tam tinkamos aplinkos kūrimas.

Žinome, kad žaidimas – vienas svarbiausių vaiko ugdymo (-si) būdų ikimokykliniame amžiuje. Žaidžiantis vaikas persikūnija į įvairius personažus, išgyvena įvairias socialines situacijas, pažįsta daiktus ir sužino reikšmingų dalykų apie jį supantį pasaulį. Žaidimas kito kartu su amžiais. Filosofas Aristotelis žaidimą laikė biologiniu vaiko poreikiu, tuo tarpu M. F. Kvintilianas – vaiko dvasios ugdymo priemone (Grygutis, 2013). Anot autorės, ne vienas mąstytojas žaidimą lygino su įkvėpimu, paslaptimi, laisve ar net poezija. Todėl respondentų teirautasi, ką jie mano apie žaidimo, kaip metodo, taikymą ugdymo procese. Gauti rezultatai atsispindi 18 paveiksle.



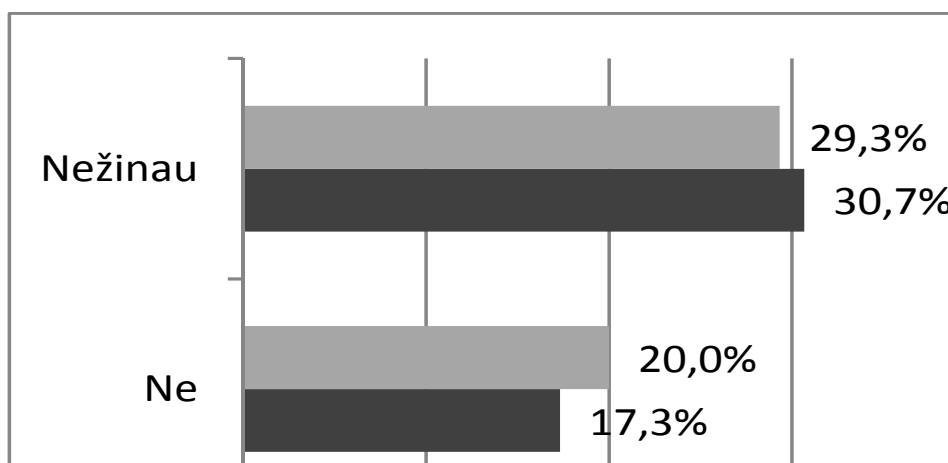
18 pav. Respondentų nuomonė apie žaidimo taikymą ugdymo procese (N=150)

Tyrimo rezultatai atspindi respondentų nuomonę ir matyti, kad daugelis tėvų žaidimą, kaip metodą ugdymo procese vertina teigiamai, mano, kad vaikas ugdomsi ir yra ugdomas per žaidimus. Taip teigia 38,7 % miesto ir 41,3 % kaimo gyventojų. 28,0 % miesto ir 48,0 % kaimo gyventojų vertindami žaidimo reikšmę vaikų ugdyme nurodo, kad jis turi mažai reikšmės ar iš nėra ugdymo priemonė. Tikėtina, kad toks vertinimas gali būti todėl, kad tėvai ugdymą laiko kaip mokymą, todėl žaidimas jiems asocijuojasi su mažų vaikų, dar nieko nemokančių veikti, laisvalaikio leidimo būdu.

J. Grygutis (2013) pažymi, kad žaisdamas vaikas ugdomsi valią, pojūtį ir charakterį, o pats žaidimas savaime moko ir auklėja. Psichologė akcentuoja, kad žaidimas – ypatinga veikla, kurios metu žaidžiantysis, ypač vaikas, patiria malonumą, nepaisant to, ar veikla turi kokį nors konkretų tikslą, ar ne, skatinantis vaiko asmenybės vystymąsi. J. Grygutis (2013) pabrėžia, kad žaidimas yra svarbiausia aktyvumo forma, turinti įtakos vaiko raidai, tačiau neretai tai yra menkinama, suteikiant kur kas didesnę reikšmę mokymuisi ir darbui. Autorė sako, kad "apie žaidimą daugelis suaugusiųjų mano, kad tai tik „nevertingas gyvenimo papuošalas“, be kurio galima apseiti, ir kuo greičiau vaikas iš to išaugs, tuo geriau" (Grygutis, 2013). Autorė įsitikinusi, kad taip manančių yra ir mokytojų tarpe, todėl, J. Grygutis teigimu, žaidimo tikslas kai kuriems suaugusiems asmenims yra sunkiai suvokiamas. Pastarieji žaidimą ima ignoruoti. Tačiau vertėtų suprasti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikui žaidimo forma yra geriausia lavinimo forma ir pati svarbiausia veikla.

Ugdant vaikus ikimokyklinėje, priešmokyklinėje grupėje ypatingą vaidmenį atlieka pedagogas, turintis priartėti prie vaiko taip, kaip mama ir tėtis. Jis ne tik turi suprasti vaiką, bet ir sugebėti su juo sukurti pasitikėjimu, meile, šiluma ir pagarba grįstus santykius. J. S. Pocienė (2010) šioje vietoje į pirmą vietą iškelia pedagogo pašaukimą. Ji remiasi garsaus lietuvių mokslininko J. Vabalo-Gudaičio nuomone, kad pašaukimas – tai pastovus patraukimas prie tam

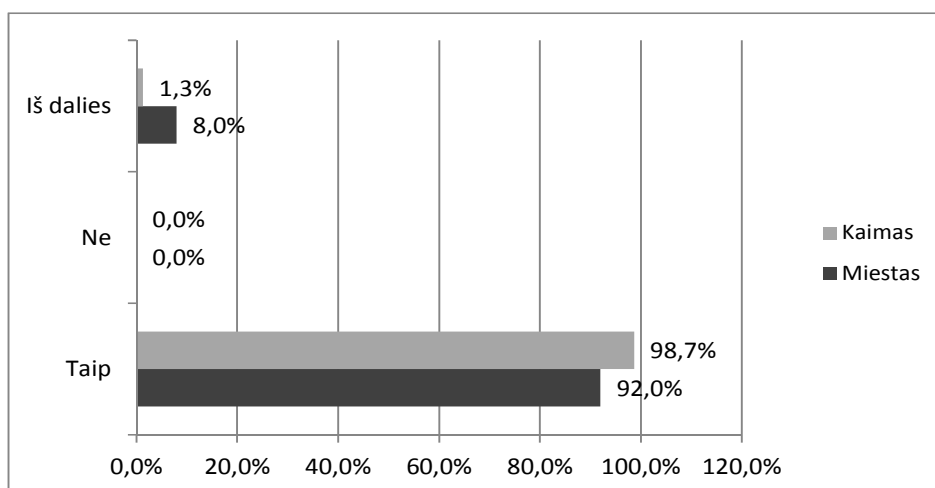
tikros srities darbų, turinčių visuomeninę reikšmę, kurio centre – aukštesnis idėjinis tikslas. vadinasi, vaikus auklėjantis asmuo turi būti ne tik išmintingas, jausti pašaukimą, tačiau ir turėti tam tikrų kompetencijų ugdant mažuosius. Todėl respondentų teirautasi nuomonės, kaip jie galvoja, ar vaikų auklėtojas turi pakankamai kompetencijų rengti vaikus ankstyvajam profesijos pasirinkimui? (žr. 19 pav.).



19 pav. Respondentų nuomonė, ar auklėtojams pakanka kompetencijų rengiant vaikus profesijos pasirinkimui (N=150)

Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, tėvai pasitiki auklėtojų kompetetingumu auklėjant mažuosius ir rengiant juos profesijos pasirinkimui. Taip mano 52,0 % miesto ir 50,7 % kaimo gyventojų. Kiek daugiau nei ketvirtadalis miestiečių sako, kad pedagogai neturi tam reikalingų kompetencijų. Taip pat galvoja beveik trečdalis kaimo gyventojų. Galima daryti išvadą, kad tėvai geranoriškai žiūri į pedagogus, ugdančius jų vaikus.

Neretai kalbant apie darželį, iškyla diskusija. Vieni pasisako už ikimokyklinės įstaigos naudą vaiko gyvenime, kiti, priešingai, nepitaria. Todėl respondentų paklausta, ar jie sutinka, kad vaikui yra naudingas darželio lankymas. Tyrimo duomenys atsispindi 20 paveiksle.

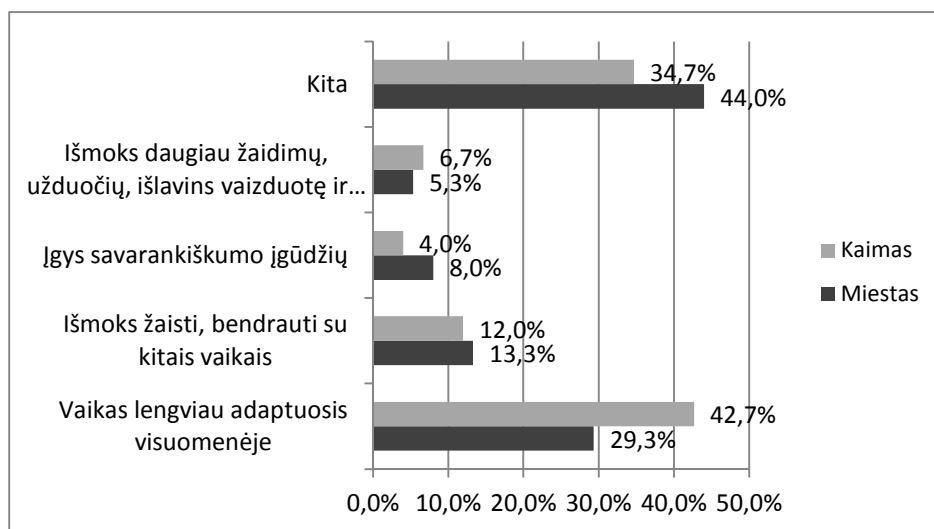


20 pav. Respondentų nuomonė vertinant, ar vaikams naudingas darželio lankymas (N=150)

Tyrimo rezultatai rodo, kad didesnė dalis tėvų įsitikinusių ikimokyklinės įstaigos vaikų gyvenime pranašumu. Tai įrodo toks procentų pasiskirstymas: 92,0 % miesto ir 98,7 % kaimo gyventojų. Neatsirado nei vieno asmens, kuris nesutiktų, jog darželis neduoda naudos. Tikėtina, kad tėvai supranta pedagogų darbą ir ikimokyklinėse

Pastebėta, kad pradėję lankyti darželį vaikai tampa imlesni, plečiasi jį supančio pasaulio ribos. Nors dažnai vardijami darželių minusai, tačiau nereikėtų pamiršti ir privalumų: vaikas kiekvieną dieną mato bendraamžius, su kuriais bendrauja, žaidžia, užsiima jiems įdomia veikla. Taip jis mokosi klausytis kitų, priimti kitokį elgesį, nei jis pats elgiasi, mokosi spręsti konfliktus. Jau buvo kalbėta teorinėje dalyje, kad vaikas ikimokyklinėje ir priešmokyklinėje grupė gauna socialinės patirties. Žaisdamas su kitais vaikais, jis mokosi tam tikrų taisyklių, normų, kurių žinojimas ir jų laikymasis turi didelės įtakos ateityje renkantis karjerą.

Neretai sakoma, vaikas, lankantis darželį, ateityje lengviau adaptuosis visuomenėje, išmoks žaisti, bendrauti su kitais vaikais, įgys savarankiškumo įgūdžių, išmoks spręsti tam tikras užduotis, lavins vaizduotę ir pan. Todėl respondentų paklausta, kokie yra jų lūkesčiai vaikui lankant ikimokyklinę įstaigą įstaigą. Tyrimo rezultatai pateikiami 21 paveiksle.



21 pav. Tėvų lūkesčiai vaikams lankant ikimokyklinę įstaigą (N=150)

Tyrimo rezultatai atspindi, kiek skirtingą miesto ir kaimo gyventojų nuomonę. Kaime gyvenantys tėvai labiau pabrėžia tai, kad lankydamas ikimokyklinę įstaigą vaikas lengviau adaptuosis visuomenėje (42,7%), miestiečių daugiau nurodo kitas priežastis (44,0 %). Nedidelei daliai asmenų atrodo, kad darželio lankymas vaikui suteiks savarankiškumo įgūdžių, kad vaikai išmoks daugiau žaidimų, lavins vaizduotę.

Dažniausiai tėvai, pradėdantys leisti vaiką į darželį, rūpinasi mažylių sveikata. Tačiau psichologai pastebi, kad dažniau serga nuolat stresą patiriantys, sunkiai išgyvenantys išsiskyrimą su tėvais vaikai. Kiekviename darželyje parengtos ugdymo programos, atitinkančios vaikų amžių yra pritaikytos konkrečiai grupei: vaikai mokami raiškiai kalbėti, reikšti mintis, pasakoti, piešti.

Todėl tyrimo dalyvių išskirta vien tik viena sritis, kad vaikai, lankydami darželį lengviau adaptuosis visuomenėje, nelabai atspindi tikrąją ikimokyklinių įstaigų esmę.

Apibendrinant antrojo bloko tyrimo duomenis, galima teigti, kad tiek mieste, tiek rajone gyvenantys asmenys pasitiki ikimokyklinėse įstaigose dirbančiais specialistais ir tiki, kad jų vaikai yra pakankamai ruošiami karjerai. Respondentai pabrėžia, kad ikimokyklinėse įstaigose ugdomi vaikai yra pranašesni, nei ugdomi namuose, nes įgyja daugiau įvairesnių kompetencijų.

IŠVADOS

Mokslinės literatūros išvados:

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima daryti išvadą, kad karjera – tai asmens profesijos pasirinkimas ir karjeros planavimas, trunkantis visą žmogaus gyvenimą. Sėkminga karjera tiesiogiai sąlygoja asmenybės socialinę adaptaciją, pasitikėjimą savimi, turi didelės įtakos gyvenimo gerovei, todėl ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas šeimoje yra ypatingai svarbus vaikui, nes pagrindai, padėti vaikystėje turi didelės įtakos jaunuolio ateities profesijos pasirinkimui ir karjeros plėtotei.

2. Siekiant užtikrinti ankstyvąjį vaikų ugdymą karjerai svarbus yra vaiko pažinimas. Tiek tėvams, tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbantiems specialistams būtina išmanyti vaikų vystymosi etapus, skirtingų amžiaus tarpsnių ypatumus. Mokslininkai pabrėžia įvairių vystymosi etapų svarbą, vaikų išgyvenimų ir emocijų reikalingumą tolesniam jų vystymuisi, todėl suaugusiųjų siekis pastebėti ir sudaryti tinkamas prielaidas naujoms savybėms ir gebėjimams atsirasti vaikystėje, neturi trukdyti reikštis ir plėtotis toms savybėms, kurios jau yra susiformavusios ir aktualios vaikui jo dabartiniame gyvenime.

3. Ikimokykliniame amžiuje vaiko gebėjimai formuojasi intensyviausiai, todėl būtina užtikrinti vaikui tinkamą ugdymą pirmaisiais septyneriais jo gyvenimo metais. Tai, ką jis pažins, išmoks šiame amžiuje lems kaip jam toliau seksis mokykloje, renkantis profesiją, tarpasmeniniuose santykiuose.

4. Ugdant vaikus karjerai ankstyvajame amžiuje, svarbiausia yra šeimos įtaka. Tėvai geriausiai pažįsta savo atžalas, gali suteikti jam visko, kas svarbiausia ir reikalingiausia. Tėvai vaikui ir autoritetas, ir saugotojai, ir maitintojai, todėl pirmiausia vaikas stengiasi kopijuoti ir perimti šeimos modelį, kokį mato.

5. Visapusiškam vaiko ugdymui nepakanka vien šeimos ir artimųjų, kadangi vaikas yra socialinė asmenybė, kuriam reikia platesnio visuomenės rato. Vaikui reikia bendravimo su bendraamžiais, todėl vaiko gyvenime ir ugdyme atsiranda lopšelis - darželis. Darželio aplinka turi didelę įtaką socialinei ir emocinei vaiko raidai. Darželis – švietimo sistemos pakopa, jungianti ugdymą šeimoje ir darželyje. Darželiu lankantys vaikai įgyja socialinės, pažintinės patirties, moka bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais, pedagogais, lengviau priima naujoves ir prisitaiko prie pasikeitusių sąlygų.

Atlikto tyrimo išvados:

1. Atlikus tyrimą ankstyvasis vaikų (5-6 metų) ugdymas karjerai šeimoje patvirtino hipotezę, kad mieste gyvenantys asmenys skiria daugiau dėmesio ankstyvajam vaikų ugdymui karjerai nei kaime gyvenantys asmenys. Tokią išvadą galima daryti iš to, kad daugiau mieste gyvenančių tėvų atsakė, kad ugdyti karjerai vaikus reikia pradėti nuo 3-7 metų. Tačiau apskritai tiek miesto, tiek kaimo gyventojai akcentuoja, kad vaikus ruošti karjerai reikėtų tik mokykliniame amžiuje.

2. Ugdymas karjerai ankstyvajame amžiuje reiškiasi per pažinimo, komunikavimo, sveikatos kompetencijų plėtojimą, tačiau atlikus tyrimą pastebėta, kad tiek kaime, tiek mieste vaikus auginantys tėvai mažai rūpinasi sveikatos saugojimo kompetencija, nes sportine, aktyvia veikla kieme, važinėjimu dviračiu užsiima mažas procentas vaikų. Tiek miesto, tiek kaimo gyventojai mano, kad svarbiausios kompetencijos renkantis karjerą yra socialinė, pažinimo, komunikavimo. Pastarąsias kompetencijas respondentai išvardijo kaip svarbiausias ugdant vaikus ikimokyklinėje įstaigoje

3. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugelis tėvų žaidimą, kaip metodą ugdymo procese vertina teigiamai, mano, kad vaikas ugdomi ir yra ugdomas per žaidimus. Atliktas tyrimas išaiškino, kad miestiečiai kur kas daugiau žaidžia su savo atžalomis nei kaime gyvenantys tėvai. Tai sudaro daugiau nei pusę apklaustųjų, tuo tarpu rajono tiriamųjų nesiekia net 40 proc. Mieste gyvenantys vaikai žaisdami dažniausiai persikūnija į personažus, turinčius išskirtinių profesijos požymių. Kaimo vaikai daugiausiai imituoja personažus iš pasakų, animacinių filmų herojus.

4. Rajone gyvenantys respondentai vienareikšmiškai sutinka, kad vaiko brandumas yra reikšmingas karjeros pasirinkimui. Su jais sutinka 89,3 % mieste gyvenančių respondentų.

5. Išaiškėjo, kad didesnė dalis tiek miesto, tiek kaimo gyventojų vaikų nėra suinteresuoti tėvų turima profesija. Todėl daugiau nei 60 % jų tėvų profesijos nesirinktų. Reikėtų pažymėti, kad didelė dalis tėvų nežino, apie kokią profesiją galvoja jų vaikai. Taip yra todėl, kad didžioji dalis tėvų su vaikais apie jų karjerą ateityje nekalba (miesto - 32,0 proc. ; kaimo - 28,0 proc.)

6. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ikimokyklinių įstaigų ugdymo aplinka kuriama tokia, kuri padeda atsiskleisti vaiko gebėjimams, žinioms, nuostatomis. Tėvai pasitiki ikimokyklinių įstaigų auklėtojų kompetentingumu auklėjant mažuosius ir rengiant juos profesijos pasirinkimui. Veikiausiai, todėl didesnė dalis tėvų įsitikinusių ikimokyklinės įstaigos vaikų gyvenime pranašumu. Tai įrodo toks procentų pasiskirstymas: 92,0 % miesto ir 98,7 % kaimo gyventojų. Neatsirado nei vieno asmens, kuris nesutiktų, jog darželis neduoda naudos.

7. Atlikus tyrimą išryškėjo skirtinga miesto ir kaimo gyventojų nuomonė dėl to, ką duoda ikimokyklini įstaigų lankymas. Kaime gyvenantys tėvai labiau pabrėžia tai, kad lankydamas ikimokyklinę įstaigą vaikas lengviau adaptuosis visuomenėje (42,7%), miestiečių daugiau nurodo kitas priežastis (44,0 %). Nedidelei daliai asmenų atrodo, kad darželio lankymas vaikui suteiks savarankiškumo įgūdžių, kad vaikai išmoks daugiau žaidimų, lavins vaizduotę.

REKOMENDACIJOS

Remiantis mokslinės literatūros analize ir tyrimo metu gautais rezultatais tėvams, ugdant vaikus karjerai šeimoje:

1. Daugiau dėmesio skirti paprastam bendravimui su vaikais:
 - domėtis kaip vaikams sekasi,
 - domėtis, kas jiems patinka ir kas nepatinka,
 - neapkrauti vaikų informacija, siekiant įrodyti vienu profesijų pranašumų kitų atžvilgiu.
2. Ugdytojai turi tinkamai įvertinti vaikų problemines sąveikas, pastebėti, kam vaikai linkę ir plėtoti jų kompetencijas. Ne mažiau svarbu orientuotis į vaikų turimą patirtį ir skatinti juos pačius ieškoti sprendimų bei išmokyti skirtingų veikimo socialinėje erdvėje būdų, skatinti jų savarankiškumą. Ankstyvas vaiko karjeros planavimas, leidžia ateityje išvengti problemų jiems renkantis karjerą, priimant sprendimus.
3. Tėvams įsitraukti į ugdymo įstaigą, kurioje lavinamas jų vaikas, labiau domėtis skirtingų vaiko amžiaus tarpsnių raidos ypatumais, aiškintis ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų turiniu.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigoms:

1. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos turėtų labiau rūpintis kūrybiškos aplinkos kūrimu, taikant netradicines medžiagas, tokias kaip plastikiniai buteliai, nereikalingos sagos, medžiagų atraižos. Minėtas priemonės galima kūrybiškai panaudoti su vaikais atliekant įvairias užduoteles, vaikai turėtų būti skatinami, kaip jas įdomiau panaudoti. Per įvairią veiklą pedagogai gali labiau pažinti vaikus.

2. Ikimokyklinio ugdymo specialistams iniciatyviau dirbti įtraukiant į ugdymo procesą tėvus, skatinant juos geriau pažinti savo vaikus, tapti aktyviais savo vaikų ugdomosios veiklos dalyviais. Būtina panaudoti visas įmanomas tėvų švietimo priemones: informaciją pateikti internete, informacinėse lentose, organizuoti tėvams teminių pokalbių vakarus ir pan. Ikimokyklinė įstaiga galėtų tėvams rengti teminius socialinės krypties seminarus, organizuoti atvirų durų dienas, dalintis naujausia ugdymo patirtimi, konsultuoti.

3. Reikalinga intensyvesnė informacijos sklaida tėvams apie ugdymo procesą priešmokyklinio ugdymo grupėse, vaiko brandinimo mokyklai būdus ir formas. Tai ypač aktualu kaimo vietovėse gyvenantiems asmenims.

4. Ikimokyklinio ugdymo pedagogai daugiau turėtų tėvams akcentuoti vaikų pasiekimus: ko vaikas per metus ar pusę metų pasiekė, kas jam blogiau sekasi, ką geba labai gerai atlikti, ko nesugeba, siekiant ugdyti vaikų kompetencijas.

5. Būtina atkreipti dėmesį į rajone esančių priešmokyklinių grupių materialinę bazę, būtina ją gerinti, kad prasta materialinė padėtis, neturėtų įtakos ugdymui.

6. Ikimokyklinės įstaigos ugdytojas turi atkreipti dėmesį į veiklos planą, sudarytą metams: turėtų būti numatytos tik tos ugdymo sritys, temos, problemos, palankiausios plėtojant numatytas vaikų kompetencijas.

7. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos turėtų plėtoti vaikų ugdymo *gerosios patirties* pasidalijimą, kviečiant į įstaigas pavyzdinių įstaigų atstovus ir įtraukiant į tai tėvus.

LITERATŪRA

1. Albrektaitė D. (2007). Karjeros valdymas mokymosi visą gyvenimą koncepcijos kontekste. [Žiūrėta 2014 11 06]. Prieiga per internetą: http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2007/kaimo_pletra/Albrektaite_Daiva.pdf
2. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Augis R., Kočiūnas R. (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius.
4. Bajoriūnas Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius.
5. Balsevičienė A. *Pedagogų bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencija ugdant specialiųjų poreikių vaikus*. [Žiūrėta 2014 09 30]. Prieiga per internetą: www.ucnaminukas.lt/out_data/pranesimas.doc
6. Boldvin M. (1996). *Social roles : Conformity, conflict and creativity*. Beverly Hills, Calif: Sage Publications.
7. Broomas L., Bonjean, Ch. M., Broom H. (1992). *Sociologija. Esminiai tekstai ir pavyzdžiai*. Kaunas.
8. Bruner J. S. (1990). *Childs Talk. Act of Meaning.-Cambridge (Mess):* Haward University.
9. Chlevickienė J. (2008). *Karjeros pradžia – nuo kada prasideda karjera?* Žiūrėta [2014 09 22]. Prieiga per internetą <http://www.manager.lt/blog/articles/view/karjeros-pradzia-nuo-kada-prasideda-karjera>.
10. Cooley Ch. (1989). *Social Organization*. New Yourk: Scribner.
11. Dreikurs R., V. Soltz. (2008). *Laimingi vaikai*. Vilnius: Vaga.
12. Erikson, E. H. (1975). *Life Hystory and the Historical Moment*. New York: Norton
13. Gailienė D., Bulotaitė I., Sturlienė N. (2001). *Aš myliu kiekvieną vaiką. Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų. Knyga ugdytojams*. Vilnius.
14. Galkytė H. (1977). *Mokinių sugebėjimo analizuoti savo galimybes renkantis profesiją ugdymas*. Vilnius: PMTI.
15. Gerčienė-Leonienė A., Ragauskienė I., Baltakienė J. (2011). *Ikimokyklinukų kompetencijų ugdymas*. [Žiūrėta 2014 10 12]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/ikimokyklinuku-kompetenciju-ugdymas/11119>
16. Gills J. (1995) Children Playing and Children Doing Philosophy: Why are they Both So Interesting? *Thinking in Education*, Vol.12.Nr.3 p.2-27.

17. Grygutis J. (2013). *Žaidimu ugdoma vaiko asmenybė*. [Žiūrėta 2014 12 15]. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/zaidimu-ugdoma-vaiko-asmenybe/15212>
18. Gudžinskienė V. (2000). Priešmokyklinio ir mokyklinio ugdymo sąsajos. *Žvirblių takas*. Nr 5. Vilnius.
19. Gučas A. (1981). *Vaiko psichologija*. Kaunas: Šviesa.
20. Holland J. K. (1973). *Making vocational choices: A theory of Careers*. New York: Prentice Hall.
21. *I kompetenciją orientuotas ugdymas*. (1998). [Žiūrėta 2014 10 30]. Prieiga per internetą: <http://www.vytautodidziojo.vilnius.lm.lt/index.php/informacija/mokytojams/98--kompetencij-orientuotas-ugdymas>).
22. Jovaiša L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas: Šviesa
23. Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
24. Jakavičius V. (1998). *Žmogaus ugdymas*. Kaunas: Šviesa
25. Jucevičienė P., Lepaitė D., (2000). Kompetencijos sampratos erdvė. *Socialiniai mokslai*. Nr. 1 (22). P. 44.
26. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje: vadovėlis pedagogikos specialybių studentams*. Vilnius
27. Juodaitytė A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis spktetas*. Šiauliai.
28. "Kas yra karjera?". Karjeros ugdymo centras. [Žiūrėta 2014 12 09]. Prieiga per internetą: (<http://dange666.wix.com/karjera>)
29. Kiškūnienė N. (2004). *Priešmokyklinukas, pradinukas, socialinė integracija*. Šiuolaikinis ugdymas. Šiauliai.
30. Komenskis J. A. (1986). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
31. Kriščiūnaitė R., Smailys A. (2011). *Vadovas tėvams. Kaip padėti vaikams renkantis karjerą*. Vilnius: Švietimo mainų paramos centras.
32. Kučinskienė R. (2003). *Ugdymo karjerai metodologija*. Klaipėda: KU leidykla.
33. Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Monografija. Vilnius.
34. Kvieskienė G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Monografija. Vilnius, 184 p.
35. Kvieskienė G., Indrašienė, V. (2008). *Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose*. Metodinė priemonė. Vilnius.
36. Laužikas J. (2005). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
37. Langis R. (2012). Mokėkime vaikams pasakyti "ne". Kaunas : Baltos lankos.

38. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi bendrosios programos. (2002). Vilnius. Nr. 1147. [Žiūrėta 2014 09 03]. Prieiga per internetą:
http://www.zvangutis.lt/uploads/dokumentai/4.2%2520Bendroji%2520prie%25C5%25A1mokyklinio%2520ugdymo_programa
39. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011). [Žiūrėta 2014-10-11] Prieiga per internetą:
http://www.mprc.lt/file/svietimo_istatymas/Svietimo_istatymas_2011.pd
40. Leilionienė A. (2008). Aplinka – vaikų kalbos plėtojimo, pažinimo, sveikatos ir emocijų šaltinis. *Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo patirtis ir kaitos tendencijos*. Klaipėda, p. 93-97.
41. Lesinskienė S., Karalienė V. (2008). Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystimuisi. *Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras*. Vilnius, 2008. p. 70-79.
42. Maslow A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
43. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
44. Monkevičienė O., Bortkevičienė V., Glebuviene V. (2002). *Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
45. Monkevičienė O. (2003). *Mano vaikai: priešmokyklinis vaiko ugdymas*. Kaunas.
46. Monkevičienė O., Glebuviene V.S, Stankevičienė K. et. all. (2009). *Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo turinio ir jo įgyvendinimo kokybės analizė*. [Žiūrėta 2014 11 05]. Prieiga per internetą:
<http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Tyrimai/VPU%20tyrimo%20ataskaita/Ikimokyklinio,%20priesmokyklinio%20ugdymo%20turinio%20ir%20jo%20%20igyvendinimo%20kokybes%20analize%20Tyrimo%20ataskaita%202009%2011%2005.pdf>
47. Monkevičienė O., Glebuviene V. S. (2011). *Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams*. Klaipėda: Klaipėdos banga.
48. Nasvytienė D. (2004). Pirmieji vaiko piešiniai ir jų kitimo tendencijos. *Ugdymo psichologija*. Nr. 13. p. 6 -10.
49. Parkay F.W., Hass G. (2000). *Curriculum Planing. A contemporary approach*. USA: Alleyn and Bacon.
50. Parsons F. (1909). *Chosing a Vocation*. - New York: Free Press. [Žiūrėta 2014 10 15]. Prieiga per internetą:
<https://archive.org/details/choosingavocati00parsgooghttp://archive.org/details/choosin-gavocati00parsgoog>

51. Pikūnas J. (2000). *Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą*. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas.
52. Pocienė J.S. (2010). *Ikimokyklinis ugdymas: raida, pedagoginės sistemos. Ikimokyklinės pedagogikos studija.*/ Klaipėda.
53. Pukelis, K. (2003). Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: Nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. *Profesinis regimas: tyrimai ir realijos*. Nr.6, p. 66-75. Kaunas: VDU.
54. Pukelis K. (2005). *Karjeros projektavimo vadovas*. Sistemos, teorijos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
55. Rajeckas V. (1999). *Mokymo organizavimas*. Kaunas: Šviesa.
56. J. Ruškus, D. Žvirdauskas, S. Zybartas et all. (2012). *Ikimokyklinis, priešmokyklinis ugdymas Lietuvoje. Būklės ir galimybių tyrimas*. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas.
57. Salomone, P. R. (1996). Tracing Super's theory of vocational development: a 40-year retrospective. *Journal of career development*. Volume 22, No. 3, 167-184
58. Stanišauskienė V., Naseckaitė A. (2012). *Ugdymas karjerai*. Mokytojo knyga. [Žiūrėta 2014-09-23]. Prieiga per internetą:
http://www.alantostvm.lt/Karjera/mokytojo_knyga_2012-07-11.pdf
59. Stanišauskienė V., Veličkienė N. (1999). *Rengimasis karjerai socialinių transformacijų laikotarpiu*: Lietuvos gimnazijose egzistuojančių prielaidų analizė. *Socialiniai mokslai*. Nr. 1 (22). P. 85-93.
60. Sternberg J. R. (2000). The Theory of successful Intelligence. *Gifted Education International*. Vol. 15. No. 1. P. 4-21.
61. D. E. Super (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown, L. Brooks and ass. *Career choice and development: applying contemporary theories to practice*, p. 197–261.
62. Šalkauskis S. (1991). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
63. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. (2006). *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai*. Kaunas: Technologija
64. Špėlytė G. (gyd.). (2008). *Vaiko auklėjimas*. [Žiūrėta 2014 10 16]. Prieiga per internetą: <http://zurnalas.darnipora.lt/vaiko-auklejimas-2150.html>
65. Vaitkevičius J. (1995). *Socialinė pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Eglada
66. Vaivadienė E. (2012). *technologijos. Kompetencijų ugdymo pavyzdžiai*. [Žiūrėta 2014 12 19]. Prieiga per internetą:

http://www.upc.smm.lt/ugdymas/pagrindinis/rekomendacijos/filai/technologijos/Komunikavimo_kompetencijos_ugdymo_pavyzdziai.doc

67. Winterhoff M. (2012). *Tironų mums nereikia. Vien auklėti negana*. Vilnius: Tyto alba

68. Zumeras R., Gurskas V. (2012). *Mokinių fizinis aktyvumas ir sveikta*. [Žiūrėta 2014 11 11]. Prieiga per internetą:

<http://www.ssus.lt/ssusadmin/kiti/lmitkcedit/uploads/files/Rekomendacijos%20mokini%C5%B3%20fizinio%20aktyvumo%20ir%20sveikatos%20tema.pdf>

69. Žilionienė R. (2013). *Dar kartą apie tėvų ir auklėtojų bendradarbiavimą*. [Žiūrėta 2014-10-11]. Prieiga per internetą:

<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/-/13833>

PRIEDAI

ANKETA

Gerbiami tėveliai,

Šiuo klausimynu siekiama surinkti informaciją apie ikimokyklinio amžiaus vaikų polinkį konkrečiai profesijai pasirinkti. Taip pat, kokią įtaką vaiko pasirinkimui daro šeima, pedagogai, bendraamžiai, ikimokyklinio ugdymo įstaigos darbuotojai jų karjerai.

Tad šios anketinės apklausos tikslas – išsiaiškinti Jūsų vaiko polinkį konkrečiai profesijai ankstyvajame amžiuje. Maloniai prašome Jūsų perskaityti ir atsakyti į žemiau pateiktus klausimus.

Anketa garantuoja Jūsų anonimiškumą.

Tikimės, kad nuoširdžiai atsakysite į pateiktus klausimus pasirinkdami Jums tinkantį atsakymo variantą arba pareikšdami savo nuomonę.

Jums tinkantį variantą žymėkite – X.**Informacija apie Jus:**

Jūsų šeimyninė padėtis : (pabraukite)	Ištekėjusi / netekėjusi / vedęs; Išsiskyrusi / išsiskyręs; Kita.....
Jūsų socialinis statusas :	<input type="checkbox"/> Tarnautojas valstybiniame sektoriuje; <input type="checkbox"/> Darbuotojas privačiame sektoriuje; <input type="checkbox"/> Verslininkas; <input type="checkbox"/> Individualios veiklos vykdytojas; <input type="checkbox"/> Namų šeimininkė (as); <input type="checkbox"/> Pensininkė (as); <input type="checkbox"/> Kita.....
Jūs gyvenate :	<input type="checkbox"/> Nuosavame name; <input type="checkbox"/> Daugiabučio namo nuosavame bute; <input type="checkbox"/> Nuomojamame bute; <input type="checkbox"/> Nuomojamame name; <input type="checkbox"/> Kita.....
Kur Jūs gyvenate :	<input type="checkbox"/> Mieste; <input type="checkbox"/> Miestelyje; <input type="checkbox"/> Kaime; <input type="checkbox"/> Viensėdyje;
Jūsų vaiko lytis :	<input type="checkbox"/> Mergaitė; <input type="checkbox"/> Berniukas;
Jūsų vaikas lanko :	Priešmokyklinę grupę mokykloje / darželyje (pabraukite)
Vaikų skaičius šeimoje :	Jūsų vaiko amžius :

Tyrimą atliko Deimantė Petraitė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Karjeros edukologijos studijų magistro studentė. Su manimi galite susisiekti el.p. dbt.deimante@gmail.com

VAIKO PAŽINIMAS

1. Kokia veikla Jūsų vaikas dažniausiai užsiima namuose?

.....
.....

2. Kokius būrelius lanko Jūsų vaikas?

.....
.....

3. Kokioje veikloje labiausiai atsiskleidžia Jūsų vaikas? (*Pažymėkite labiausiai Jums tinkantį atsakymo variantą*);

- Dailės; Muzikos; Sporto; Šokių; Kalbų;
- Kita.....;

4. Ar žaidžiate kartu su vaikais žaidimus, kuriuose reikia pasirinkti konkrečios profesijos, personažą?

- Taip;
- Ne;

Jei atsakėte į klausimą Taip, tai kokį personažą dažniausiai Jūsų vaikas renkasi? (*Pažymėkite Jums tinkantį atsakymą*);

- Personažai turintys išskirtinių profesijos požymių : (policininkai, gydytojai, gaisrininkai ir tt.);
- Asmenų personažus su kuriais daugiausiai praleidžia laiką : (tėvai, seneliai, auklėtojai ir tt.);
- Personažai iš pasakų, animacinių filmų herojai : (princesės, karaliai, gyvūnai, „supermenas“, „Šrekas“ ir kt.);
- Asmenys, kuriuos dažniausiai sutinka įvairiuose vietose : (paslaugų sektoriaus darbuotojai, pardavėjai, vairuotojai ir kt.);
- Kita.....;

VAIKO RENGIMAS DARBINIAM PASAULIUI

5. Kaip Jūs manote, kas yra karjera (pažymėkite vieną teiginį):	
Karjera- tai žmogaus tobulėjimas pasirinktoje veikloje	<input type="checkbox"/>
Karjera- tai individualus tobulėjimas sėkmingai veiklai	<input type="checkbox"/>
Karjera- tai profesijos pasirinkimas	<input type="checkbox"/>
Karjera-tai sėkmingas kilimas tarnyboje, visuomeniniame darbe	<input type="checkbox"/>
Karjera- tai individualiai suvokta požiūrių ir elgsenos seka	<input type="checkbox"/>
Karjera- tai žmogaus pragyvenimo šaltinis	<input type="checkbox"/>
Karjera-	<input type="checkbox"/>

6. Kas yra atsakingas už vaiko ugdymą? (Pažymėkite labiausiai Jums tinkantį atsakymo variantą) ;

- Vaiko tėvai;
- Vaiko seneliai;
- Darželio ar mokyklos auklėtojai;
- Kita.....

7. Ar vaiko brandumas yra reikšmingas karjeros pasirinkimui ?

- Taip
- Ne

Jei atsakėte į klausimą Taip, tai koks vaiko amžius yra reikšmingas karjeros pasirinkimui? (Pažymėkite Jums tinkantį atsakymą) ;

<input type="checkbox"/> Ankstyvoje vaikystėje (1-3 m.)	<input type="checkbox"/> Ikimokyklinė vaikystė (3-7 m.)	<input type="checkbox"/> Jaunesnioji mokyklinė vaikystė (7-12 m.)	<input type="checkbox"/> Paauglystės laikotarpis (12- 18 m.)
---	---	---	---

8. Ar Jūsų vaikas yra suinteresuotas Jūsų profesija?

- Taip;
- Ne;

9. Ar Jūs norėtumėte, kad vaikas pasirinktų Jūsų profesiją?

- Taip;
- Ne;
- Man tas pats;

Jei atsakėte į klausimą TAIP, tai kaip to siekiate?

- Daug kalbamės;
- Žaidžiame įvairius žaidimus, susijusius su šia profesija;
- Nusivedu į darbovietę;
- Kita.....;

10. Ar žinote, kokią profesiją vaikas norėtų pasirinkti?

- Taip
- Ne;
- Man tas pats;

Jei atsakėte į klausimą Taip, tai įvardinkite vaiko norimą profesiją;

.....
.....

11. Kaip Jūs vertinate vaiko pasirinkimą norimai profesijai?

.....
.....

12. Ar dažnai kalbatės su vaiku apie būsimą karjerą jo ateityje ? (Pažymėkite Jums tinkantį atsakymą):

<input type="checkbox"/> Labai dažnai	<input type="checkbox"/> Dažnai	<input type="checkbox"/> Retai	<input type="checkbox"/> Labai retai	<input type="checkbox"/> Niekada
---------------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	--------------------------------------	----------------------------------

13. Kaip Jūs manote, kokios vaiko kompetencijos yra svarbios pasirenkant profesiją ir darant karjerą?

(5 balai- aukščiausias įvertinimas, 1 – žemiausias įvertinimas):

	5	4	3	2	1
Socialinė kompetencija (Vaiko elgesys, formos, kurias jis įvaldo, prisitaiko prie aplinkos bei reikalavimų ir visuomenės.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Sveikatos saugojimo kompetencija (sveikai gyventi, saugiai judėti ir veikti)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Pažinimo kompetencija (vaiko domėjimasis viskuo, kas yra aplink, gebėjimas sutelkti dėmesį, suvokti, įsiminti, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti; gebėjimas taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Komunikavimo kompetencija (klausytis, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti, išreikšiant save ir bendraujant su kitais.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Meninė kompetencija (šokis, vaidyba, muzika, dailė)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

ANKSTYVASIS UGDYMAS KARJERAI IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE

14. Kokią įtaką vaikui daro darželio ar ikimokyklinės įstaigos lankymas karjeros atžvilgiu?

.....
.....

15. Vaiko ugdomojoje veikloje yra skiriama ankstyvajam karjeros ugdymui :

Pažymėkite labiausiai Jums tinkantį atsakymo variantą arba kelis) ;

- Ugdomi vaiko socialiniai įgūdžiai;
- Suteikiama daugiau informacijos, žinių apie profesijas, jų turinį bei keliamus reikalavimus asmenybės savybėms.
- Konkrečiose veiklose ugdomas vaikų savarankiškumas, atsakomybė ;
- Vaikai skatinami per konkrečias veiklas labiau pažinti save, savo pomėgius.
- Kita.....

16. Ar sutinkate, kad grupės ugdomoji aplinka kuriama tokia, kad padėtų skleisti vaiko gebėjimams, žinioms, nuostatoms?

- Taip;
- Iš dalies sutinku;
- Nesutinku;

17. Įvertinkite žaidimo kaip metodo taikymą ugdymo procese:

.....
.....

18. Kaip manote, ar auklėtojas turi pakankamai kompetencijų rengti vaikus ankstyvajam profesijos pasirinkimui?

- Taip;
- Ne;
- Nežinau;

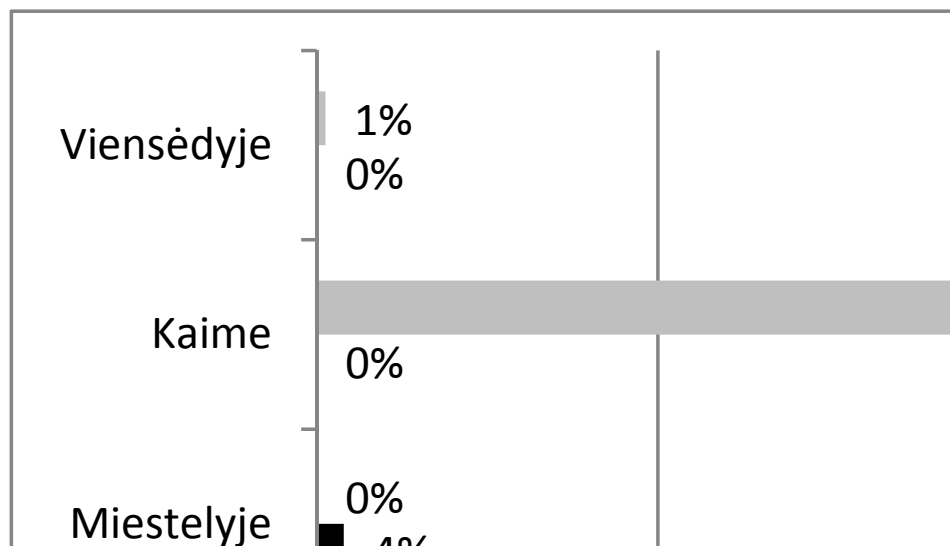
19. Ar sutinkate, kad vaikui yra naudingas darželio lankymas ?

- Taip;
- Ne;
- Iš dalies naudingas;

20. Kokie Jūsų lūkesčiai vaikui lankant darželio įstaigą? (Pažymėkite Jums labiausiai tinkantį atsakymą):

- Vaikas lengviau adaptuosis visuomenėje;
- Išmoks žaisti, bendrauti su kitais vaikais;
- Įgys savarankiškumo įgūdžių;
- Išmoks daugiau žaidimų, užduočių, išlavins vaizduotę ir tt;
- Kita.....;

AČIŪ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS



22 pav. Panevėžio miesto ir rajonų respondentų pasiskirstymas pagal gyvenvietę (N= 150)